

ГОБУСНА

№ 1

ИНЧЭСЭНЭТ ТОПЛУСУ

ЈАЗ * 1969

АЗЭРБАЙЖАН СОВЕТ
БӨСТӨНАРЛАР
РОССАМЛАР
МЕ'МАРЛАР
КИНЕМАТОГРАФЧЫЛАР
КЎТЎФАГЛАРЫНЫН. ВВ
ТЕАТР ЧӨМЇЛӨТІНІН НӨШРІ

ИЛДӨ ДӨРД ДЭФӘ ЧЫХЫР:
ЈАЗ, ЈАЛ, НАЗЫЗ, ТЫШ

№ 1 (4)

ЈАЗ

1969

БУ НӨМРӨДӨ ДӨРЧ ЕДИРНК:

ӨН СӨЗ

Гара Гарајев. Мусигимиз бу күн

Бизим Таһир — Дунјанын Таһири

Сумгајыт театры

Әбдүлваһаб Саламзаде. Мүасир дөвр
вә ме'марлыгда милли хусусијјәтләр

„Мустафа Мәрданов“

АЗӘРФИЛМ-69

Фәрман Кәримзаде. Унутмаг олмур

Сабит Рәһман. Достум һаггында

Расим Әфәнди. Азери сәнәт
нүмунәләри Авропа музејләринде

ӘСРИМИЗИН КЛАССИКАЛӘРИ

Нараһат Чаплин

Вагиф Әлиханов. Ири кезлә ушаг

Бирдән сөккиз јүзәчән

5 суал—45 чаваб, бкр дө 1 хашијә

РӘЈЛӘР, ТӘКЛИФЛӘР,
МУЛАҺИЗӘЛӘР

АРАШДЫРМАЛАР

Шамаһы рәггасәләри

КИТАБ ТАХЧАСЫ

ӘДӘБИ ССЕНАРИ:

Магсуд Ибраһимбәјов. һәрбин
мин биринчи кечәси

ГУРАМА

АННОТАСИЈАЛАР

Гајалар ачаиб һејкәлләрә бәизәјир. Олары күн вуруб, күлән дојуб, јағыш ојуб, вахт јонуб.

Сүтүн гаја. Јај-јај «гајлама» гаја. Бүтөн гаја. Нарчаланыш гаја. Тикә-тикә. Дидик-дидик. Намар. Јасты. Дин.

Јатмыш гаја. Шаһә гаалхыш гаја.

Бура Гобустандыр—гаја рәсмләријә дүјада таныныш Гобустан. Гәдим әч-адымызын, улу бабаларымызын тәбиәт гојунда јаратдылары илкин сәнәт күзәји.

Гајалар үзәриндә шәкилләр һәкк олунуб. Гаја үзәриндә—инсан һејрәти, инсан севинчи. Матәм, фәрәһ, алданыш, үмид...

Низәли атлылар—икидлик, чәмәрдлик, гүрүр.

Јаралы оқуз—овчу һүпәри, сәјјад шүчаәти.

Назәли, ичәбәз гызлар—кәзәлли, севки рәзми.

Гобустан рәсмләринин илки он мин јашындадыр. Сәнәтимиз он мин јашындадыр, јер үзәриндә әл гәдим абидләрлә јашыдыр.

Гобустан—милли сәвәтимиш, сәнәт хәзинәмиш, Азәрбајҗан төрпагынын әбәди ифтихарыдыр... «Дәдә Горғуд» дастаны кими, Гыз галасы кими, мугам кими,

халча кими, саз кими... Олүн һәддиңдә дедијиндә дөмәјән Нәсим кими... Дәрәли Фүзули, мәғрүр Хатаи, мүдрик Мирзә Фәтәли, јаныгылы Сабир кими... Јаһан вә јандыран Мирзә Чәлил кими. Үзәјрин Корөгәусу, Вүргүнүн Вағифи, Әминзаде-

нин рәсмләри, Мүшфиги шә’ри кими.

Гобустан гајалары кечмишдән, узаг гәдимләрдән кәлир, бизимлә. Бу күнүмүзәлә көрүшүр вә кәләчәкә, узаг сабаһларә кедир. Биз онун әбәди вә үзүрәли јолунда гартылашдығы мин бир нәсилдән биријик. О, пәчә-пәчә гәрипәлик өмүрүнүн бир пәчә ониллини бизимлә—бүкүнүн инсанларыјла кечирәчәк. Биз олмајачагыт, о галачаг...

Нахчыван түрбәләри, Мола Нәсрәддин ләтифәләри, Кәркүк хой-ратлары тәк. Шәки хан сарајы, Бүлбүл тәһифләри, Чавидин, Чаббарлынын иҗсәләри тәк.

Халгымыз: Дүја бир пәлчәрәдир, һәр кәлән бахар кедәр,—дејиб. Бир дә халгымыз: Күндә бир көрпич дүшәр, өмүрүн сарајында,—дејир.

Халг дүбасы һәјатын кәһәрилијини, диријлијин отүмүнү чохдан дәрк едиб. Дәрк едиб вә бу кечимә, бу отүмә үсјан галдырыб.

Өлүмә, һесәлијә, үлүдүлүшә гаршы гијам—инсанын јер үзүндә гојдугу издир. Тарих сәһифәләриндә, һәддини дигијә десең, «овраги-һәјатда» нязә атаң, из гојан милләт бәхтијардыр. Дүјаанын бу өлүмәүзәли китабында азәри милләтинин хәтти вар.

Бабәк үсјаны, Сәттархан һәрәкаты, Хијабани нәсләни, Нәриманов амалы—азадлыгын долаиә јолларында халгымызын ләһирләридир. Јалпыз тарих китабында дејил, сәнәт салнамәсиндә дә сәсимиз, сөзүмүз, дәст-хәттимиз вар.

Бу хәтт чохчәшидидир—килим изнәләри дә бу хәдир, шәбәкә чешмәләри дә. Баһыда Ширваншаһлар сарајы дә, Әрдәбилә Шейх Сәфи мәғбәрәси дә. Кәччә калагајысы, Тәбриз халчасы, Јаһыч габлары, Гарабаг шикәстәси дә бу хәдир, гәзәл мисралары, зәркәр нахышлары, «Гара килә» нәғмәсинин халлары, гошма рәдифләри дә... Бајатлылар дә...

Хәттимиз, сәнәтимиз Гобустан гаја рәсмләриндән башланыб.

Гобустанда мүхтәлиф сәнәт нәвләринин тохумлары сәпәләниб. Һејкәл сәнәти өрпәкләрини—габартмалары, ојуглары—Гобустанда ахтарын.

Тәсвири сәнәтимизин улу нүмунәләри—гәдим инсанларын көрмәи, мәшвәти, инамлары, дүјүләр—Гобустанда һифз олунуб.

Даш үзәриндә әбәди дөмүш рәгән—Јалпын елимиз бүкүн дә јашадыр.

«Гавалчалан даш»ын сәси пәчә мин ил бундан габагы концертин сәдаларыны бу күнүмүзә чатдырыб.

Мәрасим, ајин, тамаша сәнәтимизин әски үнәүрләри—Гобустан дастанындадыр.

Мин илләрлә сүсмүш гајалар бу заманда дашышды. Олары бизим күнләр ачды.

Әлли ил бундан габаг јени һәјат, јени чәмијјәт, јени инсан угрунда мүбаризәнин чәтин, үфүгү јолларына гәдәм гојмүш бир халгын бүкүн јашајан овладлары Гобустаны диндирдиләр, динләдиләр, ападылар, севдиләр.

Бу сәһбәт, бу үнәјјәт—мајасы, өзүлү Бәрабәрлик, Азадлыг, Сәвәт, Сүлһ. Достлуғ олап бир чәмијјәтин инсансәвәр идеалларында доғур. Кечмишн мәдәни дәрәжәләринә һөрмәт, гајы, диггәт—бојук Ленинн сәјјәтләриндәндир.

Бүтүн халгларын—бојуклу-кичикли, бүтүн милләтләрин, бүтүн дүјаанын, кечмишн вә илдинин йәдәни сәвәтләринә сәтирам —Ленин принсиндир.

Гәдим Гобустан мәһз бизим күнләрдә өз адашыјла—«Гобустан» ниясәсәт топләуәјла рәстләшир, онун үзүнү бәзәјир, ичкин долашыр, арха сәһифәсиндә мүасириниз, аз јашлы рәссамла үз-үзә дүрүр, кечмишн нәфәсини кәләчәкә отүрүр.

Халгын ичәсәнәтини, бәдн јарадычылыгын әкс етдирән, бүтүн гардаш милләтләрин, бүтүн дүја халгларынын мүтәрәғи сәнәт әһнәләринә ачыг олуп, бүкүнү хәттимиз, бүкүнү нязамызы, бүкүнү сәсини, сөзүнү, изини сабаһларә апаран бир топләунүн нәшр олунмасы—Ленин милли сјасәтинин јени тәзаһүрү, партијамызын вә дөвләтимизни гајысыдыр.

...Гајалар ачаиб һејкәлләрә бәизәјир. Гобустан бир јердир—Баһынын гырхәлли километрләриндә. Гышда бура чох сојуг олур, јәдә чох ысты.

Баһар ахшамларында буранын һавасы озкәдир—дәнидән хәфиф мей әсир, үл-дүзәләр—ири, сәкит гуиләр—күмүшү...

Илин бу чатында Гобустанда бүлбүлләр охујур, јабаны әнчир ағачларынын јарпағлары хышылајыр, ај ышыгында гајалар гәрибә нәккәләр салыр. Ша-кылләр нагылаы, әсәләли јухуларә гәрг олур.

Јаз кечәләри Гобустандан гохулар кәлир—јахын дөняван, тәзә-тәр отларын, нәи төрпагын гохусу.

Дашларын гохусу. Бир дә әбәдијәт гохусу.

Гара Гарајев

**МУСИГИМИЗ
БУ
КҮН**

Сон илэр биз совет адамлары үчүн әһәмийәтлн тарихи һадисәләрлә зәңкиндир. Бу һадисәләрн әкс-сәдасы «көзәл вә тәләтүмлү дүнјамызын» ән узаг күшләринә гәдәр јајылмышдыр.

Мәзһ бу илләр әрзиндә совет адамлары дүңянын төреғһәршәр инсанлары илә бәрәбер Бөйүк Октябр Социалист Ингиләбинин 50 иллиңнин төнтәнилә сурәтдә байрам етдиләр; мәзһ бу илләр әрзиндә Сов.ИКП-нин XXIII гурултайҙа чәмијјәтинизин кәләчәк никишәф јолларын, бөйүк идеялыз — коммунизм чәмијјәтинин көзәлліңи вә ғһәнкарлығына доғру јүрүшүмизин истигамәтинин мұјәјјәнләшдирди, мәзһ бу илләр әрзиндә биз совет халғынын фашист ордулары үзәриндә бөйүк ғһәләбсини гејд едәрәк Кремл дивары јанында, һәмәтүм әскәрини тәбри үстүндә әбәди мәшәл јандырды, бу илләр әрзиндә Кәрл Маркссин анадан олмасынын 150 иллиңни мүәсәбәти илә төнтәнилә байрам кечтирилди, Лениннин анадан олмасынын 100 иллиңгә үмүмхал һазырлығы башлады. Бу тарих Әзәрбајҗандә Совет һәмәјјәтинин ғһәләбсини 50 иллиң күнәлри илә бир вәтәлә дүшүр.

Ҳамин давр эринда өлкәмиздә баш верән дикәр парлаг һадисәләр дә тәкчә совет халглары тәрәфиндән байрам едчлән күнләр дејил, ејни заманда кечдијимиз јолун јекунудур, халгмызын көрдјү бөјүк ишләрин јекунудур, онун гәһрәман әмәјини, партиязымын өлмәз идејаларынын һәјатә кечирилмәси наминә апарылан мәрд мүбаризәнин јекунудур.

Мафкурә мүбаризәләриндә, дүнјакөрүшүмүзүн сафлығы уғрунда, гәлб-ләр уғрунда кедән мүбаризәдә, империалистләрин идеоложи тәхрибаты илә һәјәт һәңгәти арасында кедән мүбаризәдә совет зијәлиларынын әмә-јини хүсуси гејд етмәк лазымдыр. Совет Азәрбајҗанынын бәстәкарлары дә бу гүдрәтли дәстәгә дахилдирләр.

Радио ва телевизија эриндә, магнит ва механикии жазыларын белә
түшүнүктүү жазылдыгы бир дөврдә совет адамларынын һајатында мусигинин
нечә мұһүм: јер тутдугуну, онун инсанларын дахили аләмнә, һисснә ва
эстетикасына нечә күчлү тәсир көстәрдијини, мусигинин нечә гүдрәтли
тәбикат вәситәснә чевирилдијини сөйләмәјә еһтијач вармы?

Сон иллэр мусиги һәјатымыз бир чох аламәтдар һадисәләрлә зән-
киндир.

«Загафгазија баһары» мусиги фестивалы, Үзејр һачыбәјов вә Мүслүм Магомајевин јубилеји, Москвада Азәрбајҹан инчәсанәти һафтәси, республика јарадымы тәшкилатларынын биркә пленуму, ССРИ Бәстәкарлар Иттиғаынын пленумлары...

[illegible][illegible]

Айдыңары чык, тошкыталымызын хәбәри олмадан нәшр вә ифа олуанар әсәриң мәсәлиҗәтн «чиданы чавалда кизәләрәләрн» уәриңә дүшмәләләр. Ләкин әсәлиңдә, шәк ишдән кечидә өз уәзләрннә жардчылыгыг мәгәл-сулу үчүн Бөстәкарлар Иттифакы чабаб вермәләл олур. Демәлиҗәт чык, белә-һаллар тәк кичик формалы әсәрләре дейлә, бөјүк сәнә әсәрләринә — беләләтер, опералар, мүсигилә комедијалар да аидиләр. Чох вахт бәз һазыр әсәрләрн бәхшишә дө-вәт олунур; тамашанын вахты артыг мүјәјјән едилмиш, афишалар чак олунмушлар. Белә һалларда Бөстәкарлар Иттифакы нә мүәллифләр, нә дә театра жардчылыгыг көмәји кәсәтәр билмир. Бәз радионун, телевизионны, мүсигилә театрларын, концерт тошкыталарынын мухтаријатјна тохунмаг истәмирләр. Бу тошкыталарын бәднә-рәһбәрләр вә бәднә шуралары вар. Сәһбәт сых жардчылыгыг тәмәсиңдә, ишкүзәр әләгәләрдән кәдир, чүңки мүсигинизин тәлҗиң һамымызы-ејн дәрәчәдә дүшүндүрүр.

[illegible]

ила аз маргазларини. Инданга гудоз аз ташббуусузула харичи олкларда Азэрбайжан симфоник ва камера мусигининдан ибарэт бир консерт белэ тэшкил сэлэмийишк. Харичи олкларда гастрол сэфэрлари замани ифачыларын репертуары тэлэсик тутулар, ораја ејин бир эсэр дэфоларла дахил едилер, репертуар артистин элдэсина бурхунылр, б'ээн халларда сэн онун шын ташагидан асылы олар. Бу хала харасынд, сон вахтлар мусиги мода-нијетини харичи олкларда ховаскар бастыкарларын эсэрлери ила да тэлэсик олулар. Модэнијэт Назирлијин, Харичи Олкларла Достлуг ва Мадэни Олага Мамјетини мусигининин нумуналары кими харичи олкларла кейндаркларини кутур-гур елелер, орада мусиги сэнэтинин кинин ва нечо тэмиз тэмиз масалэсина мусуллэтија јанашалар јакшы олар. Бу нидэ рессам достларымыздан чох шех ејрэмизлиј. Оилар мухтэлф харичи олкларда мусэффэјјетија нумажин етидилер сэркялар експониратјага, ташахилимизин чох чилди ва тэлэбкар јанашырлар.

Муссигминин тәблиғиниң гүдүртлө вәсәләтләриндән бири дө онун радио вә телевиэияниң «ғызлғ фондун» үчүн ләнто алынмасы вә граммафон ялларына жазылмасыдыр. Ләнто жазмағ шиндә бизә республиканың радио вә телевиэиясыз көмөк көстәдир. Муссигминизин Москва коллективләринин ифәсында ләнто жазылмасы радио вә телевиэия идаросинин иштирағы вә көмәји сәјәсиднә мүмкүн олур. Ләкин бурада дө Бәстәкарлар Иттиғағы илә биркө дүшүнүлүмш, разылшадырлығш доғиғ план жазымдыр. Бәзән мүәллифин ишкүшәр тәшәббусларығлығш ситаллыға чевирледиң һаллар да мүшәбидә едилур. Бу нәс һеч касын әсәринин «ғызлғ фондун» жазылмасы үчүн бәдди мејар дејилдир.

Азәрбајҹан мусигинин вала җазылмышы вәзијјәти одағунә пилдир. Бу иҹин Бақыла јердн тәшкілатлар, бә’зи һалларда, сә Тәблисизиян җаһан бригадаларн көрүр, һәмнин ишдән асасан гәзизә мәғсәдн кәдүрләр, олар кн, иҹисәһәтәһизини мәнәғәјр сәхһидиләрләр иҹкинн планн кечирилләр. Снјаһизән көзүмүндә түтүлүр, ким тәрғифдән, һарада тәрғит едиллјдн дө билимлер. Айры-айры һалларн нәзәрә алмасағ, «вал һә’күјү»лә вә алтында нә варса һәмисә җазыл. Халғ мусигин вә профессионал мусиг арасында дүзүкн нисбәт сәхһиләһиләр. Халғ чалғы аләһиләрндә нә чалынһрса, халғ мусигинсн әнд едилләр. Камера, симфоник вә опера мусигин исә тәсәддүфдән тәсәддүф вала җазыллр. Бурада асас, һалдәдичи мејар бундан ибәрәтлр; сорһушлар, «фйа вә мәшһрлар чох узатмајаҹаҹыһынз кн?» Әкәр әсәр җазылмашындан әвәл мәшғ едилмәдилдирсә, онда мухтәлиф бәһанәләрләр һәмнин снјаһиздән чыхарыллр. Јазыландан сонра да белә әсәрләрдин бәхти көтһрмр. Валлар сатыша бурахылмһр, јахуд да чох аз мигларда бурахыллр. Бәстәкарларымыздын әсәрләрн җазылмыш валларын хоһуһун тәһмәг вә алмағ гејри мүмкүндүр. Јәһнн кн, онлар һарадаса аһбарларда, тоз алтында итб батыр, тиһәрәт тәшкілатларынн фнқринә көрә гәзизә үчдн јарамыр.

Мано етіраз биј дејо билорлар ки, һар халла Азәрбајжан симфоники, камера, опера в әсил халқ мусигини валлары вяр. Буна чаваб вермәк олар ки, бу хошбөхт тәсәддуфур. (Бир гадја олараг профессионал мусигимиз баллара Москвада язылыр в чох тез да јайлыр.) Ву хошт тәсәддуфур вал макуләтурасы океаны ичинда ити батыр, макуләтура өзү исә тағилләри ардинда кәһиләри аманат вәһидәлиги вәһидәлиги бел; вәлкәминчә һар һансы бир шәһәриндә истадиуминиз магазда кириб, хошбөхт тәсәддуфур нотичисә олан валы алмага тәшвәбуҗ кестирин. Тапа билимчәк-синиз.

Јахуши јадымыдыр, варт вады Азербайжан муусигисини ваала жаздыранда мөсөлөз бөүк төлөбкарлыгга жанашыр, сийаһини бөксөкарлар Иттигачисини идаре нејутинда музакырке вө тәсидг едилдиляр. О вахт һом халг муусигисини, һом да бөксөкарларымизын әсәрлерини ваала жазмаг иши јуксөк илејае вө бодин сөвијилде илг. Ән јахуши мүнмәләр диггәтлә сеңилер, бу ишә ән јахуши ифачылар чәлб едилдир. Идеологје ишлә бир-баша әлагоси олан бу чидди мөсөләдә гајда-ганун јаратмаг вахты чохдән чатышдыр.

Ношриятларда мусиги әдәбияты илә башлыча оларг бизим республиканы тәғин едир. Белә ки, тичәтәр тәшкилатларынын жаратығын маняләр онларын јајылмасына чәтинләшдирир. Тәсәдүф нәтижәсиндә Москва, Ленинград, Кіјев вә дикәр шәһәрләрнин мағазаларына аз мигларда дүшән үхсәләр дәрһал сатылыр. Москва, Ленинград консерваторјајаларында китабхана каталогларына бахында адамын гәлгә ағрыр. Ораларда бизим мусигиниң нечә да касыб, тәсәдүфи вә сәтби тәмсил олчумшудур.

Тәклиф едирик ки, Москва, Ленинград, Кіуе вә дикәр бәүк консер-
ваториялары, еләчә дә Москва, Ленинград вә мунтәғи республикалары
Бәстакарлар Иттифагларынын китабханаларына муңтәзәм олараг мәчбури
нүсхәләр көндәрилсин. Харичи Өлкәләрдә Достуг вә Мәдәни Әләгә Чамий-
јәтинин имканларындан даһа мәгсәдәүјүн вә планлы шәкилдә истифадә
әтмәклә харичә дә нот материаллары көндөрмөк ачыбыр.

МУСИГМИЗИН ТЭРЭГГИСИ

[illegible]

Мисал үчүн узаға кетмәк лазым дејил. Бизим чохумуз, бәстәкарларын
јашлы нәсли Азәрбајчан мусигисинин бир нечә инкишаф дөврүнү көрмү

сөзләмәк, мубаһисә ачымаг көрәкдир. Белә фикир мубадиләсн, шүбһәсн, фәйдалы олар. Ләкин бу, биз истонлан магәдә чатмаг үчүн на ресент веро биләр, нә асан, әзизләсн, ләк кәстәр. Буинула белә, һәр фикир-вә сәминн мубаһисә һәмшә һәйрәлидир.

Мүасир мусиги дини.

Бүтүн јухарыда дејиләндилә әләгәдәр олараг тез-тез ешидирик ки, тонал-функционал техники јазы тәрзинин инканылар артыг түкәниб вә бу системдан канарда, мусиги материалын дикар техники дүзүлүш принципиләри дандисиндә ахтарышлар лазымдыр.

Мәна көрә, бу, мубаһисәлн мәсәләдир, һәр шејдан әввәл бир чох мәшһур бәстәкарларын, өзү дә мүасир бәстәкарларын јарачылыгы төһүрм, һәмшә илә илә дүз кәлмәр. Прокофьев, Шостакович, Барток, Гиндлер, һәмшәкәр һеч вахт тонал системдә әл чөкмәйбләр. Оларлар әсәрләри әввәлдәр дә мүасир сәһәлирдир, инди дә сөвсүз, мүасир вә новатор мусигиләр.

Сон иләр мән додекафония дејилән 12 тоңлу јазы техникасында истифада етсәм дә, тонал мусиги сәһәсиндә чалышан јолдашларымн јарачылыгына бөјүк һөрмәтлә јанашырам, оларын һәр бирини јарачылыгына гәләбәләринн сәвинмәлә һазырам. Белә һесаб едирәм ки, бу, јујан кәтирә биләр. Амма белә лазымдыр ки, бу кун тонал мусиги сәһәсиндә үгүр газанмаг үчүн һәр шејдан әввәл тәкчә естетик мәһәдә дејил, һәм дә төһүрб, техники характерчә орижинал олан систем јаратмаг лазымдыр. Һәмшә мәһәдәдир ки, һиндистини он кичик харыдагылар гәдәр ишләмәшн јазы техникасы вар. О, аккорд сарыларынн ардычылыгыны тапмашдыр ки, бураја үч тоң даһил етмәклә оларын кәсикн сәһәшдәләмәсинн мүәјјәнләшдирмәш вә јарачылыгы иншиндә өз системинә һәмшә сәдиг гәлмәшдир.

Мәһәдәдир ки, Шостакович мүрәккәб ләһ-һәммоник системдән истифада едир. Мусигишунасыл тәдгигатларн кәстәрн ки, Шостакович даһиг күрү һәйрәт, ифтихар доғурур. Прокофьев дә јени мусиги тәфәккурдан хуҗуси модаллашдырма системи јаратмашдыр. Мән шәрти ола-Һәмшәбөјү мусигисинн, хуҗусиәлә «Корогду» операсынн дәрин төһлини ламыш вә ола чох чидил әмәл етмидир. Бу систем бәстәкарн иншиндә һазыра-Азәрбајҗан мусигисинн услубуна чеврилмәш нәзәри иншиндәкәндән сорапдан јисә едилмәк төһрәдә ичә вә дәриндир. Үзәри һәмшәбөјү һәрмоник бүтүлүкдә мусиги, мүасир гүрүлүшдәдир, бөјүк санаткарын өзү исә мүасир мусиги тәфәккурдә чәсәрәтлн новатордур.

Бизмә заманамиздә даһилн јарачылыгы интизамы, ифада вәсәләдиринн тоңлуусу вә ән башчысы, мусиги тәфәккурүнн ағылы системләшдирилмәсн лазымдыр. Әминәм ки, сөвүн әснл мәһәдәдә ағыр зәһмәт гәтәлмәш ишләмәклә, ағыл вә истадад сәһәсиндә, мүасир мусиги дининн кәсикн проблемн гарышсында һисс етдијимиз инамсызлыгы арадан гәдәләр биләрирк.

Халг мусигисинн дәрин гатары

Парлаг ифада вәсәтләри ахтарышында өңчә, мән дејәрдим, биринчи дәрәҗәли әмил халг мусигисидир. Фолклора гәләјән бугаг дејиләр, бу бугагдан нә гәдәр сү көтүрсн гүрмәз... Образы фикирләр, шайранәдир, ләкин, мәниә зәһмәткә, дүзүкн дејил. Әкәр мүгајисә едикисә, кәдн халг мусигисини һәр шејдан әввәл мухтәлиф дәриндәкә јерәшән нефт гәтәлрәна бәһәдәк. Һәзл 70—80 ил әввәл Абшеронда бир нечә метрлик јују

газанда, нефт фантаны хошбәт саһибкары варландырдыр. Бир аз сонра даяз гүјүләр газыб, нефти жалонкаларла дартмаға башладылар. Ваған-маг еһтирасы илә адамлар үст гатарын сәрәтнинн вәһишәсинә чәһиш гүртәдылар. Јухары гәтәләр касыбашанда нефти мүрәккәб гүрүләрлә чыхармаг лазым кәлдн.

Халг мусигисинн тәледи дә буна бәһәјир. Кәлин, бу барәдә дүшүнәк. Биз бу сәрәтн һәддән артыг асан јолла әдлә еләмирикми? Биз әлминиз мусигисинн һәгигәтнн түкүмиз олан гәјнагларн һаггында дүшүнмәк вахты чәтмәјүбм? Оуну әсәс зәһкилији үдә дејил, дүшүндүрүмүздән даһа дәриндәдир вә биз ораја еһмәк үчүн лазымн «техники вәсәтләрлә» снлаһ-ланмалығ.

Бу јакынарларда мән мусигишунас М. С. Исмајловун чох мөзмунлу бир әсәри илә таныш оладум. Азәрбајҗан халг мусигисинн нәзәријосини ишләјиб һазырлаған мүәлиф мусиги фолклорунун чох марәғли гәһуна-чыхмашдыр. Мәнә ајдын оладу ки, биз халгымызын башчыла сәрәтнинн һәрдә олдуғуну, ону һардә ахтармаг лазым кәлднјини јакшы билирик.

Даяз ләјярын, тез әләчәтн гәтәләрн истисмәрә о јерә кәтирәб чыхар-әсәрдән дикәриңә көчүр, фәал јарачылыгы дүшүнчәсн вә тәһснбәсәс оларн дигьидән дәфәләрлә тәкәрт олунур, симасызлашыр, гүјмәздән олма-гәлиб сәвијәјисә еһир, сонгәт кәзәләшдирән мофүтедикчә тәзәләсн, бу, бәдин кәбирәлији итирир. Бу чәһәддән Шостакович, Ү. Һәмшәбөјү, Стра-хәјли көмәк едир. Јарачылыгынын орта дөвүрүн өйрәмәк бизә тағмада бизә әмин халгымызын зәһкиллишдир, јарачылыгы фәндиләр марәг кәстәририк. Һәлбүткә әлминиз алтында һәгигәтән битиб түкүмәз, аз халгымызын дүһүсә илә јарачылыгы, инсанн һәјран гојан мусиги материалы вар. Бу хәзинә тәкчә һәр кәсикн бир бәстәкарн мусиги дининн тәзәләмәк дејил, мусиги јарачылыгында бүтүн бир дөвр ачымаг инканына маликдир.

ИФАЧЫЛЫГ МӘСӘЛӘЛӘРИ

Мусиги јарачылыгынын мухтәлиф сәһәләриндә әмәлә кәлмәш чәтн-ликләр барәдә данышырған ифачылыг сонәти, коллективләримизнн, мусиги театрларын вә консерт тәшкилатларынн санаткарыл сәвијәсн кимн мүһүм бир әмили јаддан чыхара билмәк. Бәстәкарлар чәһкинәлиб ша-мәһәдәдә јашајиб јаратмалар. Ифачыларсыз олар ләалдыр. Чох вахт дүшүнмәләрин, хуҗусон кәчәләрн јарачылыгы тәрәүҗей-һалы вә јара-дылыгы, пәнаһ кәтирдиләр коллективнн сәвијәсиндән, бәстәкарн ба-ғалдырыр.

Бәстәкар Ариф Мәликовун мувәфәғҗәтијәти дөбүтүн буна мисал јаратмашдыр. Әкәр о, Ленинграднн Киров театры илә достуғ алағлары билнл, јарачылыгы тәледи нечә олачағды. Кәзәл белә труппасы, әл-ләринн үгүрүлү тәләјә говушмасында мүһүм рол ойнады. Әлбәттә, өзүнә белә һәләдечик рол ойнамашдыр. Ариф Мәликовун балетин индикәндән он дәрҗә 'ахыи оласады дә, мәдәни сәвијәсн ашағы, ләгәјә вә әтәләти коллекти-вигити башға чүр ола биләрир. Бу мисалдан сонра дәмәк истајорам ки, әсәр јорғун вә мәһмун муәлиф партитуранн сон тактиядән сонра кәзәл «Fipe» кәлмәсн јазылда доғулур. Јарачылыгы гәләбәсинә сәвинмәк һәз-дәјир. Бу андан инкарачылығ башлајыр, муәлиф әсәри әтрафинда чә-тәрдән еләчәк һәддисәләр һәҗәчәлә асылдыр, өз ишнә мәһәббәттиндән вә муәлиф фикринә һөрмәттиндән асылдыр, өз ишнә мәһәббәттиндән әсәрнн бизм опера театрына дүшүр. Оуну дөјим ки, буналар фәјзијәдир, чүнки һазырда театра фактики олармәк һеч бир јени әсәр кәлмәк, әкинә, нә вахтса репертура дүшәндәр дә архивә атылар. Нә исә, мәтәләб гәјялдә.

Мүәлиф мусбәт бир нәтичә көзәлә биләрирми? Чох чәтн. Мәнә белә кә-дир ки, театрда ја өзләрнн итирибләр, ја дә кәләрнн үчүнү. Орада чалны бәстәкарларла дил тәла билдир, онун нә әтәлијинн, үмүмјәтијәдә театр на үчүн кәлднјини билмәкдир. Һәм дә тәһсүф ки, театрын бәдин һәјаты бири-бирини әвәс етмәсн, ингилаба гәдәрки муғам ояларларынн хәтиринә аманәсн истисмәр олунмасы илә мүһәдүләрш. Бир сөзлә, сиз киңи «Сәвннн», «Азәлә», «Бәһадүр вә Сонанн», «Һизәмнн», «Хәсров вә Ширинн», «Күһшәнн» Азәрбајҗан Дөвләт Опера вә Балет Театрынын нә-һисиндә көрә билмәсәһиз.

Бәстәкар оялар вә балет үзәриндә дүшүнүрсә, өмүрүнн бир нечә ил-ни бу ишә сәрф етмәләндир. Театра ону нәләр кәзәлднјини фикриләшндә нәгәтсә ахтармалыдыр.

Нә вахтса театра фәаллыг вә јарачылыгы руһу һәмк сүрүрдү, о вахт дәмәк олар ки, бүтүн опера вә балет бәстәкарларымыз театрла әмә-ләмәк ләзәтидир. Биз, јашыл нәсәл мәнәсү олан бәстәкарлар бу театра Исмајыл Һидајәтәддинн вә сонралар Мәһмәдран Һәмшәмовун нечә бөјүк бәчәрыгла кәзәл әмәдәшлыг шәрәти јаратмаларынн һеч вахт үнүтмү-руг. О вахт театр бизм театр илә, өз јарачылыг һәјатымыздән бир аң-јарым ки, опера вә балетләр пленумларла, гүрүлгәтлә вә мушавирләрлә дүшүрмәк, олар бәстәкарларынн иш отағларында дә јарамыр. Јарачычы фикирләрн һәјатә кечирилдји јер театрдыр. Театрын вә бәстәкарларн тәледи бири-биринә бағдыр. Буну бәзә дүшмәнләр мәдәнијәттиңизнн мәнәфәјисиндә вә ичәсәһәттиңиздән чох узағдырлар.

Биз бәстәкарлар Һијәзи кимн парлаг бир дирижорун рәһбәрлик етдијин Дөвләт симфоник оркестри илә әләгәрәлиңизн мәнәләмәдирмәк истәјир. Чох тәһсүф ки, бу, әләгәрләр тәдбирләр кечирилдә—гүрүлгәтләр, пле-нумлар, декадалар вә с. вахты гәјялә дүшүр. Дәфәләрлә нөвбәти тәл-бирдән сонра ара сојумуш, әләгәрләр зәһкилиңиз, һәтта мүәјјән мәһәдә јалашмашдыр. Бүтүн буналар бәстәкарларн кунәһи үзүндән бәз вәрмәјиб. Инағам олар ки, Азәрбајҗан бәстәкарларынн мусигисн Азәрбајҗан сим-фоник оркестринн программинда тәкчә јарам күнләриндә дејил, ади күнләрлә дә сәһәночәк. Ахы мусиги бәрамалары мәдәни һәјатымызын тәғвигиндә гырмызы һәфәләрлә гәјд олунур, бәз бәрамалар надирдир, гәләл вахтлар бизин зәһмәтлә долу иш күнләриниздир, јарачылыгы күн-ләшдир.

Зәһкилчә, мәјрәстөр Һијәзиннн әлиңә дүшән партитураларла тәләб-карлығла јанашмасы, лазымды вә һәйрәлидир. Икинчи дәрәҗәли әс-әрләр бош-бошуна вахт сәрф етмәјә дәрҗәз. Ләкин бу тәләбкарлығ «вәтә» һаггына чеврилдә ишләмәк мүһүм олтур. Кәлин симфоник оркестрин консерт программинә даһил олмаға ләјг әсәрләрә тәләбкарлығамыз ик-гәт, үчгәт артырар. Мән јалынз бир шәртлә һәр икн әлиң гәдирләр ра-зылғы верерәм ки, бәстәкарлар үчүн мәғсәдәләјүн шәрәт јаратдысн. Оунса, Азәрбајҗан симфоник мусигисиннн бәрнә аз олачак.

Азәрбајҗан радиусу вә телевизиясы камера оркестриннн коллективн вә онун рәһбәри, кәзәл мусигичи Назим Рәзәјини үһванасы бир нечә хош сөз дәмәк истајорам. Кәч мусигичиләрдән тәһкик едилмәш вә оркестр бир нечә илнн ичәрсиндә биринчи дәрәҗәли коллектив чеврилмәшдир вә биз һағыл оларар онунла фәхр едир. Бу оркестрин јарамасы илә муси-гимиздә јени жанр—камера симфониясы вә бу гәһбидән бир сыра фор-малар кәһнн јайылыб интишар тапмашдыр.

Маһны жанры

Халғын һәјатында, онун зөвгүнн инкишафында, даһили әләминн формалашмасында маһнынн бөјүк рол ойнадығынн сүбүт етмәјә еһтијаж јохдур. Бу жанр хуҗусн диггәт тәләб едир. Јакшы маһны гәдәр һеч бир

мусиги жанры фәјда верә билмәз. Әкәр маһны писдирсә, бағағдырса, сиун кәтирдиләр зәрәр дә башға жанрларын зәрәриндән артығдыр. Бу, инсан јарачылыгынын чох ичә, чәтн вә мәсүлијәти сәһәсидир. Кә-һин јайылан маһныларынн муәлифләрнә чох јүксәк истаја вә бәдин тәләб-карлығла јанашмаг лазымдыр. Кәзәк бу тәләбкарлығ симфония вә опера бир ишширтмә вә һипербола јохдур. Буну республикамызын бәстәкар-ларынн, бүтүн әләминн маһны јазаларынн вә бүтүн дүняда маһны жанрынн инкишаф тәрүбәсн дә тәсдиг едир. Республикамызда, маһны жанрынн усталары чохдыр. Сәид Рүстәмзов, Тоғри Гүләлиев, Чәһә-кир Чәһәкирову, Рауф Һәмшәри, Ағабәди Рәзәванн, Емин Мәһмүдзәдә, Пәлад Бүлбүлөгүлуну вә башгаларынн бүтүн әләминдә тәһийләр. Мәһтинг нәтичәдән белә чыхыр ки, мәзә бу бәстәкарлар ендә кәтмәли, ачырчык гүввә ролу ойнамалы, мәзә олар республикамызда маһны жанрынн инкишаф јолларынн истигмәдәләшдирмәк, бу ишә тәкан вер-мәлидирләр. Ләкин сон иләр гәрибә алашмашмазлығлар баш верир. Һә-вәскарларн битиб-түкүмләри мәнәсүлары әсил маһны санаткарынын бир күнчә сыхымашдыр. Бу маһны гурашдыранлар әслиндә бүтүн еһири, екраны, сәлонлары тәһийләр. Бүтүн бәдиләри-бәрәлери бағлајылар. Нечә дејиләр, «ишәһлыг тәһийл» зәбт едибләр.

Мән дүзүн баша дүшүнүрәм, өз истраһәтләринн маһны јазмаға сәрф едән мусиги һәвәскарларынн әлелиңи чыхырмағ. Әкинә, белә һә-сәб едирәм ки, оларын арасында профессионал сонәт јолуна чыха билмәк адамлар тапылар. Амма бу шәртлә ки, илк һәвәсчиләр кәчмәз чәсәрәтләр чәтсин, өзләрндә мәрдәлик вә гәтјитјә тала бәһсинләр. Мән Пәлад Бүл-бүлөгүлун адыны тәсәдүффән чөкүмдәм. Оуну тәрҗүмәһиңизлә јухарыда дедикләрдә кәзәл мисалдыр. О, профессионал јола һәвәскарлар арасыдан кәлиб. Дәрк еләмдши ки, едәз өзү үчүн маһны гурашдырмағ зәһири мувәфәғҗәтијәт газанмасыра, дә, истәдилнн нәтичәлә кәтирәб чыхармәјәчәк. О, консерваторияға кәлиб беш ил вичәндә мәһсүл олду, өз сәһиәтә ин-јәләнди. Инди һағыла олараг динәјилчәләрн вә ифачыларын мәһәббәтнн газаныб. Беләликлә, мән бир даһа тәкрар едирәм ки, адамларын өз тәби-иһәсәринн мусиги дини илә ифада етмәләринн һеч бир етиразын јохдур. Сәһиәт рәдио вә телевизияда, мәтбуғатда, естрадаларда динәјилчәләрә јалынз табәтләп апарыдығындан, чј, сонгәтдән узағ гурашдырмаларын әсил бәдин әсәрләр, адымын адымын газанмаларын кәдир. Һәмшә бәшәбәлә мус-иги јуз минләрлә әләминн әлиңә чеврилб. Етираз едиб дејә биләрдәр ки, јазылы вә дикар формаларда һәмшә инкишафларынн верилмәсинн чох тәләб едиләр. Буна көрә дә оларны илә едирәм, чүнки биз халға хидмәт кә-стәририк. Әввәлә, биз нәһикн халға хидмәт кәстәрилик, ејин заманда онун зөвгүнү тәрҗибә етмәјил. Иккинчи, бу тәләбәтлә—һеч бир гәрибәлиб јохдур: рекламын, өзүнүкәрламын елә күчлү мәнәһизм, елә күчлү гәбә-гәт вәсәтләри ишә салыныб ки, бу мәһсүллар елә јайылар ки, белә сә-ахыны гарышмында јалынз гулағна пәмбәз тыхајанлар даяна биләр.

Үчүнчүсү, јолдаш мусиги редакторлары, бу тәләбләр, бу хәһишләр снзн әмәлләринизә бәрәт газандырар, әкинә, олар ифәдечилнн сонәдә чеврилп, дил ачыб дејир ки, көрүн халгымызын мусиги зөвгүнү вә үһүмн мәдәни сәвијәсинн јүксәлтмәк ишынн нечә бөјүк јујан үзүрүлүб.

Көр иш нә јерә чәтмәк ки, бу бәшәбәлә гурашдырчылар өз хидмәт вәзифәләринн јеринә јетирмәк үчүн әсәс иһтираслар үзрә харнча, кәп-тәлист өкәләринн кәдир, орада шәһсн мошгулјәтләринн бизм мусиги мәдәнијәттиңизнн кәһијитјәти кимн гәләмә верир, өзләринн һәмшә вәсәт-ләрләсә вәлә јаздырмашчы шүбһәли әсәрләринн радиостансияларда һәр-дәјиләр, бизм мәтбуғатымыз, гәзәтләринн исә бундан вәдә кәләрәк охчулара мусигисиннн харнчәдә нөвбәти гәләбәдә һаггында мәһмүмат вериләр.

Јакын Шәғр өлкәләриндән бириндә олмаш Һијәзи вә Султан Һәмшә-бөјү данышырлар ки, орада бизм профессионал вә халг мусигисинн ифа олунмасына һәр вәситә илә мәһкичлик тәрәлдиләр. Бизм дүня шәрәти газанмаш бәстәкарларын әсәрләринн чалмаг үчүн бөјүк сү-јә кәстәрмәк

лазым калмышдыр. Газетләрден алдыгьмыз ма'лумата көрә һәммин әвкәнин радио станциялары бизим бир һәмвәтәнинизин өзүндән тогтушдурдуғу башабыла маһнылары ғарибә бир асылыгла ефирә верир. Керәсә әлә адамлар тапылармы ки, һәгитгәтән буну ичәсәтәнинизин төһгини сәйсәи? Јох, мин дәфәләрлә јох. Бу, мәдәнијәтәнин әкс төһгинидир. Бу вәситә илә јакшыны, јадм бизә күлдүрәкдир, јүз миһиләрә биһобәр харичи радио дикләгичиләрини чашдырмағ үчүн моһарәтлә дузалдымыш һоггадыр. Белә өзәнијәтә даһа дәмәк олмаз. Кимдән асылдырса, о гој бу биабырчылығ-ларә сов гојсун, мусиги һәвәскарлары исә өз бәдин еһтијачларыны өвлә-риндә өдәсәләр јакшыдыр.

Ансамбалар һаггында

Радиоһун вәхтилә Үзәјир һачыбәјов тәрәфиндән тәшкил едилмиш нотла чалан халг чалғы алатләри оркестри бир чох иләрдир ки, фәалјјәт кәстәрә. Һазырда онун даһин рәһбәри бизим һәрмәтлә вә севимли бәстәкарымыз Сәид Рустамовдур. Оркестр бөјүк јарадычылығ јолу кечиб. Онуи хидмәти өвәсәсидир. Коллективин башлыча вәзифәси Азәрбајҗан бәстәкарларының әсәрләрини ифа етмәкдән, классик мусиги һәмрәләрини популярлашдырмағдан ибарәтдир. Һәјәтәмизда өзүнә јәнигә јер тутан бу коллективни јарадычылығ истигәмәти чохлаш мөһүләнләшкән. Сәһә ети-миромәс, таһминән 10 ил бундан әввәл јәнә дә радиола мәшһур тарән Әһмәдхан Баһыхановун рәһбәрлији илә халг чалғы алатләри ансамблы јарадылды. Бу ансамблын мәсәди принципчә нотла чалан оркестрин мәс-сәләриндән сечилр. Баһыхановун ансамблы јени халг чалғы формасы кими әввәләрдә дә, инди дә бөјүк марә доғурр. Бу халг чалғы алатлә-ринин бир нөв камера оркестридир. Әввәләр классик сәзәндәләр дәстә-сини бөјүдүлүш формасы кими чыхыш едән бу ансамбл соңралар јаваш-јаваш тәркибинә дикәр халг чалғы алатләри даһил еләди. Бизим фикри-мизчә, бу ансамблын әсәс вәзифәси классик муғамлары вә халг мусигисини ифа етмәкдән ибарәтдир. Үмид етмәк оларды ки, халг мусигисини көзәл билчәсинин рәһбәрлији илә бурда милли әһнәләр горуначағ вә өз ба-кирәлијини сахлајачағ. Соңралар репертуарыны кенишләндирмәји гәрәра алаһ ансамбл төкчә халг маһнылары илә кифәјәтләмәдә, тезликлә бизә ајдын олмајан, бәди мәһнасы билнимәјән сәбәбләрә көрә халг чалғычы-лары арасында пәнәочү да пәјдә олду. Биз јолдаш Баһыханову инандыра билмәдик ки, фортепиано ансамбл хәләл кәтирир. Һәрәмиз өз фикримиздә галдығ, күман етдик ки, бунула да иш гуртарды. Сән демә иш гуртарма-јыбымыш, јенидән даһа кениш вүс'әт алачағмыш. Баһыхановун ансамблы-дан сонра Дадасовун, Гулијевин, Салаһовун вә һашымованын ансамблыны мејдана чыхды вә һәммысә да һәм үсүбчә, һәм дә репертуары илә бири-бирини тәкрәр етмәјә башлады. (Бир гәјдә оларағ бурда халг мусигисин јарымпрофессионал вә профессионал бәстәкарлар тәрәфиндән сыхшыр-рылар).

Бу ансамблларин һәр бириндә гаһағы галдырылмыш концерт ројалы аркасында һәрмониядан чәтин баш чыхаран, арпеччио илә мәшһул олан чәһән, дирибаш оғланлар әјләшиб. Онлар чалдығлары мелодиялары јә-рыстоғон бәзәкләријә шкырнәләшдирәләр.

Бу јакынларда скрипка, виолончел, габој, китара, тар вә зәрб алатлә-риндән ибарәт ансамбл мејдана чыхымышдыр. Һәмин тәркиб дә Азәрбајҗан мусигисини чалмағ үчүн изәрдә тутулуб. Ансамблдык бәзи партијалар нотла чалыныр, галан мусигичиләр исә јадлашыларна бел бағлајырлар. Бу експеримент, бизчә, угурсуздур. Үсүб, ифа тәрәни, аранжирә истәр-истәмәз ресторән мусигисини јадә салыр. Белә бир ансамбл јаратмағ идејәсә һарадан доға биләр? Һәр шейдән әввәл онун көкүнү јакын вәхт-ларда мүстәгил инкишаф јолуна гәдәм гојмуш Асија вә Шәрг өлкәләриндә ахтармағ лазымдыр. Бизә мә'лумдур ки, бу халғларын үмуми мусиги мәдәнијәтигә доғру мејләри өз ифадәсини һаггында јухарыда сөһбәт мејдән ансамблларда тапыр. Мусиги һәјәтәмизда белә шейләр харичи мо-дәни дүшүнмәдән, һәддән артығ сәләләһлүклә төһгид еләмәкдән ирәли кәлир, онун мәһсулары исә ашағы әввәл, дәјәз тәсәвүрлү адамлар үчүн изәрдә тутулуб.

Вәхтилә бөјүк Низамнини вәсф етдији бир чох гәдим милли чалғы алатләрини халг чалғы алатләри ансамблына даһил едиб онлары дирилт-мәк, сәсүз, фәјдалы, лазымла вә марәғлы ишдир. Белә иш һеч кимдә етираз доғурмаз, әксинә, тәғдир олунар. Бири-бириндән фәргләнмәјән мусиги коллективләринин чоғлуғу исә мәсәдәлүғүнә дејил вә онлар әсиндә-классик вә көзәл сәсли сәзәндәләр ансамблларыны сыхашдырыр. Бу кол-лективләрин әсәс вәзифәси халг мусигисини төһгит етмәкдән, онун харак-терик чәһәтләрини вә хуәсуијәтләрини горујуб сахламағдан ибарәт олма-лыдыр. Ансамбл рәһбәрләринин әсәс борчу халг мусигини јабанычы вә коһар тәһсилрәдән горумағ, онун тәһрир олунмасына, харчәдән кәлмиш «екзотик әдәбијат» илә ғарышдырмасына иһкан вермәмәкдир. Көзәл халг мусигисин кими зәһкин хәзинәмиз ола-ола башғасыны төһгид еләмәјә, әсли-иначәбәти мә'лум олмајан мелодиялары чәмәатә сырмаға, еклектика илә мәшһул олмаға бизим иһтијарымыз јохадур. Там ајдындыр ки, бу кол-лективләри өзбашына бурахмышлар, онлар иһтијасына көмәк вә мәсләһәт алмышлар, радио вә телевијәнин мусиги редакциялары тәрәфиндән јә-нәли истигәмәтләндириләр, пис нәзәрәт едилрләр, нәтичәдә дә белә сәһ-ләрә јол верилр.

Бизчә, бөјүк мусиги тәсәвүрфаты олан радио вә телевијәнијә иһтисәс-лы вә ардычыл јарадычылығ көмәји лазымдыр. Зәһн едирәм ки, бир нәчә ил бундан әввәл һәмә'лум сәбәбләрә көрә дәрә едилмиш бәдин рәһбәр вәзифәсини бурда јенидән бәрпә етмәк дә фәјдалы олар.

Мусигимиз аһлә даһрәсиндән, концерт салонларындан ефирин сонсуз әһкиһлијинә чыхарағ сәдләри, сәһнәләри ашыр, һәјәтәмизын бөјүк һә-гитгәләрини дүнјанын бүтүн адамларына чатдырыр.

Чәсарәтлә дәмәк олар ки, Азәрбајҗан мусигисин бурда, Шәрг өлкәлә-ринин астанасында совет идеолокијасынын сәләһијәтли вә фәһри нумәјәндәси кими мәс'үл бир вәзифә дашыыр. О, бир чох харичи өлкә халғла-рынын шүүруна вә мәшһәтина даһил оларағ Гәрбин буржуа төһгитчәли-ларынын һәр вәситә илә зәһәрләмәјә, јохсуллашдырмаға чан атдығы нисан мә'нәвијәтинын сафлығы үғрунда һәр күн, һәр саат муһаризә апарыр.

МИРЗЭ ИБРАҺИМОВ

Халг јазычысы
Азәрбајҗан Совет Јазычылары
Иттифагынын
Биринчи катиби

Иһсәсәт мәңгүдәсини нәшр олдунағынны ешит-дикдә һә гәдәр севиндик! Белә бир мәңгүјә бизим бө-јүк еһтијачымыз вар. Мусиги, рәссамлығ, театр вә бәш-гә сәнәтләримизин инкишафыны, чанлы јарадычылығ мәсәләләрини ишығландырачағ. Нәшр башлаған бу мәч-мүдини јолу ишығлы олсун, өзү исә јени бир үлдүз кими парласин. Үмид едирик ки, парлајачағ!

А. Саидов

ФИКРӘТ ӘМИРОВ

С.С.Р.И. халг артисти
Азәрбајҗан Совет Бәстәкарлары
Иттифагынын катиби

Халғмызын мәдәнијәти чәм чох гәдәндир, һәм дә дедикчә қавадир. Мусигимизин һәм дүнәминдән, һәм дә бүкүнүндән үрәк долу, алны ачылығла данышы бил-дәрик. Инди милли мусигимизин адым сәсләри дүнја-нын һәр јериндә ешибилр.

Аһаг биз мусигимизин гол-сәнадларынны һәлә та-мам ачмамышы. Үмид едирәм ки, јени тоғлу халғ-мызын оғул вә ызларыннын сәнәтини республикамыздан ызғаларда јайылмасына көмәк едчәк. Чох истәрди ки, тоғлу халғ мусигисиндән, профессионал мусигимиздән, ифачылар вә бәстәкарлардан тез-тез сөһбәт ачсын. Му-сиги фольклору да дәрндән өйрәнилмәлидир. Бу јазы-лар кәһләрин јарадычылығынн халғ мусигисини зәһи-индә формалашдына, аһыг сәнәти инчалықларынн даһа јакын мәһисәниләсина көмәк едәди. Халғ мусигисини бөјүк голу олан аһыг сәнәтигә һәрмәт вә еһтирам лазымдыр.

Үмидијәтлә, мусигимиз һәснәдә дејләлс сөз чо-дур, һәснәдә јазылыс әсәрләримиз вар.

Ф. Мирзәев

НАДИР ӘБДУРРӘҺМАНОВ

Халғ рәссамы, Азәрбајҗан Совет Рәссамлары
Иттифагынын сәдри

«Гобустан»ын нәшри јарадычылығ тәшкилатларымыз «Һәјәтәндә чох аһаглар бир һадисәдир. Биз — азери фирма вә тәһә усталары бу тоғлу-нун сәһифәләриндә халғмызын истәр кечмиш, истәр дә мусар рәссам-лы сәнәтинин проблем мәсәләләринә һәср олунмыш материаллар көрмәк истәјирик.

А. Саидов

МИКАЙЛ ҺҮСЕЙНОВ

Азәрбајҗан Совет Мејмарлары Иттифагынын сәдри
Мејмарлығ вә Иһсәсәт Институтунун директору

Азәрбајҗан иһсәсәтәнини муһтәлиф сәһәләриндә чалмышлар чохдан белә бир мәңгүә тәсис едилмәсини арзулајырдылар. Республикамызда иһсәсәтәни бүкүнүк сәвијәси бүтүн јарадычылығ тәшкилатлары үчүн үмуми бир матбуат органына еһтијаж доғурду. «Го-бустан» һәмин иһсәсәтәни инкишафы илә әзәләр мәсәләләри ишығлан-дырмаға вә музакира етмәјә иһкан верәчәк, еһни заманда јарадычы зия-лылар арасында әмәкдашығы күчләндирәчәкдир.

Ајдындыр ки, тоғлунун әсәс фәалјјәт сәһәси икидир: муһасир иһсәс-нәтиҗә вә халғмызын зәһкин бәди ирси. Мән арзу едирәм ки, тоғлу еһни заманда кәһмиш вә бүкүнүк дүнја бәди мәдәнијәти илә дә охшамла-ры ардыкыл таныш етсин.

М. Хусейнов

ҺӘСӘН СЕЈИДБӘЛИ

Дәмәкдәр иһсәсәт хадими
Азәрбајҗан Кинематографчылары Иттифагынын
Биринчи катиби

Арзу едирәм ки, нәшр башлаған иһсәсәт тоғлусунун сәһифәләриндә кинематографчынын конкрет мәсәләләриндән режиссорларымыз, опера-торларымыз өзләри јазсынлар. Өзү дә бәди вә марәғлы. Бунула биз тамашачылар да һәмин олары, доғмалашары.

С. Сеидов

СОНА САЛАХОВА

Таһир мәним оғуларымын эн кичижидир. Анчаг һәлә ушаг вахтындан өзүнү елә көстәирди ки, танышларын бәзиси дејирди: бөјүк оғлун Таһир-дун ки, бајырда савашыб-еләјәрләр. Кәлиб көрәрдим ки, Таһир онларын һамысына рајбарлик еләјиб, һәрәсинә бир тапшырыг вериб. Сонра да башлајарды мәнә чәкдији шәкилләри көстәрмәјә. Сабирәнән Маһир дә шәкилләрини кәтирдиләр, дејирдиләр ки, ана, бах көр киминки јахшы-дыр. Бахыб көрәрдим ки, Таһирини шәкилләри һамысынкындан јахшыдыр.

БИЗИМ ТАҢИР-ДУНҖАНЫН ТАҢИРИ

[Көрәмәһи һәкәләтәр Таһир Салаһов һәзгәһсә]

О бири ушагларымә нисбәтән Таһир ушаглыгда чох сакит иди, дәрсләрини һәмийшә јахшы охујурду. Чох фикирләшәрди. Бир дә көрәрдим ки, кедиб күнчәдә отуруб фикирләшир. Әввәлчә елә билирдим ки, кимсә ушагын үрәјини сындырыб. Дејәрдим Таһир, бала, нә олуб сәнә? Күләмсәјиб дејәрди ки, һеч нә, ана, елә белә фикирләширәм дә. Инди бахыб көрүрәм ки, фикирләшмәјинә дә дәјәрмиш. Онун «Абшерон гадынлары»ны вә һавәм Ајданын портретини чох хошалајырам. «Абшерон гадынлары»на баһанда өтән күнләр кәлиб дурур көзүмүн габагында...

Бир күн дедим ки, Таһир, бәс ананын шәклини һачан чәкәчкәсин, дејир ки, горхурам ана, пис чыха, савашасан. Дејирам ки, чалыш јахшы чыхсын дә. Дејир ки, бир аз көзлә, ана. Мән дә көзләјирам. Тәки аллаһ чанымә саг еләсин.

✓ 2 нче
СЕРКЕЈ КӨНЕНКОВ

ССРП халг рәссамы, Ленин һукафаты лауреаты, Социалист Әмәји Гәһрәмәһи

Мән Таһир Салаһову дөврүмүзүн инсанлары барәдә өз поемасыны јарадан бир рәссам кими тәсәввүр едирәм... Сәнәтимиз Салаһовун симасында әмәјин романтикасыны јыгчам, монументал бичимдә ифадә етмәји бачаран көзәл рәссам тапмышдыр. Онун сәрт, романтик бојаларла ишләһмиш әсәрләриндә... һәјәчанлы бир адамын, мөһкәм әһидәән бир рәссамын фырчасыны көрүрәм.

Редаксиядан эңк ыруб Таһир һагында јазмагы тапшыранда көзүм тејир-ихтијри Таһирни мәнә јадикар еврдин шәклә саташды.

Бу «Бастакар Гара Гарајев» әсәриниңи фотосу иди. Шаһин архасындакы јазыја нәзәр салдым:

«Әнәз Күндүз, рәссамлыг саһәсиндә биркә охуадуғumuz күнләрдән јадикар.

22 VIII-50. Т. Салаһов»

Теһир һагында нә јазә биләрәм? Бир инсан кими, бир сәнәткар кими онун барәсиндә нә дејә биләрәм? Таһирни гәһрәманлары өз мүәллифиниң дәһлиһи ачыр, онун пәлитрасы данышыр, ғырчысы дүшүнүр, таблотары чағырыр.

Мүһәрибәниң ағыр күнләри иди. Биз о заман Бакинның 6 №-ли мәктәбиндә охујурадуғ. Дәрсән сонра мәктәбин гарышындакы бағчаја Јыгышар, командалара бөлүнүр, көһнә чорабалардан тикјүнимиз чындыр топу-музу орталыға атар өз иллә чийнимиздән асдығымыз чаңталардан гәһи дү-зәлдә футбол ойнајардығ. (Онү да дејим ки, Азәрбајҗанниң ән майир футболчуларындан Әләкбәр Мәмәдов, Әли Әбизада, Сабир вә Адил Исмајылов гардашлары, Константиң Качанов вә башгалары мәһ бу чың-дыр топуң сәһәсиндә» футболчу олмушлар).

Таһир дә бизмәлә ойнајырды. Лакин һәмшәә јох. Бир күн дәрсән сонра биз јәнә мејданчаја төләсирдик. Синифдән төзәчә чыкмышдығ ки, Таһир һағладым.

— Һә, кетдик, — дедим. — Бу күн башға мәктәбин ојунчулары илә көрүшәјик. Алча команда јығачағ. (О заман биз Әләкбәр Мәмәдову белә чағырырдығ)

— Бү күн мәним футбол күнүм дејилә.

Әвәл бир шәј баша дүшмәдим. О мәним суал долү көзләримә бахыб давам етилә:

— Дәрнәјә кетмәлијәм. Пионерләр евинә, Мән футболчу јох, рәссам олмәг истәјирәм, мутләг дә олачағам. Бахарсан. — О күлүмсүндү.

Мән Таһирни шәһил чәкмәјә һәвәси олдуғуну, дивар гәзетләриниң онун өһтәсинә дүшдүјүнү билirdим. Амма дәрнәкдән төбәрим јох иди.

— Кәд келәх. Ахы сән дә шәһил чәкмирсән. Дәрнәјә јазыларсан, Билir-сән ордаа нә јахшы өјрәдирләр...

...Бир күн мән дә пионерләр евиниң үчүнчү мәртәбәсинә галхдым. Гаһсыз ачдым, Аһаң кими Таһир көрдүм. Мәктәб јолдашларымдан Тәғрула Нәриманбајов, Виктор Гајлавакин дә бурада идиляр. Ичәри чүмдүм.

Бајағдан кичик молберт архасында отуруб иләјәјән ушағлары ајағ үстә, көзләрини гаһыја зилләјән көрдәдә дурухдүм.

Сүкуту Таһир позду:

— Камил мүәллим, бу бизим мәктәб јолдашымыздыр, дәрнәјә јазымағ истәјир, — деди...

Мүһәриба илләриндә вәзијәт ағыр олдуғундан мәктәпләрдә һәр күн јемәк вәридиләр. Бу јемәк бир данә нохудлу тутаб олурду, ја да азда җарҗасы, ја бир стакан кисел вә ја да әлли грам гара чөрәклә он-он беш грам шәкәр тозу... Лакин бурада, дәрнәкдә јемәк пәйләндиғыни бил-мirdим. Ушағлар бир-бир Камил мүәллимдән араланып өз пәјларарыңи јә-јирдиләр. Пәһчәрәј сары кедиб, күчәјә бахмага башлады.

Таһир мәнә јахынлашды. Әлинда ики ағ кағыз парчасы үзәриндә јар-ма ашы вар иди. Бирини мәнә узатды.

— Ал.

— Јох, јох. Мән евдә јемишәм, — дејә бојун гачырtdым. Билirdим ки, Таһирни әнлә вәзијәти ағырдыр. О, атасыз бөјүрүдү. Лакин Таһир мәнә елә бахды ки, әлими узатдым. Үзү күлдү, хырда көзләри лап гыјыл-ды. Һәл икимиз бир логмалығ јарманы атғымыз апардығ.

— Кәдән дәрфәдән сән дә пәј алачагсан, — деди. — Бу вахт Камил мүәллимин сәһи ешидилди:

Италян рәссамы Ренато Гуттузонун е'малатханасында.

ПАВЕЛ КОРИН

ССРИ халә рәссамы, Ленин мұкафаты лауреаты.

Мәним азербәјҗанлы һәмкарым бөјүк кәләчәји олан рәс-самдыр... Әминәм ки, бу дигәтәләјиҗ сәнәткар исте'дадының пәрәстгшкарларыны дәрфәләрә севнидирәчәкдир.

«Т. Салаһовун сәнәт әләминдә әлдә етдијиңи наиллјәкләр мүасир азәри рәссамлығ мәктәбин үчүн гәтијән тосадуфн де-јилдир. Унутмағ олмәз ки, бу мәктәбин нумәјәндәләри орта әср Шәғр мәдәнијјәтинә гүмәтән инчиләр бәхш етмиш гүд-рәтлән Тәбриз миниатүр мәктәбинниң вәрисләриндир».

«Советски сојуз» журналы.

ЈЕНЕР—

алим сәһиҗиһәси.

«Тә'мирчнләр» таблосу рәссамын ән јахшы әсәрләриндән-дир. Таблодакы һадисәләри һәр кас ајдын охуја биләр: Адл иш күнү башлајыр. Тә'мирчнләр дәннәз чыкмышлар: онлар фикирлидир, бәлкә дә көрәчәкләри иш һагында дүшүнүрләр. Бу, бизә бәлли дејил. Аңчаг таблода онларын бу һалда верл-мәси әсәрин тә'сир гүввәсини даһа да артырыр...

— Јахшы, гәҗағ, чәкдијин шәһилләрдән кәтирмисән бахағ? Ахы сәһи дәрнәјә јазымашдан габағ әсәрләриңлә таныш олағ кәрәк.

Өзүмү итирдим. Демәјә сөз тапмадым. Јәнә дә Таһир көмәјимә кәлди.

— Камил мүәллим, мән ону јахшы таныјырам. Бир мәктәбдә охујуруғ. Шәһил чәкә билир.

Камил мүәллим јәнә дә күлүмсүндү.

— Нә дејирәм ки, әкәр онун сәһини кими мүдәфиәчиси вар, онда ина-нырам.

О күндән дәрнәјин үзвү олдум.

КАМИЛ ХАНЛАРОВ

1942-чи илнин сентјабр ајы иди. Мәркәзи пионерләр евиниң һәјәтинә чохла ушағ топлашмышды. Рәссамлығ дәрнәјинә јазымағ истәјәнләр апа-сында 11—12 јашлы бир ушағ дәрләл дигәтгәһи чәлб елади. Зил гара, ғырым сачлары саһмәлә даранмышды, бахышларында көврәклик һисс еладым, бәрк утанырды. Ушағлар бир-биринә мачал вермәр, дил-дил өтүр-дүләр:

— Мәни јазарсынымыз? Ноһар, мәни дә јазын. Мәни дә, мәни дә... Һамы үрәјини бошаладандан сонра ғырымсач оглан башыны галдыр-ды, јазыпа ујушмајан бир сәһитәкликә соруду:

— Мүәллим, биринчи мәшғәләмиз пачан олачағ?

Бу суалын архасында бир чочуғ архајынчылығы кизләнмишди. Ичин-дән кәлән бир инам иди онү данышдыран:

«Мән рәссам олмаға кәлмишәм, дәрнәјә јазымаға јох!»

Бу ушағ Тејмур оғлу Таһир иди.

Рәссамлығ дәрнәјинә јазымағ истәјән чохла, һамысыны имтаһан еладик. Таһирни илк мүәвфәғијјәти белә башлады.

О, үч ил мәним групмада мәшғул оландан сонра Ә. Әзимзада адына рәссамлығ мәктәбинә кирди. Иш белә кәтирди ки, һәмим мәктәбдә Таһирә бәја рәсминдән, композисијадан вә чизки рәсминдән дәрс еддим. Таһир мәктәби ә'лә гүмәгләрдә битирди.

Һәр дән вахтык јарадычы үчүн, хуҗусән рәссам үчүн әвәзсиз бир верки: Сәнәткар сәләјин. Јеткиңлик дөврүндә, камиллик јашында да дү-јаја ушағ кими бахмағ бачарығ! — Бу бир.

— Бүгөөлүк дүјүсү. Һәјәтлә, сәнәтлә... Ушағлығдан хырдачылығла иши јохду, өзү бүтөө, сөзү бүтөөдү. Инди Таһир сәнәттидә һамынын бә-јәндијини јығчамалығы, моноументаллығын көкүңү мән орда көрүрәм. — Демәли, бу ики.

— Ушағлығдан гарадинмәздир. Өлчүсүз тә'рифдән хошһаланан дејилә, һалә чох вахт ачығланыр да. Һесабласан, тә'рифләндијин гәләр дә гәрәзлн-гәрәзсиз тәңгид ешидиб. Аңчағ суеуб. Билirсизмиңиңија? «Рәссамын дилн онун әсәридир». Тәвәзә'карығ! — Бу олду үч.

— Сәһимлилик, мейрибанлығ. Бөјүјүн-кичиијин јерини, дүз-чәрәјини гә-дир-гүмәтини биләндир. Ушағлығ достлары Тәғрула (Нәриманбајов) чохла Ленинградда јашајан Викторла (јазычы В. Гајлавакин), кечмиш мүәллимләри илә айләви јахынлығы, келиш-кәлишин илди дә давам етди-рлр.

Демәк һәм дә е'тибар. — Бу да, мән билән, олдү дөрд.

— Вә һәһәт, Таһир Таһир еләјән бир өзү. Сәһитгнә өлчүсүз-би-чисиз мәһәббәт! Бир дәрфә һәлә олудса ағзында гачырды ки, рәссамлы-ғы аһам гәләр истәјирәм, һәлә десаң бәлкә дә... (Сона ханым кәрәк биздән ичмәсиниң).

Д. Шостакович һә Т. Салаһов.

ЛУБОШ ГЛАВАЧЕК—
Чех сәһиҗиһәси

Кәңч совет рәссамы Таһир Салаһов бөјүк исте'даддыр. Биз — чех рәссамлығ мәктәбинниң нумәјәндәләри онун јарады-чылығы илә јахындан таныш олмәлијығ.

ҺЕРҖАРД КЕТТЕР —

Дрезден Графика институтунун доцент

Кечән илнин августунда Берлинниң Шәһил Галерејасында азәри рәссамларының сәркиси ачылмышды. Бу һадисә тәсвир сәнәт һавәскарларының бөјүк бајрамына чеврилди. Мә'лумдур ки, инсан бир шәј көшф едәндә севнир. Исте'дады Азәрбајҗан рәссамларының әсәрләри иса бизим үчүн доғру-дан дә бөјүк көшф иди. Гүдәрәтлән рәссам Таһир Салаһовун пәрәстгшкарлары даһа чох иди. Таһирни ғырчысындан чык-мыш «Тә'мирчнләр», «Бастакар Гара Гарајевни портрети» елә бир еһтираслы марағ ојатды ки, биз һәмим әсәрләрин репро-дуксијаларыны чох бөјүк тиражада бұрахмаға мәчбүр олдуғ.

дыр) Салаһовун бу эсэринин саркида көстөрилмәсине гәт'н е'тираз етди. Сабыйни сорушду. Тәхминән белә бир чаваб алды: «Әсәрин гәһрамаллары, билмәк олмур кимләрдир?!». Нәдисә гејри-реал шараңта чәрејән едир, сурәтләрин јојуамасында, композијијада, рәнкләрдә шәртлик әңдәздән чыхыб, үстәлик, фигураларын профиллинда классик јунан типләри илә охшарлык вардыр вә с.ә. Биз јербәјердән сүбүт еләмәјә чалышдык ки, белә дејил, әсәрдә реализмдән канар һеч бир шеј јохдур: рәссам совет елминин чаһаншүмүл наилијәтләрина, космик фәзанын фәтһи едилмәсине өз мүнәсибәтини билдирир... һеч бир дәлил, сүбүт көмәк еләмәди. О, ики дәфә шәкли чыхартдырды, биз хәлвәтә салыб асды. Ахырда «принсип» дүшдү, бизи формализмә, нә билим даһа һансы «измә» алуначиликдә тәтсирләндирди. Беләликлә дә «Сәна — бәшәријәт!» әсәри Үмумиттифаг сәрсикәндирди канар едиллиб, Бақыя көндөрилди.

Мән икни дә һајыфсаньрам ки, Таһир Салаһовун о илләр үчүн соң дәрәчә орижинал олан (сонралар буна бәһзәр шәкилләр чох јарадылмышдыр) бу монументал таблосуну јуз минләрдә адам көрә билмәди.

Гејд етмәк истәрдим ки, бу гүјмәтли сәнәт әсәрина индиһин өзүндә дә мүнәсибәт дәјишилмәјиб. Чох тәәссүф...

Таһир Салаһов көзәл мәктәб кечмишдир: о, әввәлчә Әзим Әзимзадә адына рәссамлык мәктәбиндә, сонра Москвада, Суриков адына институтда тәһсил алмышдыр. Буну, ја'гин ки, һамы билир. Амма Таһир јаһында таныјанларын да чоху билмир ки, бир вахт о, бизим рәссамлык мәктәбиндән чыхардылмышды. Јадымда гәланы будур ки, Таһир өз билдији кими ишләмишди вә үстәлик мүәллимин үзүнә «ағ олмушду». Мүәллим дә: «Ја мән, ја Салаһов!» — дејә шакирдин чыхарылмасында исарә етмишди...

Таһир бир ајдан артыг иди ки, дәрәсә бурахылмырды. Оуну барәсиндә чох адам хаһишә кәлмишди. Лакин директор әмрини керә көтүрмүрдү ки, көтүрмүрдү. Иш белә кәтирди ки, директор рәссамларын Гара дәниз саһилиндаки истираһәт евина кетди вә мән (оуну мүавини) ики ајлыға директору рәсми әвәз етмәли олдум. Мәс'улијәти өз үзәримә көтүрүб, Таһир мәктәбә гајтардым...

Натурморт. 1960.

НИЗАИ
ССРИ халә артисти, Азәрбајҹан Дөняләт Филармонијасынын
директору

Иңгәсанәтә ишд һәр бир нәшр, һәр бир дәрҹи, һәр бир топ-
лу — сәнәтин күзәкүсүдур.

Күзәкүдә әкс олунан сурәтин хәзәл, ләтиф, јарашығы
көрүмәси үчүн ики шәрт яһишдир: сурәтин өзүмүн көзәллији,
гәшәнжәлији, нәзәнинлији, бир дә күзәкүмүн кејфијәти, ајдын-
лыгы, билдирлиги.

Чәгдәш әсәри сәнәти јүксәк дәрҹәләрә маликдир — муси-
гимиз, ифритлиг сәнәтиниз, рәссамлыгымыз чохешидди, ала-
ван вә рәһкәрәкдир.

Арзу едиләр ки, бу сәнәти әкс едән күзәкү — «Гобустан»
иңгәсанәт топлусу дә јүксәк кејфијәтә малик олсун, «ајдан
ары, судан дур» олсун. «Гобустан», күн ајдын!

И. Сулейманов

ГӘМӘР ХАНЫМ АТМАСАДӘ
ССРИ халә артисти, М. Ф. Ахундов адына
Опера вә Балет Театрынын
баш балетмейстери

Үмид едирик ки, «Гобустан»-ын сәһифәләриндә балет са-
һәтиндән кениш дәннәшмәкә. Коллективимиз һәр мәнәсүмдә
јени тамаша һазирлајыр. Биз балет тамашаларынын һәр тәрәф-
ли, агылы тәһлилчини көрмәк истәјирик. Хореографија сәнәти
әңгәләри, нәшүр һәжкәрләримизин јарадычылык тәчрүбәси
һәггәндә јазылар да бөјүк етијај вә.

Көрнә топлицуну јолуну ишиги, ишини аванд көрмәк ис-
тәјирик.

Г. Ахундов

ФУАД ӘБДУРРӘҺМАНОВ
Халә рәссими
ССРИ Рәссамлык Академијасынын
мүхбир үзү

Халәкәтин мэдәни һәјәтнин доғрунлуғу илә ишигла-
ндыран нәшкәр мәтәб орган чох әһәмијәтлидир. Биз бурда
өз үрәк сизләримизи даһа әтрафлы дејә биләрик.

Әзил охучулар, доғла јурдүмүзүн һәр јериндә халәкәтин
бөјүк оғул вә сизләринин шәһидә һејкәлләр үчәлдиләр. Ла-
кин обидә гојмағ аздыр. Әсас мәсәлә онларн горушадыр. Доғ-
ма тарихын шәрәфли тарихини вә бүгүнкүнү бүгүн варлығы
илә севән һәр кәс һәм кечмиш әбидәләримизи, һәм дә бүгүнкү
һејкәлтәришлэг вә ме'марлыг әсәрләримизи кәз бәбәји кими
горујуб сахтмалыдыр.

Ф. Абдулраманов

СУМГАЈЫТ ТЕАТРЫ

Бир шәһәр бөјүјүр... Күчәләри илә, ев-
ләри, парклары, хијабанлары илә... Дајана-
чагларын сајы артыр, јоллар шәһәр саһил-
ләриндә говушур, баш алыб кедир. Үн-
ванлар чохалыр... Бура Сумгајытдыр...
Сумгајыт шәһәри...

Шәһәрдә кино-театрларын, мэдәнијәт
евләринин сајы да артыр. Кәңч шәһәрин
сакинләри јени бир хәбәр алдылар: Сумга-
јытта драм театры ачылыр. Севиндиләр.
Биз бу сеvincин изилә һәмин шәһәрә кет-
дик.

Театрын јашадыгы бинаны көстәрдиләр.
Лөвһәдә јазылмышды: «Сумгајыт Кимјачы-
ларынын мәркәзи мэдәнијәт сарајы». Демә-
ли, һәләлик театрын бинасы јохдур. Драм
коллективи мэдәнијәт сарајында јерлә-
шир.

—Бүтүн күнү мәшг едирдик. Отагларымыз лап идман салонуна охшајыр. Актјорлар һәр күн бир саат габаг кәлиб, мүхтәлиф идман нөвләрилә мәшгул олурдулар. Мүасир актјор үчүн јахшы диксә әсас дејил. Тутугушу кими өтмәјә нә вар ки. Инди актјордан, хүсусән чаван актјордан күмраһлыг, пластика, чевиклик тәләб олунур. О, сәһнәдә букүн чәнкавәрди, сабаһ дәрвиш, бириси күн дәмйирчи, рәггас... Кинода әвәзчиләр кәмәјә кәлир. Сәһнәдә исә...

Баш режиссор Нәсир Садыгзәдә сөһбәтинә белә башлады. Сонра театрыи коллективи илә таныш олду. Режиссор деди:

—Һәләлик ики пјеси тамашаја һазырламышыг. Бунлардан бири „Мүсјә Жордан вә Дәрвиш Мәстәли шаһ“дыр.

Пјесии јени гурлушу кәнч режиссор Чәһнәт Сәлимованындыр. О, Ленинград Дөвләт Театр, Мусиги вә Кинематографија институтунун режиссорлуг фәкүлтәсини битириб.

Гурулушун рәссамы Исмајыл Ахундовдур. Тамашаја мусигиии исә Емин Маһмудов јазыб. Актјорларын һамысы кәнчдир вә демәли, чәтинлијимиз чоһдур. Нә гәдәр чалышсаг да, һисс олунур ки, Мүсјә Жорданларымыз (Һичран Әлијев, Раид Әлијев) бир гәдәр тәчрүбәсиздир. Бу, данышыгда дујулмаса да, һәрәкәтләрдә һисс олунур. Дәрвиш Мәстәли шаһ образыны һачы Исмајылов вә Вагиф Рәсулов һазырлајыб. Шаһбәз бәј ролу Гурбан Әлакбәров вә Рафиг Нүсәјнова тапшырылыб. Шәрәфнисәни Алмас Әскәрова, Шәһрәбаны ханымы Севил Бәјрамова ифа едир.

Мәшгләр әсасән паралел апарылырды. Сәһәр бир әсәрдә ојнајан актјор, ахшам башга тамашанын мәшгиндә иштирак едирди. Јорулурулар. Бәхтимиз онда кәтирди ки, актјорларымызын һамысы чавандыр, еһтираслыдыр, һамысы да сәһнә вурғуну... Белә...

Һазырладығымыз икинчи тамаша Америка јазычысы Чон Патрикки „Гәрибә Миссис Сәвич“ пјесидир. Әсәр Америка һәјатындан бәһс едир. Биз бу тамашаны капитализм дүнјасындакы һәјат тәрзинин үмумиләшмиш образы кими һазырламышыг. Әсас ролларда Зәрһмишан Фәтәлијева, Никар Ибраһимова, Назир Әлијев, Алијә Микајылова вә башгалары чыхыш едир.

Артистләримизин чоһу М. А. Әлијев адына Дөвләт Инчәсәнәт Институтунун мәзунудур. Бәдии өзфәллијәт коллективләриндән дә истәдәдлы һәвәскарлары труппамыза гәбул етмишик.

МҮАСИР
ДӨВР
ВӘ МЕ'МАРЛЫГДА
МИЛЛИ
ХҮСУСИЈАТЛАР

ӘБДУЛҖАҢАБ САЛАМЗАДӘ

Ме'марлыг сәһнәтиндә милли хусусијәтләр еми фәкт кими тәдигатчыларин дигәтәтини даим қаб едир. Милли ме'марлыгын дүнја ме'марлыг тарихиндә тутдугу јер, һәр шәјдән әввәл онун өзүмәү чәһәтәриилә мүнәјн олунур. Бу чәһәтләрин конкрет милли әминдә јаранмасына баһмајараг, онларын формалашмасында башга хаалғарла мәдәни алағә вә гаршылығы тәсирин дә мүнәјн ролу вар.

Ме'марлыг сәһнәти, һәр шәјдән әввәл, чәмијјәтнин мүнәјн мадди тәләбәзәрини өдәмәли вә дөврүн идеја — бәдии сәвијјәсидә ајағлашмаалдыр. Ме'мар заманын истәјинә чаваб верән тикили, јахад ансамбл јарадаркән ејни заманда онларын бәдии сүрәтини ишләјир. Маһа образлар јаратдығы үчүн, ме'марлыг инчәсәһнәтин бир нөвүдур. Бу сәһнәтин чоһ әһмијјәтлән бир чәһәти вардыр: о, күндәлик һәјатымызда бизи әһәтә едән мүһити јарадыр. Белә ки, әкәр өлкәнин тәбии көзәллијини лағлар, мөшәләр, чај вә көлләр мүнәјнләшдирирсә, инсан әлијә јарадылан көзәллик; шәһәрләрин, гәсбәләрин көркәми — биһналар, паркар, хијабаналар, абидәләр хаалгын мәдәни сәвијјәсини әкс етдирир. Она көрә дә ме'мар өлкә вә хаал гаршысында хүсуси мәсәлијјәт дашыјыр.

Совет дөвләтинин әјри-әјри инкишаф бөлүмләриндә ме'марлыг сәһнәти гаршысында дајанан вәзифәләр даһа мүһимлә јарадычылыг үсулларына еһтијаж доғрумшудур. Совет ме'марлыгын

формалашмасы процесин милли хусусијәтләрин инкишафындан әјри дүшүнүмүр. Чоһмәләтән совет ме'марлыгын мәдәни ирсә мүнәсибәтә Ленин тәһминә әсасланыр, милли ме'марлыгын узун әркин тәчрүбәсиндән, хаалгын бәдии әһәләриндәки мүбәт чәһәтләрдән истифадә едир.

Республикамызда ме'марлыг сәһнәтинин угурулу инкишафы классик әһәләр, хаал ме'марлыгын хәзинәси вә бүкүнкү ме'марлыгын мүтәрәгги јөнүмләрин әмининдә мүмкүн олмшудур. Инди СССРи хаалгарынын ме'марлыг сәһнәти милли вә бейнәмиләл үнсүрләрин гаршылығы тәсир шәраитиндә ирәиләјир; бейнәмиләл чәһәтләрин күчәнмәси һеч дә милли хусусијәтләрин инкишафына әһкәл олмур. Бу гаршылығы әһкинәләшмә һәр бир милли мәдәнијјәти үмумбәшәри мәдәнијјәтә јахынашдырыр, ләкин глобал ме'марлыгдан даһишмаг һәлә тәздир.

Мүасир ме'марлыг јарадычылығынын совет мәдәнијјәтинин вәдид инкишаф процесиндә изәрдән кечирәркән әјдән олур ки, һәлә 30-чу иләрдә ме'марларымыз бир чоһ ахтарышлары сәмәрсиз галымашыдыр. О дөврүн ахтарышларын әсәси классик архитектура үсулларынын Әзәрбајҗан ме'марлыгы мотиләрин илә бирләшдирмәк мөғсәдл күтүрад. Бу јөнүн, миллијәти орта әсәр ме'марлыг инуналарынин борпасиндә, күнбәз вә миһар тили бичимләрдә көрнәләрә гаршы чыкырды.

1939-чу иләдә Үмумиттифат Кәнд Тәсәрруфатм Саркисиндә тикилмиш Әзәрбајҗан павилјону бу јарадычылыг истигамәтинин угурулу нәтијәсидир. Павилјонун тикитисиндә милли вә монументал ме'марлыгын тәчрүбәсиндән бачарыгла истифадә едилмиш, бәзәк ишләриндә хаал декоратив сәһнәти, һејкалтарашлыг, тәсвири сәһнәт үнсүрләри мүнәфәфәтијјәтлә тәтбиг олунмшудур.

40-чы иләрин соһу вә 50-чи иләрин әввәләриндә ме'марлыгда тәнтәһәли композицияларын вә бәзәкчилик мејилләринин кениш јајылдығы бир дөврдә Әзәрбајҗан ме'марлыгында да милли хусусијәтләрин формалашмасы сәһсәндәки мүтәрәгги јөнүн позумлуш олду.

Совет ИКП вә СССРи Назирлар Советинин ме'марлыгда бәзәкчилик вә изафиллик бағғында гарарындан сонра (1955-чи ил) бурахылан сәһәрләр арадан галдырмаг, јени ишпаат материяларынын имканларындан кениш истифадә етмәк уғрунда мубаризә башланды. Ме'марлыгын милли хусусијәтләри истигамәтиндә ахтарышлар икинчи плана кечди.

Бәлкә ишпаатин ејни тили ләјинләрдә, сәһәләшмиш үсулларла апарыламас, ме'марлыгда милли хусусијәтләрин инкишафына мәһә олур?

Шүбһәсиз ки, белә дејил.

Үмумијјәтлә, бәдии проблемалар һәлә етмәк үсуллары ишпаатдаки сәми-техники јенимләрдә ехыи сүрәтә бағлыдыр. Ме'марлыгда мүнәјнлә-

лих жасынын жени технику сәвиһәә жүксәләси милли әдүнаһи рәдә етмиз, әксинә, һәмни проблемәһи һалһиндә жени, профессионал јарады-сылыг мәсәләләри ирәли сүрү.

Мәлумур ки, мүасир дөврдә ме'марлығын милли-техники базасы бир чох чәһәтләи бүтүн дүняи миғасәһиндә үмүмиләшб. Нәр бир өлкәдә ме'марлығын әвәмдә чәһәтләри икә ичтиман шәрәһәтләи вә мәдәни инкишардан доғур. Бәлә шәрәһәтләи јекәнә доғур јол мүасир иншаатын үмүмдүняи маһијәтләи технику гүрүлуш илә милли ме'марлығын ән'әнәләринин үзү сүрәтдә бирләшдирәләмәсидир. Јарадычылығында бу истиғәмәти әсәс көтүрән сәнәткарлар инди дүняи ме'марлығында түсүси мөвгә газанмышлар. Мексика, Скандинав өлкәләри вә Јапон ме'марлығынын нәһәһәтләри дедикләримизә чанлы сүбүтдур.

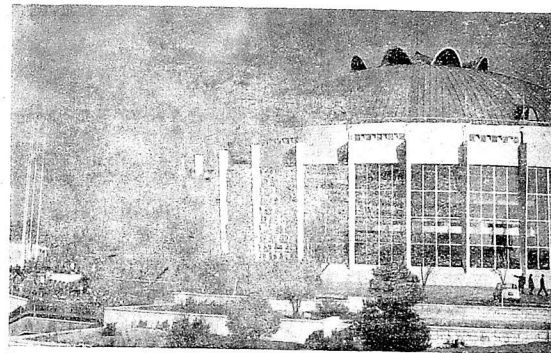
Азәрбајҗан ме'марлығы бу вәзифәләри сон илләрдә нәчә јеринә јетирир?

Кечән илләр әрзиндә бош сәһәләрдә жени јашајыш рајоналары салынамасы ме'марлыг тәҗүбәһиндә әсәс јер тутурду. Һәмни рајоналарда әсәсин бешмәртәбәли даш вә панел евләр тикилирди. Лакин бөјүк ичтиман әһәмијјәти олан бу ишдә естетик ифадә мәсәләсинә фикир верилмирдн; биналары ме'марлыг һалли вә шәһәрсама лајиһәләри гәнаәтбәхш дејилди, микрорајоналарын даһилндә јерли игили шәрәһити јаратмағ үчүн халғ ме'марлығы ән'әнәләриндән дә истифадә едиләмәшиди. Тәссәсүфдә гејд етмәлијик ки, һәтта надир, унікал маһијјәтләи биналар бәлә, милли хүсусијјәтләрдән истифадә баһымындан уғурсузду.

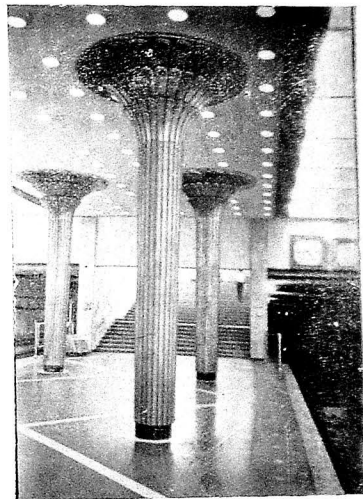
Бақы метрополитенинин лајиһәләшдирәләмәси вә иншааты ме'марларымын јарадычылығы ахтарышларына жени тәкан верди. Бурада мөвзү өзү еләјди ки, перрон салоналарынын тәртибатлында вә метронун башға һиссәләриндә Азәрбајҗан ме'марлығы тәҗүбәһиндән кеңиш истифадә олунамалыды. Стансијаларын бәзәләмәсиндә жүксәк кејфиј-

јәтәли, мұхтәлиф рәнкли тәбиғи материалларын тәтбиғи, ајрынтыларын әриф ишләймәси халғ ме'марлығы тәҗүбәһинә — биналарын ичә полихром тәртибаты тәҗүбәһинә мұраһиәт етмәк ишканы јаратмышды. Лакин мұәллифләрин әкәсәријәти илдәсә бу кеңиш имкандан ләзимм дәрәҗәдә истифадә етмәмишләр.

Истифадәлә верилмиш метро объектләриндән диггәти даһа чох чәһәт едән «Нәриманов» стансијасынын јерәлты вәстибүләдур (мұәллифи М. Нүсәјновдур). Бурада мұәллиф Азәрбајҗан ме'марлығында бичим монументаллығы илә јанашы ајрынтыларын әриф ишләймәси киҗи чох әсәсин ән'әнәни дәмә етирәрәк, әноду әһүминдән һазырланмыш гәмәтләи сүтүнләри капитәләрәлә тамаләмәшидыр. Бу капитәләр милли ме'марлығымыздакы стәлакитиләри хатырлајдыр. Композисија ән'әнәви формаларын тәҗрәри олмајыб, үмүми принципләрин жени гәминдә чанландырыламасыдыр.

Дәвләт сиркинин бинасы.

«Нәриманов» стансијасынын јерәлты перрону.

«Канчлик» стансијасынын јерәлты вәстибүләдә икә (мұәллифи К. Сәһинҗиндир) Азәрбајҗан ме'марлығы үнсүрләри кеңиш нүмунәләрә охшар бир шәкилдә верилмишди. «Бақы Совети» стансијасынын мұәллифләри (Т. Ханларов, Ј. Козлов, Ј. Гәдимов, Ш. Зейналова) халғ ме'марлығы үчүн сәһијјәви олан бәдн үзәкмә үсулундә истифадә етмиш вә дајағарын сәһиндә мұхтәлиф дөһүмләрдә тәҗрәрләән тематик-декоратив ојмалары ритмик шәкилдә јерләшдирмишләр.

Сон илләрин ме'марлыг әсәрләри арасында диггәти чәһәт едән объектләрдән бири дә Бақы дәвләт сиркинин бинасыдыр. (Мұәллифләр: Ә. Исмајлов, Ф. Леонтјева). Сирк биналарына хас олан тутумау композисија мұәллифләрә бинанын заһири көрүнүшүнүн һалһиндә Азәрбајҗан милли ме'марлыг үнсүрләриндән истифадә етмәјә мане оламышшыдыр. Бурада мәркәзи кириш һиссәсинин чохмәртәбәли ејван шәкилдә верилмәси милли ме'марлыг мотивләринә чох јакындыр. Фасадын ағ сәхән сәһиндә башға рәнкли үзәлүкдән истифадә олуноб ки, бу да кеңиш халғ усталарынын ишләтдикләри үсүләрдәндир. Бинанын даһилндәки мәркәзи пәләкәнләрин јан диварлары

бетондан төкүмүш шәбкә шәкилдәдир. Монументалчә расәмаларын чәдикләри мозаик сәһнәләр Азәрбајҗан минијатур рәсәмләрини хатырладыр.

Мәлумдур ки, бүтүн ме'марлыг үсүлбәарынын характеризә едән чәһәтләрдән бири дә мәркәзи кириш јолуну һансы вәситәләрдә тәртиб олунамасыдыр. Азәрбајҗан ме'марлығында мәркәзи кириш јолу портал шәкилдә һәл едилир.

Мүасир ме'марлыг үсүллары баһымындан портал мотиви әлверишлиндир, чүнки о, сүтүнләрдән азад олуб, мүасир дәмир-бетон гурулушларына даһа ујғундур.

Бақыда Рус драм театрынын јенидән гурулуш бинасы (мұәллифи Н. Сәркисовдур) бу чәһәтдән диггәти чәһәт едир. Кириш јолуну портал шәкилдә дәрриләшдирән мұәллиф, јухары һиссәни дивар сәһиндән гәнад шәкилдә ирәлјә чығармыш, тутумау вә габарыг композисија һалына салмышшыдыр.

Бақылаар, фасады Ленин мејданына бахан «Интурист» меһманханасынын (мұәллифи М. Нүсәјновдур) тикилиб баша чәдгырыламасын сәһири сәһәләкә көзәләјиләр. Нәһәк тутумуна баһмајә-

рағ, зәһириәри дүзүмүш ејванлар бу бинаја Азәрбајҗан халғ јашајыш евләринә хас олан бир көркәм верир.

Бақыда сон заманлар тәҗүбә үчүн тикилмиш вә јухад фәрди шәкилдә лајиһәләнимиш јашајыш биналарында ејванларын кеңиш шәкилдә тәтбиғи бейнәлмиләл вә јерли хүсусијјәтләрин сых бағландырыламасына парәлг мисәлдыр. Халғ јашајыш биналарында дивар боју узанан ејван, инди әсәс композисија вәситәсинә чевриләрәк биткилик, бүтәләүк јарадыр. Лакин бу, сырф бәдн үсул дејил. Бу үсул евләрин мүасир тәләбәт чәһәтдән әлверишли, јөндәмли оламасы зәурәтиндән ирәли кәлир. Зәһнимчә, ахтарышларын бу јөнүмү кәләчәкдә миллилик тәләбәләринә чаваб верән евләрин јаранмасына көмәк едәчәкдир.

Милли хүсусијјәтләрдән даннемәндә тәбиғи-географ шәрәһити, иншаат материалларынын һәләләтләи рол ојнадығнын иадна едән тәдигатчылар һағы дејиләр. Милли хүсусијјәт естетик бир мәсәлә олуғу үчүн бу аһиләр әсәс сәјмә бихмәз. Ме'марлыгда милли хүсусијјәтләр халғын һәјәт шәрәһитиндән, мадәнијјәтиндән, бу сәһәләки ән'әнәләрдән гәдаләлир. Јерли шәрәһәтдән дүзүлү-

ШӘВКӘТ ХАНЫМ МӘММӘДОВА ССРИ халғ артисти

Мән узун илләрди ки, вокал сәнәтин-дән дәрәс етирәм. Нәғмәли, һәзғәчәндә кун-ләриң илләрин о тајында гәлиб. Инди мән-нәм јашыбларымын чохунун синәси сәләтәш хатырләрдә доғдуыр. Инанырам ки, бизә әдиз олан бу хатырләри сәнәтсәвәр охучуларымыз мәрағәлә гәришләјәр.

Гој «Гобустан» сәнәт адымларымын икинчи әмрүкү — өтән илләрин јадикары олан хатырләрә јашатсым.

Mamedova Memmedova

БӨКҮМӘ ХАНЫМ ГҮРБАНОВА ССРИ халғ артисти

Мәнә елә кәлир ки, тәһлил олунмашың рәллар ашкарланмашың негәтивләрдә бән-зәјир. Илк таһмашадан сонра әктјорун ојуму һағында объектив мұәһизәјә, сәвадлы, конкрет тәһлилә бөјүк әһтијад вар. Театримиз һағындакы маәаләләрдә үмүми сәләрә даһа чох јер верилди. Мәсәлән, фәләкәс филан рәләдә һахшидыр, тәбишдир. Вә ја әктјор бу рәләдә өзүнаһәксус шәкилләрдә јарады билмишди. Мәнә елә кәлир ки, мәнә бу «җәһәдәксус» сәлә ширдәликләи, дағи кәли икә ифадә етәләйдиң.

Инанырам ки, тоғли бүтүн ичәсәнәти-миз үчүн «ашкарланмә лабораторијасы» олачак. Биз — сәнәт адымлары бүтүн мұәф-фәсијјәт вә иҗтисәләүғүмүзү онун сәһифә-ләриндә көрәләјик.

Bukum Gurbanova

СҮЛЕЙМАН РҮСТӘМ Халғ шайири

Мән «Гобустан» топлусунун нәшр олунмасын сәнәт адымиз үчүн бөјүк һә-дисә һесаб едирәм. Јени топлунун һәр нөм-рәсини һазырламағ, јени роһан, поема вә бәшгә әсәр јазмағ киҗи чәтиндир. Бу иш һағымындан мәнәбәт тәләб едир. Демәли, ичәсәнәтимыз һағында даһа кеңиш, даһа марәзлә јазмлар охјјачагығ. Сәнәт адым-ларымын арзу вә истәкәләринин јайынмәси «Гобустан» һағымызын сәһәләлиси олачак. Әминдә ки, сәнәт кәјләриндә көрүнән бу јени ыдызун һәр нөмрәси бизә јени сәлә, јени фикир дејәрәк.

Suleyman Rustem

истифада едилмәси милаи хусусијјатларин форма-
лашмасы үчүн јаннз элверилми эмини һазыра-
ләр: табият, бина вә абадыг үнсүрларинин бир
ваһид шәкиндо дүшүнүмәси вә ишләмәсинин
исә өз јери вәр.

Сон он илдә бу истигәмәтдә, јәни белә бир
бүтәләк олдә етмәк јөнүмүндә үмидверини һа-
лара раст кәлирик.

Дәнижәнарм буварын јенндән гуруамасын-
да мүбәһисә чәһәтләр ола да, бүтүнүлдә бу
иш тәғдирләјигидир. Сон дәјишкәликләр нәтичә-
синдә дәниз шәһәрин бәдин ансамблына дахил ол-
муг вә ләјиг оладугу естетик дәјәри газанмыш-
дыр.

Тәсәсүф ки, Абшерон јарымадасынын шима-
лындакы курорт јәрләриндә бу имкандан исти-
фада едилмир. Бурада та гәдмдән кәлән хаг ән-
әһәләринә риајәт олунса, бу мәсәләјә мүасир
бахымдан јанашылса, бүтөн баг сәһәларинин, дә-
нижәнарм бағларын айры-айры кушәларинин ме-
марлыг сәһнәтинин јүксәк өрнәкләринә чевирмәк
оладым. Бузовнадакы истираһәт еви (мүәллифи
М. Нүсәјевовур) һәмин мәсәләјә јарадычы мүнә-
сибәтин көзәл нүмунәсидир. Бурада ландшафтдан,
биринчи нөвбәдә әсәс тәбии амилдән — дөниздән
мәһәрәтлә истифада едимишдир. Бина дәниз кә-
нарындакы гаја үзүриндә учалыр. Биринчи мәртә-
бәнин мәркәзи һиссәси дөнизә тәрәф бирбаша дөһ-
ләз шәкиндо ачылар, икинчи мәртәбәдәки ејван
вә тәрраслар исә бина илә дөниз арасындакы
ујарымгы даһа да түввәтәндидир.

Һазыркы дөврдә ән әһәмијјәтли јарадычылыг
вәзифәләриндән бири — тарихи шәһәрларин сима-
сынын мүнәфицә етмәк мәсәләсидир. Бу мәсәлә
мәмарлыгда милаһик проблеминин јени чәһәтлә-
рини ашкара чыхарыр. Шүбһәси ки, бу вәзифә-
ларин һәмин проблемин һәләлиндә уғрулу роһ ојна-
јачагдыр.

Тарихи шәһәрләрдә јерин габарымындан исти-
фада етмәк, планлашымын тәбiiләз бағламаг
чох вәзич ишәрдәндир. Белә шәһәрләрдә үмуми
бәдини мемарлыг мүнбәтинин, ландшафтын, ко-
лоритин мүнәфицәси әсәс шәрәтдир. Ајандыр ки,
бурада планлашдырма гурулушу вә монументал
мемарлыг абидәләриә јанашы, хаг мемарлыгы
өрнәкләри, јәни көһнә јашајыш биналары да
ләхилдир. Шәкидә, Ордубадда, Шушада, Ичәри
шәһәрдә јенидәгурма заманы бу чәһәтләрдә оладу-
га һиссә јанашмаг, шәһәрин тарихи јарымшы
мемарлыг көрүнүшүнү поэмәјиб, даһа да зәңкин-
ләшдирмәк, инкишаф етидрмәк көрәкдир. Бу ба-
хымдан Шәкинни шәрәити хусусилә элверилә-
ндир.

Ордубад вәһид мемарлыг колоритини даһа
чох мүнәфицә етмәш, тәкряролуңмаз көрүнүш
илә фәргләһән шәһәрларининдәндир. Буна көрә
дә онун бәдини мемарлыг мәнзәрәсини көз бәбәји
ким горууга лазымдыр.

Тәбii көзәләклик хаг мемарлыг абидәләри-
нин вәһдәти бахымындан Шуша да чох әһәмијјәт-
ли объектдир.

Ичәри шәһәрин тисмән јенндән гуруамасы вә
тикнәлини исә мемарларымыз гаршысында даһа
мүрәккәб мәсәләләр тојур.

Биз бурада тарихи шәһәрларин јенндән гу-
руамасы, онларин симасынын мүнәфицәси мәсәлә-
синдән гыса да ола бәһс етмәји лазым билдик.
Она көрә лазым билдик ки, бу шәһәрларин вар-
лыгы вә онларин бүкүнүмүзә бағлы проблемә-
ли мемарлыгда милаһик мәсәләсинин дүзүк һә-
ләлиндә, шүбһәси әһәмијјәтли амила ола биләр.

Милаи хусусијјатларин әсәс мәнбән хаг һә-
јәтидыр. Мүасир һәјәт өзү ән-әһәләрдән
тәғдир едилмәјиб вә она көрә дә милаи ме мар-
лыг бу ән-әһәләрдә әлағәдә инкишаф едир.

Ичәсәһнәтин мүхтәлиф сәһәләриндән фәргли
олараг, ме марлыгын норматив әһәмијјәтән үмуми
нәзәријјәси јохдур. Мәһз буна көрә дә ме мар-
лыгда ирс бир чох чәһәтдән нәзәријјәни әвәз едир.
Һәм дә о мәһәдә әвәз едир ки, ме марлыг ир-
сини мүхтәлиф бөлмәларини көздән кечириңдә бу
вә ја дикрә јарадычылыг вәзифәларинин һансы
јолаар вә үсулаарла һәлл олуңдугуну нәләјә би-
лирик. Беләликлә, ме марлыг ирси, тикнәлиларин
јарадымасы гануналарыны дәрк етмәк чәһәтдән
дә оладуча әһәмијјәтдир. Кечмиш усталарын
јарадычылыгында ме марлыг бахымындан чох гий-
мәтли таптыңылар вәр. Ләкин онлар чәмијјәтин
мәһәдү имкәналарындан, сифаришчиләрин синфи
мүнәсибәтиндән асылы олараг, лазымы шәкидә
тәзәһүр едә билмәһишләр. Она көрә бу чәһәти дә
нәзәрә алмалы, ме марлыг мәдәнијјәтимиздә рү-
шәји һалында олан үсулларын вә үнсүрларин мүнә-
сир шәрәитә ујугун формалашмасына чалышмалы-
јыг.

Ме марлыг ирси өјрәниләркән өзүмлә хусу-
сијјәтләр вә әсәс јарадычылыг принципләри ај-
дынашдырылмамадыр. Бу, кечмиш усталарын ја-
радычылыгы лабәтәторијясына баш вурмаг,
онларын иш үсулларыны үзә чыхармаг дәмәкдир.
Ону да нәзәрә аламаг лазымдыр ки, кечмишин ме-
марлыг үсуллары узун сүрән инкишафын нәтичә-
сидир, нечә дөјүрләр, «тәбii сечмә» нәтичәсидир.
Бу процес заманы даһа һәјәти вә мәсәдәујугу
ме марлыг үсуллары чылааланымыш, үзәиләрини сы-
нагындан чыхымышдыр.

Кечмиш тәчрүбәтин ән јакшы чәһәтләри ин-
дики тәләбләр сәвијјәсинә гәлдирылса, мүасир
ишәат техникасындаң һәртәрәфан истифада едил-
са, бу чәһәтләр сәмәрләи ме марлыг үсулларынын
әсәс мәнбән ола биләр.

Мәсәләјә мәһз бу бахымдан јанашма, ме мар-
лыгда милаи хусусијјәтларин елми шәкидә гав-
ранмасына вә һәлл едилмәсинә мүсбәт тәсир көс-
тәрәр.

МУСТАФА МƏРДАНОВ

2000

БӨЛҮК СӘНӘТКАР, МЕҢРИБАН ИНСАН!

Күлән, күлдүрән, хош ләтифәләри илә
көңүлләри шадландыран, халгымызын сә-
виһли актјору Мустафасыз гәлдиҗ. Билми-
рәм, буна нечә дөзүрүк.

О, бизиң үчүн елә әзиз иди ки... Уша-
ла ушаг, бөјүклә бөјүк Мустафа, севинчнин
дә, кәләрниң дә бизимлә бөлушәрди.

Биз ондан өјрәндик: сәнәтә вурғулуғу,
һәјәчанлы вә одлу бир гәлблә театры сөм-
мәји.

Мән бу көзәл актјорла бир чох тама-
шаларда ојнамышам. Сәһнадә онунла кө-
рүшмәк, өзү бир мәктәб иди... Мустафаның
өмрүмүздәки јохлуғуна јанырыг. Онун иңчә
јумору, һәјәчанлы индаларла әвәз олуңу-
рду. Әбдүл әһминн Сараның чәһәзәси үзү-
риндә сон пәрдәдә сөјләдији һәјәчанлы
монологу тамашачылар чох севирди.

Мустафа кешиш дүңјәкөрүшлү, театр
сәнәти әһ-әһәләринә садик бир актјор иди.
Мустафаның јарадычыг лабәтән образларла
јүксәк сәһнә мәдәнијјәти варды.

Онун јарым әрдән артыг мәһәли сәһ-
нә һәјәти, дәмәк олар ки, театрымызың
шанлы бир дөвүр иди. Мустафа ширин ха-
тирәләрилә Әрәблисини, Аббасмирзә, Сидги
Рүһулла, Мирзаға Әлијевдән бизә јадикар
гәлмишди. О, зәңкин јарадычылыг тәчрү-
бәси илә кәңләрин инкишафы вә кәләчәји
үчүн чох әмәк сәрф етди. Республикамызда
Театр Чәмијјәтинин тәшкил вә инкишафы
үчүн әлиһдән кәләни әсиркәмәди.

Әзиз Мустафа, сәнин һәмшәһбәһар еи-
ман, одлу гәлбин, туканмаз, мөһкәм ирдәдән,
сәнин көзәл ирсини давам етидрмәкдә бизә
мисләнсиз бир өрнәк олачаг!

Әли Зейналов

Азәрбајҗанын халг артисти, республика Театр Чәмијјәтинин
сәдри Мустафа Мәрданов вәфатындан бир күн габаг топлу-
муза тәбрик көндәрмишди. Бу, мәрһумун сон әлжамасыдыр.

Јени ичәсәһнәт топлусу нәшр
олунур. Бу хәбәр һаһымызы сәһми
гәлбдән севиндирди.

Әминәм ки, топлу ичәсәһнәти-
зин һәр јени гәлбәсини тәғдир едиб,
инкишаф етидрирәк.

Биз јени нәшр едилән ичәсәһнәт
журналында драматургларымызың,
актјорларымызың, режиссорларымы-
зың, рәссамларымызың, бәсткарла-
рымызың јарадычылыг хусусијјәтлә-
ри илә даһа кешиш сүрәтдә таныш
олачагыг.

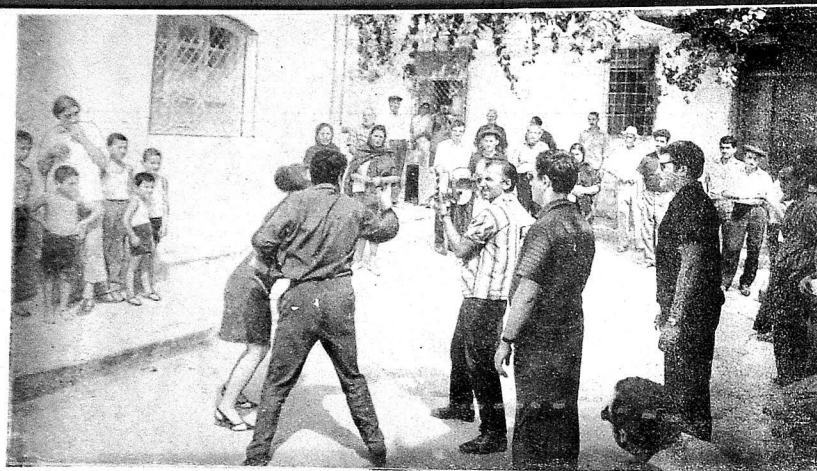
Мәнә елә кәлир ки, биз — сәнәт
адамлары тәкчә топлунун охучусу
јох, һәм дә онун мүәллифләриндән
олачагыг.

Ичәсәһнәт топлусунун илк нөм-
рәсиниң чыхмасы мүнәсибәтилә ичә-
сәһнәт ишчиләрини сәһми гәлбдән
тәбрик едирам.

Биз јени нәшр едилән "Ичәсәһнәт" журна-
лында драматургларымызың, актјорларымы-
зың, режиссорларымызың, рәссамларымызың,
бәсткарларымызың јарадычылыг хусусијјәт-
ләри илә даһа кешиш сүрәтдә таныш
олачагыг

Мустафа

«Бир чәнуб шәһәрində» чәкилir...

«Бир чәнуб шәһәрində».

Режиссор А. Бабајев филмин чәкилишиндә.

«Ганун намина». Галаш — Рза Тәһмасиб.

Сәидә — Хураман Гасымова.

Язычы Бајрам Бајрамовун ејин алты әсәри әсасында чәкилмиш бәди филмин гәһрәмәни Сәидә — Хураман Гасымова илә сәһбәтимиз бәла башлады.

Хураман һалә орта мәктабдә охујур. Илк дәфә кинода 1965-чи илдә чәкилиб. Режиссор Р. Шабановун «Хидмәт лифти» филминдә.

«Мән ки кәзәл дејилдим» филминин һадисәләри Бөјүк Вәтән мұһарибәси иләриндә, Азәрбајҗанын үзәг қанләриндән бириндә чәрәјән едир. Кәнд синасыны дәјишиб, кәзәләшиб, Јени евләр тикилиб, јоллар салыныб, јакынлыгдә филлиз ахтарышы апарылыр. Сәидә дә бу кәндә қалиб.

Х У Р А М А Н — Мәним Сәидәмин, (о, бир гәдәр сусур ва кулүмсу-нуб давам едир) мәним Сәидәмин һеч бәхти қатирмир. Ушаған айнасыны итирир, атасы мұһарибәнин илк күнләриндән чәбәјә кәлир. О, дәјимсқилдә јашајыр. Бу аиләдә чохлу ушаг вар. Тәсәввүр едирсинизми, балача кев-рәк Сәидә үчүн бу аиләдә јашамаг на гәдәр қатиндир? Күнләрин бириндә о, атасынын «гара қағызыны» алыр. Бу да бир зәрбә... Мәзәһирдә достлағу Сәидәни ушаг һиссәриндән узатлашдырыр...

Филмин сәенарисини јазычы Бајрам Бајрамов ва кино драматургу Игор Стрелков јазыб, режиссорлардан Тоғиғ Тағызадә ва Ағарза Гүлјев лента алиб. Әсас ролларын ифачылары илә таныш ола биләрсиз:

Е л м и р а — Алмас Әскәрова
Ш ә р и ф — Исмајыл Османлы
М ә з а һ и р — Шаһмар Әләкбәров
И м р а н — Әләддин Аббасов
Н ә м и д — Рза Әфғанлы

МИКАЙЛ АБДУЛЛАЕВ

ССРИ халг рэссамы
ССРИ Рэссамы Академиясынын
мухбир үзү

Бу сатырларда мөн да «Гобустан»ын мубарэк гэдэмизин алгышларга ону сазимийтлэ тэбрик едирэм!

«Гобустан» — асил сэнэт рэмзи ким сазланыр. Ибтидаи хэмжирлимиш эдиларла хэкк етдији экин сэнэт эдиларла өз саз аэ эмоционал илларлар илэ бүкүн да мүсүмизин кайран со-
лур. Го! бела бир толлу мимли мэд-
сийтигимизин анкишайида тарихи
рол ойнасын. Онун хэр сәһифеси, чүм-
лөтү өз калмасы асил сэнэт намиңа
ташасын.

Умидварам ки, бу сәһифэләрда
рассамдарымыз асэрлери илэ жаначи
бәдн фикирлери да чыкыш едичак-
лар. Бели, рэссам фирчадан саваји
рәләмдә да ишләр, язир, позир.
Әкәр бәдн фикрин бичими пласти-
кайа јатмырса, о заман рэссам сөз-
ләрә мурачат едир. Бүтүн дүнјада
сәнэт тарихи боју бела олмушдир.
Бәдә Шарә сәнәтинин бинасыны го-
јаклардан афсанәви Мани мислеси
сәнэт ишчилери илэ барабар сиймәли
дедиларла илэ шәһрәт тапмышдир.
Италян иштибанынын ән көзгә ме-
лиар-абидеси сәйлан «Бенвенито
Челлинини» һәтигәзин кәтүрәк. Һәт-
та Көтә дејәрмис ки, Челлини өз
иштибана јарабичилигыннан артың,
бәлкә да, сөз устадлыгына көрө
борчлудир. Дани Микеланжело сәй-
мәли-һиссәсиз сәнэт өз һәригалини
муаллиф олмушдир, сиймәли бәдн
фикирлар сәһмийшдир, Леонардо да
Винчи, Дүрер, Шарден, Теласкри,
Ван Гог элэмиздин чыкыш сиймәт-
ли трактатлар Аврора мәдәнијәт

хәзинәсинин ишчилерибир. Тәбриз
мимәтур мәктәбинин көркәмли нү-
мәјәндәләриндән Садик бәј Әфшар
һәлә дәрә јүз ил бундан эввәл рәс-
самлыг сәнәтинин сирлары һагда
«Ганун-ус-Сувәр» адлы рисалә јаз-
мышдир. Репинин, Крамскойин, Гра-
барин, Жуковин, Шагалын, Чуйковин,
Пименовун өз бир чохларынын јазы-
лары рус мәдәнијәтиндә хусуси јер
тутур. Икәјәт, Никассонун андан
олмасынын 85 илчи илэ әлгәдир
мәлим олду ки, дача Пабло... ерни
заманда отуң чидлик шәр, һәтта
һиссә муаллифдир.

Рэссамларын јазылары сәнэт
тарихина өз сәнәтичүнасыга даим та-
кан верир. Шүбһәсиз ки, сәнәтичүна-
лар өз тарихчиләр рэссамлыг тәһри-
беси илэ биланаситә мингә олма-
дыларына көрө, бәзән сәнәт сирла-
рына, сәнәт чәһәринә кийфәт гәдәр
рәм азмагда чәтиндик чәкирлар.

Рэссамларымизин чохунун бәдн
фикир дәмәјә гәбилијәти вар. Әми-
нәм ки, «Гобустан»ын сәһифәләриндә
онлар тез-тез чыкыш едичәклар. Бу,
ејни заманда сәнәтдә тәһрибә муба-
диләсинә көмәк едә биләр.

Бир арым да бидир ки, топлунун
сәһифәләриндә байрамари, сәс-күдү,
рекламхәсийәт материаллар өзүнә јер
тапмасын, асил сәнәт сөһбәтләринә,
чидди мәсәләләргә, әлиһ дәрәсәти одаң
јазыларә кенши мейдан верилсин. Јә-
дин ки, көзәкәшмәли, пармәтлы хә-
бәрләр үчүн ағрыча бәләмә олаһың.

М. Абдуллаев

Нәрмин-Амалја Панаһова тамаша боју
һадисәларын мәркәзиндәдир. Бәстәкар Емин Маһму-
дов бууну нәзәрә алаарг доғру-дүрәст истисғәмәт
сечмиш. Нәрминин һаһимларыны ләйтмотив ким
сәсләндирмишдир.

Пјесин өз гурулушун орижинал чәһәтләриндә
бири булур ки, гүтбәләр, тәрәфләр арасындакы учу-
рум сүнч сурәтдә дәрнәләшдирәмиш, илэ пич, илэ
јахшы көзә сохумур. Профессор Мөвсүмзәдә
мешшан тәбиәтән арвадындан, өзүнә-сөзүнә һүдә
гојмајан шылатг гызыннан киләјәнмиш. Камран
вәфасын Нәрминни гынамыр, кунәһәндирмәйр. Илэ
бахышда, һәррини өз мәзијјәти, өз үстунлују вар.
Саадәт ханым мейрибан һәјәт јолдашы, тәғишкеш
анадыр. Чәмил нәзакәтән, дигәтчилә, хошһәтар-
дыр. Нәрмин үрәклән ағлајан, үрәклән күлән, сә-
минми, мүасир бир гыздыр.

Ләкин гоча јашында «Иран шаһлары өз рус
чарларынын јарнија бәлдүју он ики миләјонлук
хаггынын дәрдиңә эләч ахтаран Мөвсүмзәдә —
Мәмәдзәдә Шейхзамановун, «ахи мән нијә тиләс-
ләри ачмағы бачарымыр» — дејә күчсүзлүјүннән
шикәјәтәнән Карим дајы — Мухтар Ашмаровун,
вәтәндашлыг борчу намини мәһәббәтиндән кечәң
Камранын фонунда онларын мәһәб-әхлағи һагис-
лији ачың-ајдын көрүнүр.

Бу мугәјисәләрин доғрудуғу фикир параләл-
ләри мәтләбдән уағ көрүнән сөһбәтләри, мизан-
лары өз деталлары ығыб-ығышдырмыр, вәһид бир
ахына јөнәлдир.

Умумийјәтә, драматург өз режиссер лакониз-
мә мејә едир, ифадә вәситәләрини еһтијатла,
бәзән хәсисәләнә ишләдирләр. Гурулушун ығы-
чамалыгы актјор ојуна да дүзәкүн јөн верир. Бир
чох һалларда артистләр өтәри мизанла эһәтәли,
голлү-бугадагы, чохмәһәли бир вәзијјәтн ачыб
көстәрә биләдрәр.

Карим дајы јахын досту, һәмдәрди Мөвсүм-
зәдәнин евиндә папиросунун күлүнү овуна төкүр.
Бу кичик детал, бу мәһәли ајрынты онун нечә
олса, өзүнә јад евиндә һисс етдијини, һәрәкәтлә-
рини һәмниш нәзәрәт алтында сахладыгыны чох
дағиг нәзәрә чатдырыр.

Мүәллиф дүјүнләри ачмағ, писән-јахшыны јер-
бәјер етмәк үчүн һадисәларын нисбәтән сақит рит-
мини ығыб, көјәндүшмә кими көрүнән бир дөң-
дәрмә ишләтмишдир.

Борчалыја истираһәтә кедән Чәмил машинала
адам уруб, арадан чыхыр. Прокурор Камранын
гаршысында бәрәәти бу олур ки, елм әләми мә-
ним космоса анд ишләримдән бөјүк үмидләр көз-
ләдји бир вәхтдә өз ајагыма кедиб һөбсхәнаја
кырә билмәздим. Камранын фикринчә, инсанлар
елмә она көрә хидмәт едиләр ки, сон нәтичәдә
елм инсанларә хидмәт елсин. О, гәтијјәтә де-
јир: «Инсанларә ајағлајарағ фәләкәт ичиндә го-
јуб космоса кедән елм бизә ләзәм дејил».

Амалја Панаһова Нәрминин бу хәбәрдән сар-
сылдығы аналары да еһтирасла, инандырычы оја-
һыр. Психоложи вәзијјәтә ујун тәрәддүләри, тә-

Нәрмин — Амалја Панаһова.

Камран — Һәсән-Турабов.

Мөвсүмзәдә — М. Шейхзаманов вә Нәрмин.

әссүф өз никанарчылыгы һәссәсыгәл дүјүр,
тамашачыларә чатдырыр.

Нәрминин — Амалја Панаһованын Камранла —
Һәсән Турабовла гаршылашығы сәһнәләрин әк-
сәријјәтн кими, сон көрүш да драматик, эмоцио-
нал тутумлу өз долғундур. Тәссүф ки, һәрлән
онларын сөһбәти өзәриндән асылм олмајарағ бә-
дн гираәтә чевриләр, «лакин»ләр, «ачмағ»лар
тиләсинидаң чыка биләмир. Бәзән сөвкәлиләрин
диалогдан (бу гисмән башга образларә да аңләр)
чөһнәмиш «аһрик» үнсүрләри да ешдирлик.
(«Кечәдәр жүләк јарпағларә тәрәздәндә өзүмү
сөһни јанында һисс едиләрәм»...)

Бир нечә кәһмә да бәдн тәртибат һагында.
Сәнәт чәһәтә салынмыш фон тәбиәт
тәсәввүр вермир. Ахы шәртилијин да өз шәрт-
ләри олмадыр...
Ләкин тамашанын күчлү тәһри, мувәфғәт-
јәтл гурулуш бүтүн гүсүрлары көкәдә бурахыр.
«Унуда биләмирәм» тамашасында елә чидди
етик-әхлағи мәсәләләргә, елә вәтәндашлыг проб-
ләмләринә тохунулар ки, онлары доғрудан да
унутмағ олмур. Бир да ки, буналары унутмағ мүм-
күндүрмү?

Фәрман Кәримзәдә

ДОСТУМ

НАГГЫНДА

М. Һашимов

САБИТ РӘҺМАН

[Гурулушчу режиссор Мәһәррәм Һашимов наггында]

Достумуз Мәһәррәм Һашимов Мирзә Фәтәли мұкафаты алды. Севиндим. Онуңла бирликдә ишләдјим чаванлыг илләри јада дүшдү.

Мәһәррәм илк комедијам „Тој“ун гурулушуну вериб. Ән ләззәтли хатирәләрим дә һәмин илләрдә бағлыдыр.

„Тој“ тамашаја һазырлананда јаман нијаран идим. Дејирдим, көрәсән гурулуш нечә чыхачаг. Ахы бу, чаван режиссорун комедија саһәсиндә илк иши иди. Мәһәррәм олду ки, наһаг һәјачан кеңирәрәм. Мәһәррәм комедијаны баша дүшән, јуморун дадыны-дузуну һисс еләјән, һәјаты, инсанлары билән јарадычы режиссорларымыздандыр.

Она көрә чох тез үмуми дил тапдыг. Ән бөјүк чәтинлијимиз рол бөлкүсүндә олду. Чох севдијимиз мәшһур актјорлар артыг сәһнәдә јох иди, биздән ајрылан ајрылмышды, кедән кетмишди. Бәзиләри исә башга сәһәдә ишләјирди. Рза Тәһмасиб киноја кетмишди. Исмајыл Һидајәтзадә операнын баш режиссору тәјин олунмушду. Сәһсән кәңчләрә еһтијаж бөјүк иди.

Белә бир вәзијәтдә башга театрдан кәлимиш һәр режиссор актјорларла ишләјә билмәздә. „Тој“ Мәһәррәмин Азәрбајҗан Девләт Драм Театрынын сәһнәсиндә илк тамашасы иди. Ону да дејим ки, дәмирчи

Мусаны әввәл Исмајыл Һидајәтзадә, соңра исә Мирзаға Әлијев үчүн нәзәрдә тутмушдүм. Мәрһум Һидајәтзадә бир көрә „Тој“ тамашасына баһанда деди: „Дәмирчи Мусанә мәним ролумду“. Демәк, јанылмамышдым. Мирзаға һаггында да, дејсән, сәһв етпәмишдим. Елә Мирзаға да бу фикирдә иди. О да дәмирчи Мусаны ојнамаг истәјирди. Анчаг Мәһәррәм мәним бүтүн дәлил-субутларыма, хаһишләримә баһмајараг Мирзағаја Кәрәмову тапшырды. Дәмирчи Мусаны Сидги Руһулла ојады.

Мәһәррәм тамашаја көзәл бир ансамбл сечмишди. Залха ролунда о заман парламага башламыш Әзизә ханым чыхыш едирди. Мирзаға Әлијевлә Сидги Руһулладан башга актјорларын һамысы кәңди, тәчрүбәсизди. Зијнәти Соһа ханым, Сурхајы Исмајыл Османлы, Шейданы Дадаш Шараплы, Мирзә һүсәјин Мәһәррәм Садыгов ојајырды.

Һамы ролундан разы иди, бирчә Мирзагадан савајы. Бејнинә дүшмүшдү ки, мүтләг көрәк дәмирчи Мусаны ојаја. Режиссордан да, мәндән да күсмүшдү. Мәшгләрдә додагыны саллајыб отурады. Бу бөјүк актјорда тәмиз ушаг тәбиәти варды. Она көрә дә күсүлүлүдү чох чәкмәди. Әввәла, она көрә ки, кет-келә Кәрәмов ролуну севди. Икинчиси, Мәһәррәм Мирзағаны чох тез јола кәтирә билди.

Јахшы јадымдадыр; Мирзаға илк мәшгләрдә өзүнү көрмәмәзлијә вурур вә мәнә салам вермирди. Бир күн голумдан јапышыб деди: „Нә вар, гәдәш, салам-зад вермирсән“. Мән тәччүблә дәнүб бахдым вә дејим: „Мәнчә, салам вермәјән сизсиниз, мән дејиләм“. Көрдүм Мирзаға да күлүр, бир аз јанда дајанмыш Мәһәррәм дә. О саат баша дүшүм ки, актјорун јарадычы һејәтлә вә Кәрәмовла арасы дүзәлиб, артыг барышыг елан олунуб.

Әбәттә, бу барышыгдә режиссорун ролу чох бөјүк иди. О, адамларла јаваш-јаваш, еһтијатла јанашмагы, актјорун үрәк телләрини ојнатмагы бачарырды. Мәһәррәм мәшгләрдә өзүнү чох сакит апарырды, актјорун ојунуну дигәтлә изләјир, гејдләрини дә елә дејирди ки, һеч кәсин руһу ичмирдилди. Гурулушу шаржсыз, карикатурсуз, тәбиин реализм релсәрилә апарырды. Режиссурада, мәнчә, ән бөјүк иш мүәллифлә тамашачылар арасында көрпү јаратмагдыр. „Тој“ун гурулушунда Мәһәррәм буну бачармышды.

„Тој“дан соңра Сәмәд Вүргүн адына Рус Драм Театрынын сәһнәсиндә Мәһәррәмин бир чох гурулушларына бахдым. Сәһнәдә көрдүмү һәр декорда, һәр мизанда дост әлинин истисини дүлдүм, ешитдијим һәр сөздә, һәр кәлмәдә дост нәфәсинин һәрәрәтини һисс еләдим.

РАСИМ ӘФӘНДИ

Азәри сәһәт нүмунәләри Аврота музееләриндә

Хатгымызын ән гәдим заманларда јаратдыгы надир сәһәт нүмунәләрини инди Америка, Франса, Инкилтәрә, Итәлија, Алманија, Түркия, Иран, Мисир вә башга өлкәләрини музееләриндә раст кәлә биләрик.

Әлмәз мәдәни ирсиниңи нүмајиш етидрән музеелар ичәриндә Аврота музееләри көркәмли јер тутур. Бу музееләрдә топланмыш азәри сәһәт нүмунәләрини гәдим мәдәнијәтиниңи гүмәтли јадикарларыдыр.

Аврота музееләри ичәриндә азәри сәһәтиниңи ән зәңкиңи нүмунәләри Лондондакы Викторија вә Алберт музеејндә сахланылыр. Бурадакы азәри ичәсәһәти нүмунәләриниңи—бәдни парчаларын, халча вә халыларын, зәркәшлик, миннатур вә дикар сәһәт әсәрләриниңи исли бәрәбәри јохдур.

Онларын бөјүк бир гисмини вахты илә Азәрбајҗанда олмуш инкилис сәјјаһлары, таңирләри вә дипломатлары топланмыш, бәзиләрини исә ајры-ајры ауқсон вә базарлардан алынмышшыр.

Инкилисләрини Азәрбајҗанла, мәмләкәтиниңи тарихи вә мәдәнијәти илә танышылығы ән әпәви характер дадыыр. Һәлә XVI әсрдә Кәңчә, Шамакх, Тәбриз вә башга шаһнәрләдә олмуш мәшһур инкилис дипломаты Антони Ченнисон күндәлијиндә бу өлкәнин зәңкиңи мәдәнијәтә малик олдуғу бәрәдә гејдләр етмиш, Азәрбајҗанда истәһсал олунан надир парча, халча, зәркәшлик нүмунәләриниңи тарафлы шәрһини вермишди. Онуң инкилис кралчыгы Јелизаветәја јаздыгы мөкүбларда биз бу сәһәт әсәрләринә Инкилтәрәдә бөјүк еһтијаж олдуғу, Азәрбајҗанла тигәрәти кеңишләндирмәјин зәруријлији һаггында тәвсјиләрдә дә раст кәлирик.

Викторија вә Алберт музеејндә сахланылан Азәрбајҗан сәһәткарлығы нүмунәләриниңи ичәриндә вә тарихи етибарилә ән гәдимни 1319-чу илә Јусиф Әһмәд оғлу Тәбризиниңи дүзәлтдији бүрүч чамдыр. Диаметри 8 сантиметрә јахын, һүндүрлүғү исә 19 сантиметр олан бу гаф Азәрбајҗанда гәдим заманлардан бүкүнәдәк кеңиш јайылмыш ән әпәви сахсы касалара

охшајыр. О, үз тәрәфдән дөјмә усулу илә чох зәриф вә јыгчам бир шәкилдә бәзәдилмишди. Габын јухари һиссәсини гушағвари бәзәји хүссилә маратлыдыр. Елиң бир гушағ арасында јерләширилмиш бу бәзәк зәриф күл-чичәк нахышларындан вә күфн хатә јазылмыш сөзләрдән ибарәтди. Бурадакы јазылар вә нәбәти орнаментләр тәкәрланса да, сәһәткар әлләри чәркәләри габарыг вә нисбәтән батыг ишләјәрәк бәдни эффект, ишыг-кәләкә кечилләри јаратмышдыр.

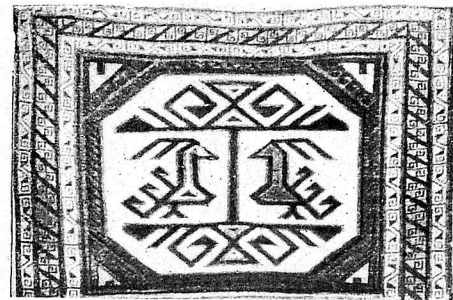
Викторија вә Алберт музеејндәки Азәрбајҗан халг сәһәти нүмунәләриниңи ичәриндә халчалар ән көркәмли јер тутур. Бунлары бәднилк вә тарихилк бахымдан ики група бөлмәк олар: XVI әсрдә Тәбриздә вә XVIII XIX әсрләрдә Губа—Ширван, Кәңчә—Газах вә Гарабағда тохунмуш халчалар.

Тәбриз халчаларындан мүхтәлиф һејван тәсвирләрини әкс елан «овчулуг» халчалары вә күл-чичәк нахышлары асасында тохунуб елм әләминдә «баг-багча» ады илә танынан халчалар даһа чох јайылыб. Бу халчаларын дәрх әсрдән артыг тарихи олдуғуна баһмајараг, онлар инди дә зәрифлијини вә зәңкиңи рәңк чаларлығыны горујуб сахламышдыр. Белә ки, онларын тохунушунда јун вә нәкдән алава, гызыл вә күмүш сапалардан да истифадә едилмишди.

Викторија вә Алберт музеејндә нүмајиш етидрилән Тәбриз халчалары ичәриндә 1539-чу илә Тәбриздә Шаһ Тәһмасибин сифаршы илә Әрлә билә масиһи үчүн тохунмуш вә елм әләминдә «Шейх Сафи» ады илә мәшһур олан халыны хүссилә гејд етмәк ләзимди. Бу халыны инкилисәр 1893-чу илә алыб Лондонла көндәрмишләр. Ели 5,34, узуну 10,51 м (үчүмү сәһәси 56,12 кв. м.) олан бу халы дүңја музеејләриндә сахланан ән надир халг сәһәти нүмунәләриндәндир.

Бүрүнч долча. 1190-чы ил. Нахчыван.

Газах халчасы. XVI эср. Стокгольм Тарих музеји.

Мүхтәлиф күл, чичәк расмләри илә бәзәдилмиш «Шейх Сәфи» халысы алванлыгы вә рәнк вәһдәти илә инсаны вәләһ едир. Халынын ән көзәл һиссәси мәркәздә јерләшән чокхушәли мозанкаја бәнзәјән гәһчәдир. Гәһчәјә һәр тәрәфдән јашыл, ғырмызы, сары рәнкләрин хош аһәнк илә тохунмұш 16 кичик даирәви гүббә бәнд едилмишдир.

Рәнкләр елә мәһарәтли бир ардычылыглы јерләшдирилиб ки, халыја бахдыгча бөјүк гәһчә күнәши, әтрафдакы кичик гүббәләр исә шүалары хатырладыр. Ара сәһәнин јухары вә ашагы һиссәләриндә бөјүк, зәһкин бәзәкли, ғырмызы вә шәкәри гәһдил тәсвирләри е'чәзкар рәнк ојунуну тамамлајыр.

Викторија вә Алберт музейиндә сахланылан XVI эср Тәбриз халчалары ичәрисиндә ғызыл вә күмүш сапларла тохунмұш башга бир халча јүксәк бәдһи тәртибаты чәһәтдән нәзәри хуусилә чәлб едир. Узуну 132, ени 104 сантиметр олан бу халчада күл, чичәк нахышлары фонунда јер, пәләнк, чәһавәр, чәјран вә башга һејван тәсвирләри әкс едилмишдир. Тәсвирләр ади, сакит вәзигјәтдә дејил, олар чох чанылы, һајати тәсир бағышлайыр. Чәјран үзәринә атылып овуну парчалајан пәләнк бөјүк мәһарәт вә усталыглы ишләнишдир. Ичәрисиндә мөләкә тәсвирләри олан һашијәли үңкүнч гүббәләр халчаја хууси јарашыг верир.

Бурладакы расмлар өз услубу илә о дәврүн ән көзәл миннатур әсәрләрини хатырладыр. Мәшһур нигилист сәнәтшунасы Р. Мартин «Иран, Индијан вә Турк миннатур сәнәти» ади китабында белә бәдһи халчалары јаранмасында рәссамлар, хуусилә XVI эсрин мәшһур Азәрбајҗан миннатурчусу Солтан Мәһәмәдин јакһиндән иштирак етдијини гејд едир.

XVI—XVII әсрләрдә Азәрбајҗанда тохунмұш бәдһи парчалар да Викторија вә Алберт музейини надир нигиләриндән сајыла биләр.

«Ғызылбаш парчалары» ади илә мәшһур олан бу көзәл сәнәт нүмунәләри узун мүдәтт дунја базарларында јүксәк гүјмәтләндирилмиш вә Лондонда да бөјүк шөһрәт газанмышдыр. Азәрбајҗан парчаларынын бел кешши шөһрәти тәҗәһ оларын зәриф тохунушуна вә ја давамлы олмаһын көрә дејилди. Бу парчалар милли нахышларла бәзәнир вә даһа көзәл кәрунмәк үчүн нахышлар арасында классик шаһарларын (хуусан Низам Кәнчәвинин) гәһрәманлары тәсвир едилирди. Һәмһи парчаларын бәдһи шәкилдә ишләнмәсиндә Азәрбајҗанын көркәмли рәссамлары Солтан Мәһәмәдин, Рза Аббәсинин вә башгаларынын хидмәти хуусилә гејд едил мәлидир.

Умумијјәтлә, XVI—XVII эср Азәрбајҗан парчалары бәдһи тәртибатына көрә 3 група бөлүнүр: мүхтәлиф дејимләр вә јахүд Шәрг классикләринин рубаниләрилә бәзәдилмиш парчалар, күл-чичәк расмлы вә сүҗәтл парчалар.

Викторија вә Алберт музейиндәки Азәрбајҗан парчаларынын әксәријәти сүҗәтли парчалардыр. Ипәк вә ғызыл-күмүш сапларла тохунмұш бу парчаларын бириндә ова чыхмыш атлы бир кәңч тәсвир едилди. Күлүч чичәкли бир јердә, гајаларын арасы илә дөрдәлә чәпан атлы елә бир сәһнәкарлыглы ишләниб ки, парча декоратив-тәбиги сәнәт нүмунәсиндә даһа чох јарлы боја илә чәкилмиш таблошу хатырладыр.

Башга бир бәдһи парчада расмлар даһа чохлур. Бурда да баһардыр. Наһылларда дејилә ки, күл-күлү, бубулү бубулү чәгырыр. Чичәкли ағачлар арасында бир кәңч дөврәләсә отурмұш мүшәјиләлори илә ејишәт мөһис дүзәлдир. Ону бир адила белә вар. Ејишәт бил бәсүнар мәнзәрәдән биһиш олмұшдур. Әсәбәләриндән бири кәңчин ғырыһсында диз чәкарәк она нар тәһлиф едир.

Марағалдыр ки, һәмһи тәсвирләрә XVI эср Азәрбајҗан рәссамы Солтан Мәһәмәдин «Шаһ Тәһмасиб мөшәдә», «Шаһзада сарәј мәчәсиндә» ади миннатурләриндә дә раст кәлирик.

Парисин мәшһур Лувр музейиндә дә әзәри сәнәтинин бир нечә нүмунәси сахланылыр. Бурда топланмыш экспонатлар ичәрисиндә бәдһи парчаларымыз көркәмли јер тутур. Мәшһур Авропа мәнәсәтләри Сәркиҗан, Кәләҗан вә башгаларынын шәхси коллексијаларындан алынмыш бу экспонатлар Луврун надир нигиләриндән сајылыр. Һәмһи бәдһи парчалардан бири хуусилә марағлыдыр. Парчанын ал ғырмызы јерлији үзәриндә ғызылбашларла мөхсүс пәлтар кәјмиш кәңч бир атлы тәсвир олунуб. О, кәмәндлә сарыдыгы бир нәфәри јәләкәјиб һара исә апарыр. Әсирин араһчыны, мил-мил хәләти онун Орта Асијалы олдуғуну билдирир.

Бу сәһнә фәңчәли бир һаләсин тәсвир етсә дә, о гәдәр ичәк зәвәглә вә зәриф ишләниб ки, тамашачы өзүнү лирик бир мәнзәрә ғырыһсында һисс едир. Һәмһи парчанын ејин илә башга бир нүмунәси һазырда Москвада, Шәрг Халглары Ичәсәнәти музейиндә нүмәјиш етдирилди.

Луврдакы иккинчи бир бәдһи парча мәзмин етибарилә јухарыда тәсвир етдијимиз парчаја бәһзәсә дә, рәнкәрәнклији вә шәрти декоратив ифасы илә фәргләнир. Мәнзәрә о гәдәр чанылдыр ки, елә бил тәбигәтлә үз-үзә дајанмысан, елә бил парчанын јерлији торпагыр; ағачлар, күлләр, чичәкләр индичә бир бој да бөјүјәчәк. Бу парчаларын көзәлијинә мәфтүн олан мәшһур франсыз сәнәтшунасы Гастон Мижон демишдир: «Онлар елә бил «Мин бир кечә» наһылларына чәкилмиш илүстрәсијалыр».

Луврда сахланылан милли сәнәткарлыг нүмунәләримиз ичәрисиндә мүхтәлиф вахтларда Азәрбајҗан шәһәрләриндә истәһсал олунмұш чам, афтафа, долча, сәрпүш киһи бәдһи мәншәт таблары да вар. Кәңчә, Нахчыван, Шамаһы, Лаһыч, Тәбриз сәнәткарларынын јаратдыглары бу көзәл мәншәт әшјалары һәмһи дөврләрдә Азәрбајҗанда халг сәнәтинин сәвијәси барда долғун тәсәввур јаралдыр.

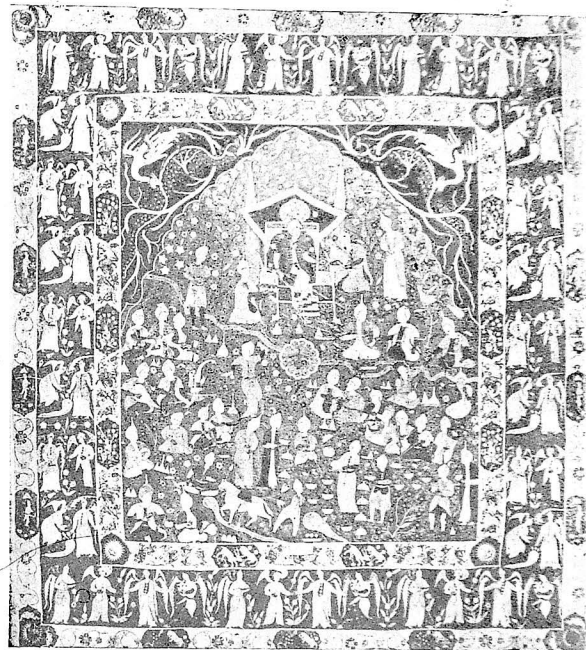
Луврун Шәрг бөлмәсиндә нүмәјиш етдирилән әзәри габлары ичәрисиндә ориҗинал формасы вә бәзәнир илә диггәти чәлб елән ән марағлы метал әшја 1190-чы ил тарихли бүрүнч долчалыр. Долча үзәриндәки гәһдм јазылар гүјмәтли тарихи мәһбәдир. Нәфис нахышлар арасында сәнәткарың ади—«Осман Салман оғлу Нахчывани» сөзләри һәкк олунмұшдур.

Лејисиг, Берлин, Мунхен, Дүссәлдорф, Көһн, Франкфурт музейләриндә вә еләчә дә шәхси коллексијаларда топланмыш Азәрбајҗан сәнәткарлыг нүмунәләринин әксәријәти халчалардыр. Чәсарәтлә демәк олар ки, инди АДР вә АФР-дә әзәри халчачылыгынын бүтүн истигамәтләрини тәмсил елән ән надир халчалара раст кәлимә олар. Бу халчалардан ән гәһдми XV эсрә аид олан Ширван халчасыдыр. Берлин ичәсәнәт музейинин шәрг бөлмәсиндә көстәрилән бу нәфис сәнәт әсәри дөврүнә көрә чох јүксәк техникни әсүдлә тохунмұшдур. Алман алимни Курт Ерлмәк Берлин музейинин әсәрләриндә чап етдиријин бир мәғәләдә бу халчадан һејранлыглы даһышыр. Ал ғырмызы јерлик үзәриндә ғызылы раикли һәндәси нахышлар бәрг вурур. Нахышлар арасында симметрик шәкилдә бојабој јерләшдирлимиш сәкнәз-кушәли үлдүз расмлары јекнәсәклији позарәг ола хууси көзәлиик верир.

Халча үч һиссәли еили һашија илә тамамланыр. Јеләнин арасына һәндәси формалы зәһкин нахышлар вурулмұшдур. Нахышлар диггәтлә бахсаг, оларын күл, чичәк расмләринин стилдә едилмиш формаларындан әмәлә кәлијини кәһрәбир.

Марағалдыр ки, бу Ширван халчасынын тәсвиринә XVI эсрин мәшһур Нидерланд рәссамы һанс Һолбейн «Мәрјәм өз көрпәси илә» таблосунда да раст кәлирик.

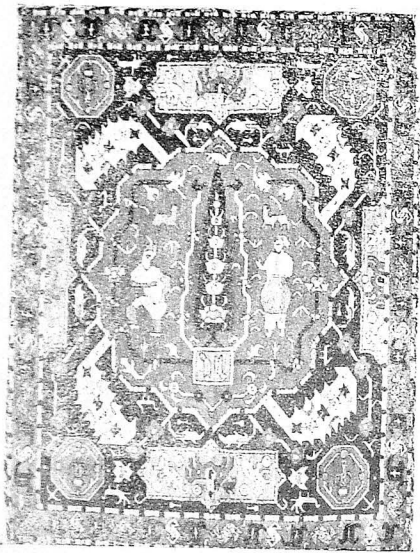
Авропанын мәшһур музейләриндән олан Берн ичәсәнәт тарихи музейини гәһдм Азәрбајҗан сийаһларынын чәһбәханасы алаандырмаг олар. Бурда мүхтәлиф дөврләрдә Шамаһыда, Баһыда, Лаһычда, Кәһчәдә, Тәбриздә һазырланмыш ориҗинал формалы хәһәрләр, нәбәти вә һәндәси ор-

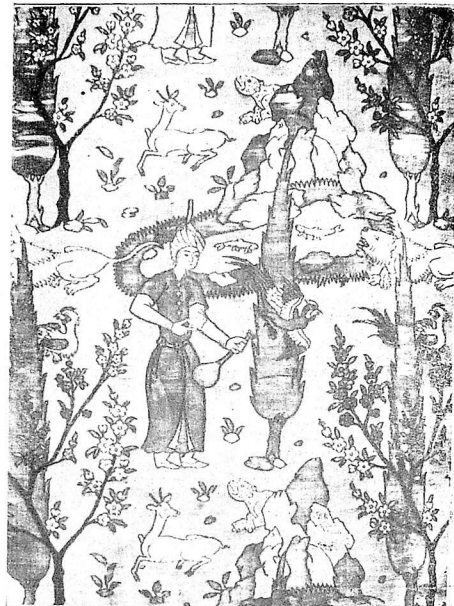
Тәбриз бәдһи тикмәси. XVI эср.

наментләрлә бәзәдилмиш ғылынчлар, тапанчалар вә башга дејүш ләззәтмәти нүмәјиш етдирилди. Азәрбајҗан сийаһларынын Невзәрә музейинә кәһдм чыхмасы тәсәдуфи дејил. Јазылы мәһбәдләри мә'лумур ки, һәлә XIX эсрин биринчи јарыһсында рус чар мә'мурлары вә еләчә дә Авропа мұтәхәссәсләри сийаһ усталарымызнын тәүрибәсиндән өз сийаһ заводларында истифадә етмәк һагғында тәшәббүс гәлдирмишлар.

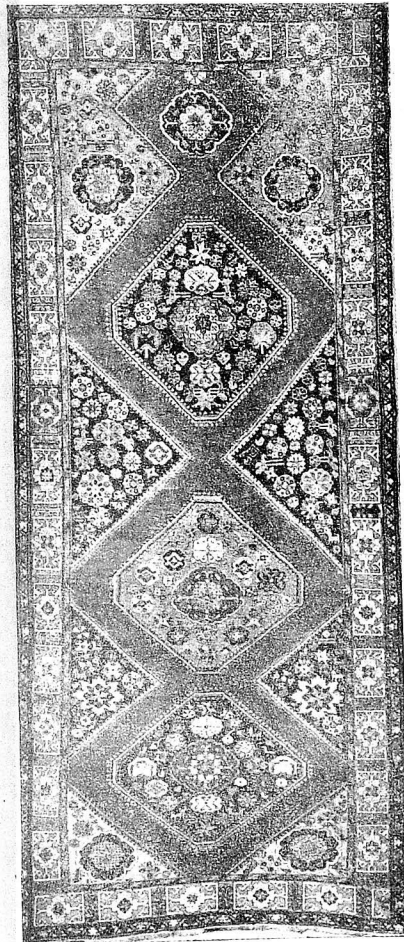
1858-чи илдә Шамаһыда, Шәкилдә вә Гарабағда олмұш мәшһур франсыз јазычысы Александр Дүмә Азәрбајҗан сийаһлары һагғында јазыр: «...Бурда дүзәдилән хәһәр, ғылынч, тапанча, түфәк һәһкин Авропа сийаһларындан гәт-гәт кәјфијјәтли вә гүјмәтчә дә үчүздур, онлар өз бәдһи

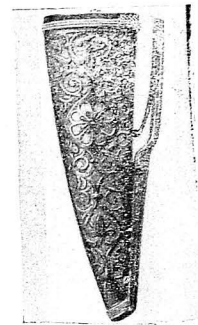
Гарабаг халхасы. 1600-чу ил.
АФР. Дүсселдорф музейи.

Табриз бәдиш парчасы. XVI әср.

Сураханы халхасы. 1800-чу ил.

Күмүш барытгабы. XVIII әср.

тәртібаты илэ дэ инсаны валех едир». Берн инчәсәнәт тарихи музейиндә сахланылан сийаһлар үзәриндә шәбәкә, гәләм иши, дөјмә, ојма вә зәркар-лијин башга техникни үсүллары илэ ишләнмиш чохлу күл, чичәк, јарпаг, бутә орнаменти вә башга рәсмләр вар. Оңларын бәднн тәртібатында эни-график орнаментләрди дэ мөһәрәтлә истифадә едилмишдир. Әрәб әлиф-басынын мүрәккәб һәрфләри азери усталарынын әлиндә ади орнамент элементләринә чеврилмишдир. Көзәл нәбатни нахышларга бәзәдилмиш бир күмүш барыт габынын үзәриндә биз «Шамахи-Сейидәлә», кичик бәднн хончарин дәстәсиндә исә «Баки» сөзләринә вә башга марағлы јазыларга раст кәлирик.

Азери сәнәткарлыгынын бир ичә надир нүмунәси Будапешт шәһәрин-дәки Декоратив Сәнәт музейиндә сахланылар.

Бунлардан XVI әсрдә Табриздә тохунмуш сүжетли халчаны, XVIII—XIX әсрләрдә Шамахида вә Газахда тохунмуш орнаментал халчалары XVI әсрә аид олан бәзәкли сахсы нимчәни көстәрмәк олар. Һәмни дөврдә

Табриз төкәлдүзүләринин һазырладагы бәднн тикмәни хусусилә гејд ет-мәк лазымдыр. Тикмә үзәриндә тәдгигат апармыш Америка алимни Филлис Акерман ону азери сәнәткарлыгынын ән көзәл нүмунәләриндән сәјир.

Төкәлдүз ишләриндән даһа чох миншәтурү хатырладан бу тикмәдә сәфәви задәкәнларынын биринин күлү-чичәкли бағчасында дөбдәбәли зи-јафәт тәвсир едилмишдир. Композисийанын мәркәз һиссәсини ғызылбаш-лара мөхсус палтар кәјмиш вә көзәл бир тахтда отурмуш кәч вә ону гаршысында диз чөкүб нар вә шәрәб төкәлиф едән ики гулутчу сурәт тәшкил едилр.

Ашағыда бир-бири илэ бағлы олан ән-әнәви сүжетләр верилиб. Бун-лардан мусигчиләр, сүфрәчиләр вә шәрәб ичәчиләр групуны әкс етдирик рәсмләр даһа чанлыдыр. Бәднн тикмә елиә һашинә вә јелән бојунча арды-чыл тәқрар олунан 52 малакә рәсми илэ битир. Бурада 180 (инсан, гуш вә һејван) рәсм әкс олунуб ки, бу да ички төкәлдүз, һәтта миншәтур нүмунәси үчүн дэ аз тәсәдүф олунан зәнкшликдир.

Бөјүк музейләрлә јанашы Европанын бир чох шәһәрләриндәки шәхси коллексийаларда да азери усталарынын јаратлыгы көзәл сәнәт нүмунәлә-ринә раст кәлимәк олар. Азәрбајҹандан чох-чох ұзағлардакы надир сәнәт әсәрләримиз сырасына АФР-ни Брауншвейг шәһәриндә Антон Улрихки коллексийасында олан бәднн парчаны, 400 ил тәрәвәтнин итирмәјән, иди Италийанын Верона шәһәриндә Гастелло Векконун коллексийасыны бәзәјән парчаны, Милан, Рома вә Вјана топләјичиларынын шәхси әмлакына чев-рилмиш зәркарлик, бәднн тикмә, халчачылыгы вә дикәр халғ сәнәти нүмунә-ләрини дэ даһил едә биләрик.

Антон Улрихки шәхси коллексийасында сахланылан 600 јашлы һәфсә парча јүксәк бәднн вә техноложни ичырасы илэ даһа чох диггәтти чәбә едилр. Онун үзәриндә бир-биринин ардына симметрик шәкилдә тәқрарланан то-вуз гушлары тәвсир олунмушдур. Газыл вә күмүш сапаларда тохунмуш товуз гушлары бир чәркә јандан (профил), бир чәркә үздән (анфас) рәсм едилдиринә көрә јекинәсәклији позарат, көзәл ритмик әһәк јарадыр.

Бир һашинә; товуз гушу кечмишлә Азәрбајҹанда ән кениш јайылмыш рәсм үнсүрләриндән олмушдур. Онун тәвсиринә биз нәнки парчаларда, һәтта даш, метал вә сахсы үзәриндә дэ тез-тез раст кәлирик.

Товуз гушу һәлә ұзағ кечмишләрдә гәдим түрк тајфалары арасында күнәш вә од таырысы кими илаһи, рәзин бир мәнә дашымышдыр. Тәдги-гатлар көстәрик ки, товуз гушу рәсми сонралар өз кечмиш мәнәсыны итир-миш, сәләләшәрәк Шәрг әләминдә ән кениш јайылмыш «сұта» орнаментинә чеврилмишдир. Тәсәдүф дејил ки, Низами Кәмшәни «Хәкәләрнамә» пое-масында Нушабинин сарайндакы ипәк парчалардан бәһс едәрик «...түрк-ләрин товуз дәләлиһи бәзәјән нахышлары парча үзәриндә чилвәләндирди» дејир.

Халғымызын әсрләр боју јаратлыгы сәјән-һеябсыз сәнәт нүмунәләри дунјанын ән ұзағ күшләринә сонәләниб. Бунларын даһа деггә өйрәни-мә-си, дәрјиндә тәдгиг едилмәси алимләримизни мүгәддәс вәзифәсидир.

Камера архасындан пыгылты өшидилди. Ора хејли адам топлашымшды. Ээинки филми чөкөңлөр өз актёрлары, јох, ишчилэр, харратлар, дээрлэр дэ бурда иди. Бу, гэлэб демејди. Мешгин ахырына јакын эмаллн-башлы чамаат јыгышымшды өз һамы да күлүр, ахыб кејдирд. О ахам өз икнин дөрөчөли актёрларын биријлэ гајдыдырдым. Трамвајда мэнэ деди:

Ч А Р Л И Ч А П Л И Н: Мэндэн соруушида ч, адамыры
меча күлдүүрүсөн, бу маһаретинин сирри нэдэди, лар өзүмү
итирирэм, араж сөз гатмага чалышырам. Чүнки бул да бир
сиррир жохду. Иш ондадыр ч, мэн инсан характери хагында
бэзи садача шејаэри билэрэм, билдиклээримдэн дэ пешэмдэ
истифада едирэм. Умумијэтлэ, бар пешадэ – истэјирин та-

Б с е в о л о д П У Д О В К И Н (совет кинорежиссору): Чаплинни филмлэри чох тә'сирлидир, һэзиндир. Амма бу һэзинлик, һисслэримизни һәјәчанландырырса да, сентименталлыға чеврилмир. Бу һэзинлик тәбиәтчә нәчибдир, дэрин сәнәткар фик-

Григорий КОЗИНЦЕВ (Совет кинорежиссору): Чаплиндин сценарияларында фабула өзгөрткөн көпчү, сентиментал мелодрамалардыр. «Балача» фильминде ачы ушагыны атыр. көрпөнүн дилчиги огулугуа кетүрүр, ону һајатын жамаиларын дан горујүр. «Бөјүк шөһөрүнн ишыгыларында» ачыг үрөклн сәфил, кор бир гиза ашыг олур, она төмөнсәз көмөк едир. «Јени заманада» ишис Чарли јетимн полисин әлиндән гуртар- ыр, ону хошбөтк өлөмзө чөнд кестөрир. Бүтүн бунар көһнө уз сәдөлөвһ өфсаноларды – Чаплин филмлеринин өзәји бу сүжетлөрдә дејил. Оларын чагы бу сүжет тутумларыны долдур- нар дөврән, эпоха, вахтын тәзәһүрләрн, болнрләринди. Бу ишләмннш фабулаларда Чаплинн чәб едн һәдир? Ола- рын өзүлү һәдир? Исанса јашхылыг етмөк араусу, эңир, мәзл- лүм инсанын өзү кимн башга бир ачнз көмөк кестөрмөк истәји, инсанлыг бу инсанлык елтијачы. Буна көрә дө балача Чарли – јени Дон Кихот бөјүк јоллара чыхыр, һатсыз инчи- диләләри, әүлмә әсир олмуш күнаһсызлары хиләс етмәкчүн икидилкләр чан атыр.

Бу эпизод Чаплинин филминдэн дейл, франсыз язычысы Андре Малронун «Искаи жашаышынын шартлары» адлы мазмун романындандыр. Чаплин багында дүшүнүдө һөһмиз бу эпизодду хатырлапалар. Мәһи чөлб слөзүн одур ки, Чаплин өз дөһшөтлүн, өз фачиһал һадисләшләр ушаг көзү һа баха биллр.

Чаплин сөнәтнин сирри дө буһндадыр. Бу мәһада о, төк рәһилһәмәһин. Чаплин мөһи дөһр:

[illegible]

Чарлз ЧАПЛИН — оғул: Атамын баш ыхты оланда,
мәсәләл, шәнбә күнлери ахшамусту һәрдәһишә — мәнн
в гардашымы киноја ларанды. Комиклардан Лорел өз Хар-
динни чох сөвирдик. Атам һеч чүр бунә бағышлaja бил-
милдик. Достлары — эчәб ушагларым вар, — дедирди, —
елә билләрләр ки, башга актjрлар өз догма аталарындан
даһа күлмәлилдәр.

Амма билгиди ки, онун филмлэрини чох севирки. Бүдэ-тез-тез өз филмлэрини бахыш дүзэлдэди. Бу сеанслара јолдашларымыз чагырмага изн вериди. Өзү исэ голларыны гојунда чарпазлајыб киримншчэ бир ғырагда отураарды, куја

Чарлар ЧАПЛИН: Навадан дава ији кэлирди. Фашист-лэр зэнчир кәмирирди. Биринчи дүнја муһарибәсини нә тез унутдуг. Муһарибә гурбанларыны, һәрбдән голсуз, гычсыз, әлсиз, ајагсыз, кор, шикәст, үзүнајыг чыхмыш инсанлары нә тез унутду. Бәзи јоунуһабәтчиләр бәшәрләрдә бир сәһм

Ч а р л з Ч А П Л И Н — Огул: «Бөжүк диктатор» сценари-
си үзөріндә ишләркән атам өз гәһрәманыңи эмәлли-башлы
жүрәнирди. Гитлер һагында мүхтәлиф сәнәдли филмләр тап-

— Бу тип, — дейрди, — э'ла актордур. Биз хара, о хара? Атам Һитлери е'ла м'һар'ет'ла о'нады ки, филм'е бахан алман-дар чашыб' галымшдылар: вар диг'ит'л'ерини топланданан сонра баша душур'удулор ки, атамни данышыглары — Һитлери-рин алман дилинде Һитлери дей'л, бош с'с'л'ер жыгындан. Ч'а'р'ли Ч'А'П'Л'И'Н'И' Диктаторлар ку'л'унчу'дур. М'он и'ста'ти'ром ки, инсанлар онлар ку'л'сун. Һитлери ку'луш Һ'ад'ф'и е'тм'е'к к'ер'е'ди.

Ч а р л и Ч А П Л И Н («Бөжүк диктатор»-дан
бэрбэрин сон монологу).

— Өскөр имканым олсады, һамыҗа көмәк етмәк истәрдим. Биз, инсанлар бир-биримизгә көмәк көстәрмәжә чәлд едикир — бинамыз белә гојулду. Биз үмуми хошбахтлығимиз һаминә җашамак җәстәйрик, үмуми дөбәхәтлығимиз һаминә җоҗ. һәҗәт көәәлдиҗ, амма биз — инсанлар јолүмүздән саппышығ. Бу ан дүниһин һәр јериндә миллионларла адам мәним сәсими ешидир. Бүтүн мәни динләәнләрә дејирәм: үмидинизни итирмәјин, дүндәдә инсанәнгәнимлик мәһв олачаҗ, диктаторлар деврилчәк, әлә кечирт-дикләри һакимијјәт әләриндән чыхачаҗ, халғын дикләчәк. Нә гәдәр ки, јашар инсанлар вар, азаддыҗ да јашаҗачаҗ. Өскәрләр! Бу вәһшинләрә табә олма-јы! Сиз әләт дејилсиниз, гојун сүрүс дејилсиниз. Инсансыныз, гәлбиһиздә бәшәријәтә нифрат јох, мәһәббәт вар. Инсанлары көлә јох, азад един. Сиз — халғысыныз, азад вә көәәл, ишығыз, севинчли һәҗәт јаратмаҗ сизин игтидарыныыздадыр. Демократија һаминә бирләшми! Ширин вәдәрлә әш башына кеч-чән јыртычылар јалан дејирләрминш. Вәдәрлинн јеринә јетирмәдиләр, һеч вахт да јетирмәјчәкләр. Калин вүрушаҗ, вүрушаҗ ки, дүниһаны азад едәк, калин ишығыз, габагыч дүниә уғрунда мүбаризәжә гатлашаҗ. Калин демократија һаминә бирләшәк!

Чарли ЧАПЛИН: «Диктатор» Америка тамашачыла-
рынын чох хошуна калирди, амма бэзилериндэ мэнэ гаршы
дүшмэнчилик хисслэрини гүввэтлэндириди.

Мәтбуат мәнә гаршы һәдәләр, ифтираларла долү иди.

Чаплинин Нју-Йоркда мэтбуат конфрансы

Чаваб: Јох. Даһа нэ суалыныз вар?

Сүал: Сиз нијә АБШ вәтәндашлығыны гәбул етмирсиниз?

Чаваб: Тэбээлијими дэјишдирмэкчүн бир эсас көрмүрэм.
Мэн бүтүн дүнјанын вэтэндашыјам.

Сүал: Амма пуллари Америкада газанырсыныз.

Чаваб: Чох эчэб. Экар сиз һәр шеји пулла өлчүрсүнүзсә, кәлин бир балача һагг-һесаб еләјәк: мәним бүтүн дүниадан кәлирим вар. Кәлиримин јүзмиш фанзи харичдәндир, амма АБШ-да мәндән јүз фанз верки алырлар. Көрүрсүнүз ки, мән хейриди гонағам.

Суал: Билмирлик газанчыныз хардан кэлпир, амма биз — му харибэ иштиракчылары индэтлэнпир ки, сиз АБШ вэтэндашы дејилсннпиз.

Чаваб: Мəним дə иккн ɔғлум мұһарибə иштиракчысыдыр, ɔз дə ɔн аташ хəттиндə вурushублар. Амма сиздəн фəргли оларағ онлар бу дəлили неч кəсин кəзунə сохмурлар.

Сүал: Сиз Ыанс Еіслердә танышсынызмы?

Чаваб: Бәли, о мәним јахын достумдур вә көзәл бәстәкар-
дыр.

Сулал: Билдирсинизми ки, о коммунистдир?

Чаваб: Бунун мэнэ дэхли јохдур. Бизим достлугумуз сјаши
достлуг дејил.

Суал: Сизин, дејсез, коммунистлердин хошунуз калир?
 Чавап: Кимдэн хошум калир, кимдэн калмир, бу мизмэн өз
 нишмидир, неч хэсин борчуна дејил. Елэ куна гамаа-
 мышыг ки, достлау да расми разылыг ала. Багыш
 лајин, чанаблар, мэн елэ биларимд јени филимн на-
 гында данышачагыг. Амма бурда сјајси дискуссия
 башталады, одур ки, кэлјин елэ бунунла да сөнбөтмизиз
 гүртараг.

Бестер КИТОН (Америка киноартисти): Мэн Чарли Чаплин 25 илдир таныырам. 25 ил бундан габаг да ону социализм вэ коммунизмдэ иттиһам эдирдиплэр. Эслинэ галса о, Америка марагданмыр. Амма истисмар олунанлара.

эзлэлнлэрэ жардым етмэк лазым кэлэндэ Чарли һәмншэ: «Мэн сизинлэжэм» — дејир.

Франсуа ТРҮФФО (франсыз кинорежиссору).
Чаплинни хатирэләрини охујанда адамы бир шеј сарсыдыр —
онун мәшһурлашан кими төк галмасы, јалғызлығы.

онун мөшүрлөрүнөн кимге өкү талмаасы; жалпы
Чарлз КАПЛИН – огул: Уна О'Нил! Бу ад баһар
нәсибинин, јаз мөһинин аңдырыр – ады да өзү кимн хәфидир,
ничодир, Уна – мөшүр Америка драматургу Јудчин О'Нил
нин гыздыр. Мөһимлә јашимдыр, һәтта иккинзи де јени ај-
да – мајда доғуламшуг. Күңләрин бир күнү бәз чохлу гонаг
кәлминши, Уна да оларнын ичинде. Илк дәрә оун һазан күн
көрдүм. Өзүнү сәдә апырыды, нә јүңкүл, нә до чох агыр.
Нәјләсә пәриләрә охшайрыды. Чох јашышлыгы вә бәнзәрсиз
иди – ниңбәл, гарасач, бир гәдәр утначаг. Көзләриндә тә-
бәсәсүм гығылчылылары јаныб-сөнүрдү. Бүтүн варлыгында бир
мөһрмәлик, мөһрибанлыг, үрәк сафлыгы дујлүрдү. Гарла-
шым Сиднәј де, мән де оунла даһа јахындан таныш олмам
фикрини дүшүдүк. Илк вахтлар һәр иккинзи динмәз-сөјләмәз
мүшәһидә едирдик, рәғбәтбизмиз де гәрәзсиз иди – Унајла
көрүшә чин атардыг. Бир ахшам Сидлә үрәјимизи бир-бири-
мәзә ачтыг. Сид зараратлаһа мәнә:

— Бэс сэн? — деж дэрһал чавабыны вердим, — сэнни кө-
зүн дүшмэјиб?

— На олсун, — деди, — олсуз да бир шөй чыхмајачаг. Чүнки Унанын да бизин атамыза көөз дүшүб. Одур ки, ээзин, биз көркөк ваз кечөк бу сөвдадан.

Ч а р а и Ч А П Л И Н: Бизин сээдэтимиз белэ башлады. О сээдэт ки, ијирми илдир давам едир ве үмидварам ки, јенэ да давам едөчөк. Арвадымла Европага көмөк баресинде дүшүнмөјө башладым. Уна чок истөјдир ки, ушагалар орда — һоллууд үмүнтинден узагларда тәһсил алыслар. «Сәһнө ишыгалар» филлимин ил јарыма чакдим. Фильм һазыр оlanda мән әввәлки әсәрләримә нисбәтән даһа аз һәјәчан кеширилдим.

Чаплин — КАЛВЕРО (гоча клоун — «Сэһнэ ишигылары» фильминэн гһрманы): Кулмалы олмаг мачбуријјэти на гәдәр кәдәрлидир. Мән јаша адам- чун јалныз бирчә шејин эһемијјәти вәдә: һәгигәт. Һәгигәт, доғру... Мәһә галан бирчә будур. Доғру... мән бирчә ону истајирәм... Бир дә, әкәр мүмкүнсә ааачыг дәјәгәт.

Михаил БЛЕЙМАН (совет кинорежиссёрі, сценарист): «Сәһнә ишыгыларында» Чаплин өз заманәсіндә өз өз сәһнәсіндә ындашлар. Она көрә дә бу филм фачиовидир. Она көрә дә бу филм Чаплинин өз тәрчүмеји-һалы, өз өмүрлүгү-дүр.

Чарли ЧАПЛИН: Камидә өзүмү хохбаһт өз асуад һисс әләйрим. Атлантаникән сонсуз кенишлији урајим.

мәлһәм гоҗурду. АБШ-ла әбәди аҗрылырдыг. Исвечрәдә мәс-
кән салдыг. һәрдән мөндән хәбәр алырлар: Нју-Йоркчүн, Бир-
ләшмиш Штатларчүн дарыхмырсанмы? Дүзүнү дејим ки, жох!
Ч. Б. ПРИСТЛИ (инкилис јазычысы): Чаплинин «Крал
Нју-Йоркда» фильми «Јени заманә» вә «Бөјүк диктатор»ла бир
сырада дајаныр. Бу филм онлар гәдәр әһәмийәтлилер вә
«трилокијанын үчүнчү һиссәсидир» — демәк олар. Бу сәфәр,
тәңгид вә сатира һәдәфи бәдһам Америка јашајыш тәрзинини
ән јөндәмсиз чәһәтләридир. О. филминин ичтимаи сатираја
чәвириши, кәскин тәңгидлә ашыламышдыр. Ејни заманда
е'чазкар мөһәрәтнини — инсанлары күлдүрмәк мөһәрәтин да
итирмәшидир.

Чарли ЧАПЛИН: Инди мәним синним кечиб. Сәфил
Чарли әввәлки кими экранга гајыда билмәз. Анчаг мәнә елә
кәлир ки, о бичарә чох јапышыглы, дузлу адам иди. Адәтән
гочалар мараглы олур. Анчаг чаванлар даһа дузлу, даһа ја-
пышыглыдыр... Чарли мәним кечиб кетмини өмрүм, кәнчи-
јимдир. Умумийәтлә, мән тез-тез гәрибсәјирәм, өз кечмиши-
мин һәсрәтини чәкирәм. Билмирәм нијә. Көрүрсән бир әтир,
бир гоһу дујурәм, өтән күнләр кәлиб дурур көзләримин
гарысында, кәдәрләнирәм. Мәним чәтин кәнчлијим олуб.
Нзираблар, фачиәләр, ағыр илләр ичиндән тәздән кечмәк
истәмәздим. Анчаг аҗры чүр јашамаг да истәмәздим. Мән ис-
тәрәим јенидән һаруелдә мәктәбә кедәм, јенидән маргарин
вә јонгар ијини дујам. Бу ијләр һәмишә мәним көзләримни
јашардыр. Ахы бу, мәним ушаглығымдыр.

Кевин БРАУНЛОУ (инкилис киножурналисти): Чап-
лин «Һонконгду графинја» филминин чәкир. Филм рус графин-
јасыјла Америка дипломатынын сәркузәштләриндән бәһс
едир. Баш роллары мәһнур Америка артисти Марлон Брандо
вә Италия киноулдузу Софи Лорен ојнајырлар.

Софи ЛОРЕН: Бу филм Чаплино лазым дејил. Ахы нә
мәсәдлә о, бүтүн шөһрәтинин, адынын тәздән мејдана гојур.
Филм пис дө чыха биләр. Анчаг Чаплин билир ки, о, ишләмәк
иттидарындадыр. Букунун инсанларына чох шеј дејә биләр.
Бундан да көзәл нә вар?

Чарли ЧАПЛИН: Мән һәр дәгигә өзүмә нә исә исбат
едирәм, өзүм дә билмирәм нә? Исвечрәдәки евим чох раһат-
дыр, күшәддыр, мән күнүмү әләнчәләрлә кечирә биләрдим—
гарлы дағлар, кәзинтиләр, хизәкләр. Анчаг јарадычылыг һә-
мишә мәни чуша кәтирир. Өлән күнүмә кими филмләр чәкә-
чәм вә һәр дөфә чәкдијим сон фильми әсәрләримин ән јахшы-
сы сајачағам.

Софи ЛОРЕН: Чаплинин филминдә ојнамаг мәним чох-
данкы арзум иди. О, графинја ролуну мәнә тәклиф едәндә
деди ки, бу фильми санинчүн чәкирәм. Графинја сурәти Чап-
лин үчүн чох әзиз олдуғундан о, мүхтәлиф вахтларда чәкил-
дијим бүтүн филмләрә бахмышды. Онун экран гәһрәманлары-
нын истәһзалары, һәјәчанлары вә көврәклији бу образда

чәмләннб. Бәхтим онда кәтирдн ки, Чаплин гадын дејил, јохсә
белә ролу һеч вахт әлдән вермәзди.

Чарли ЧАПЛИН: Тәле мәним үзүмә күлүб: һәм вахт,
һәм шәраит мәнә јар олуб. Бүтүн дүнјанын севимлиси олму-
шам. Мәни һәм хошлајыблар, һәм дә јаманлајыблар. Тәлејин
кешмәкешләри нечә олса да, инанырам ки, хошбәхтлији да,
бәдбәхтлији дә тәсадүфи рузкарлар кәтирир: көјдәки булду-
лары кәтирән кими, һәр һалда өмрүм мәнә мараглы көрүнүр.
Сағ-саламатам, јарадычылыг енержим чохдур, ушагларымын
иштиракилә филмләр чәкмәк истәјирәм — өвләдләрымын
бәзиләри, күман ки, јахшы актјор олачағлар. Мән әввәлки
тәкин шөһрәтсевәнәм вә кәнара чәкилмәк истәмирәм. Һәлә
чох фикирләрим вар, чох иш көрмәлијәм: бир нечә сценари
јазачам, өмр вәфа елсә, пјес вә опера јазмаг истәрдим.

Рене КЛЕР: Бәзи иддәалы филмләрә бахыб кино һис-
сини итиририк, ләкин Чаплинин һәр фильми бу һисси бизә
јенидән гәјтарыр. Чаплин сәнәти көрүмлә образларә әсәсла-
ныр, онун күчү бундадыр. Чаплинин дөврүмүзүн бөјүк дра-
матургу, бөјүк романчысы олдуғуну билән аздыр. Онун актјор-
луг мөһәрәти јазычылыг истәдәдини көлкәдә бурахыр.
Тәңгидчиләрин вә јазычыларын чоху ону «даһи клоун», «лал
ојуну вә һим-чим устасы» сајыр. Бу тәрипләр, өјүмләр, онун
дәјәрини азалдырки, артырмыр.

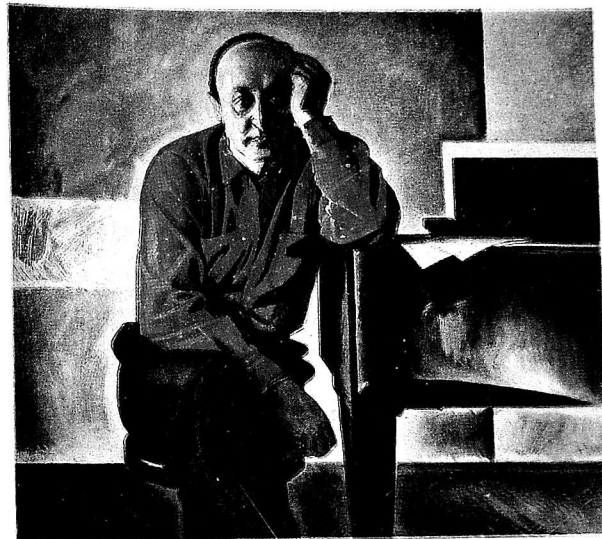
Чаплин јалһыз бөјүк һим-чим устасы дејил, даһи клоун
дејил — о актјордур, ән көзәл актјорлардан биридир. Амма
бир актјор кими онула тән кәлән башга бөјүк сәнәткарлар
варса, бир филм јарадычысы кими онун мисли бәрәбәри јох-
дур — бу ишдә о, тәкдир, јекәнәдир, бирчәдир.

Чаплин... Ону нечә өјсәк аздыр, чүнки бу сөзләрлә, ејни
өјүмләрлә башгаларыны да тәрифләјирик; дөбдә олан мүәл-
лифләри, күт режиссорлары, шиширдилмиш улдузлары. Һәлә
Чаплинин гиймәтинин верә билмәмишик. Чох тез-тез унудурут
ки, Чаплин кимдир вә она нә гәдәр борчлујуг.

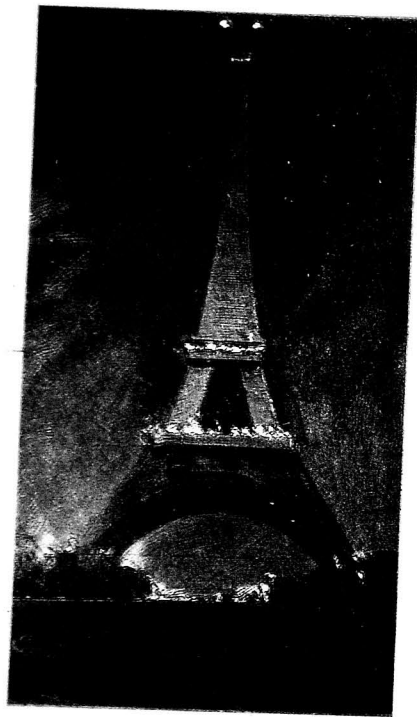
Чарли ЧАПЛИН: Ахыр ијирми илдә сәадәтин нә де-
мәк олдуғуну анладым: тәле мәнә көзәл арвад бәхш етди.
Мән онун һагында чох шеј јазмаг истәрдим, анчаг Уна бә-
рәсиндә јазмаг, мәнәббәтдән данышмаг демәкдир. Мәнәббәт-
дән јазмаг исә ән хош јарадычылыг уғурсузлуғуна дучар
олмагдыр. Әсил севкини нә ифадә етмәк мүмкүндүр, нә тәс-
вир етмәк.

Мән бу сәадәтлә долујам. Бә'зән гүрүб чағларында ејван-
да отуруб кениш јашыл чәмәнә, көлә, узатдакы сакит дағларә
бахыр, бу көзәл архајынлыгдан, сакитликтән, сәссизликтән,
динчликдән зөвг алырам.

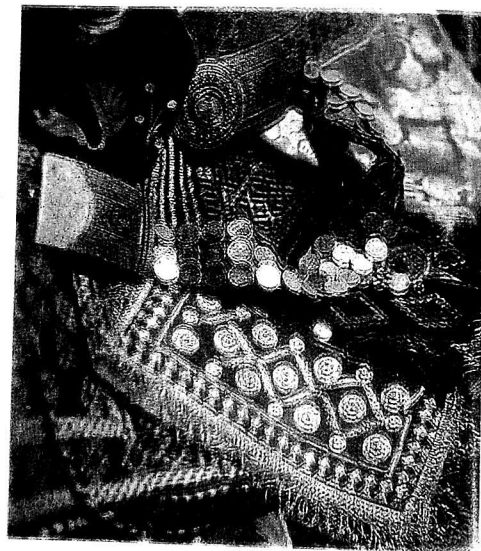
«Һәрһәт Чаплин» материаллы Чаплинин «Мәним өмүрүјүм», Чарли Чаплин—
оғлуни «Мәним ата-баба» Чаплин китаблары вә башга јазылар әсасында Ибра-
Хәлилов һазырламышдыр.

Т. Салахов. Бастәкар Фикрәт Әмировун портрети. 1967. Јарлы боја

Т Сааһов. Ейфеа гүлэси. 1964. *Лазур боја*

Азери халг татбиги сәнэт нүмунэлери. Фото Н. Гүсејизаданиндир.

С. Вејсов. Дəјүш. (Шəкли 11 јашында чəкмишдир). *Сулу боја*

С. Вејсов. Сүсмаг — гызылдыр. (Шəкли 13 јашында чəкмишдир). *Сулу боја*.

Бу ево бизээр о гөдөр ес вар ки... Нэ гэдэр итэсээ... Адича өвдир. Лашайш үчүн тикилиб. Бир эалиб эл-үс сабуунуа охшайыр. Еде бил жуула-жула кичилэхэ. Но чохдур Бакида мөртөөлөрнөндан јар-соған гохусу калар. О евин н дөниээ бахан пончөөрсн вар, но кениш отогевы, лап адича өвдир. Лакин гөрибө өвдир. Сорущагчысыз: нијо? Она көрө ки, һәмин өвдө ири көздү бир ушаг јашайыр. Но олсун. Бакида о гөдөр ири көздү ушаг јашајач ес вар ки, сажмагла гуртараыз. Јох, бурда јегји-адн бир ушаг јашайыр. Төсөөвр един ки, о, он бир метрлик чәрмиз топуниун н олдуғуну билимр. Фанто-масын ким олдуғундан хабарн јохдур. Аичаг бүгүн дөврләрә адл олан орнаментлэри «охуја» билir.

Бу да ийрми догузунчу мәнзил. Гәдим Мисир сәркәрдәси Сәләһәддин бурда јашајыр, Рамзес бурда јашајыр; өз әсабә-ләријән.

Ири молбертә ярымчыг табло бәркидилиб. Тәнтәһәли по-
зада дуран Шәрг сәркәрдәләриндән бири өз јериндә јохдур.
Јәгин, гапынын зәнкіндән диксиниб, «Мин бир кечә» нағыл-
ларынын һансы чилдининсә арасына кириб. Нағыллар... на-
ғыллар... һәр шеј нағыллардан башлајыр.

БИРИНЧИ БАШИЈЭ
ВЭ ЈА КИМ ДЕДИ КИ,
НЕФЕРТИТИНИН ҮЗҮНДЭ ИФАДЭ ЈОХДУР?

— Доғрудан да һәр шەй нағыллардан башлады. Мәним илк мұәллимим нәһәм оллуб. О, мәнә «Мин бир кечә» нағылларындан данышар, дини сүжетләрден сөһбәт ачыра. Кечәләр јухума нәнәмнин нағыл гәһрәмәһиләри кирәдн. Мәсәлән, Әләддин сенириһи чырағла. Кечәләр јухуда көрдәдн ки, күнәш дил оллуб, мәһимлә данышыр. Бунун тәһсири алтында сәһәр јуху-

дан дуран кими нэнэмдэн јенэ «Мин бир кечэ» нагыллариндан даннишмагы гэлэб эдэрдим. Дождэмзын, хүсүсэлэ нэнэмни данышыгындан. Экэр о, саг олсайдэ бу бүкүн дэ билдiji һекэјэртлэри јенидэн даннишсајды, тээздэн она буюк һавсэлэ гулгасардым. Нэнэмдэн маһир һекэјачи тэсэвүр этмээр. Нэ исэ, гэдим Шаргэ вүргүлүчүм бэлэ баштадым. Бир дэфэ дарашым Руслан өзэ һинд чагы алыб көтормишди. Чајын етикетиндэ көзэл бир Шаргэ тикилдсинини шакли варды; Тач-Маһал. Абидэ о гэдэр хошума кэлди ки, елэ һэмнин дагига Тач-Маһалын тарихини өјрөнмөјэ башадым. Гэдим Шаргэ даир илэ дэфэ һансы китабы охулдум јадмыда галмајыб. Нэ гэдэр чалышырамыс, хатырлаја билмирам.

Рәфәди җыгартып алып, аягы белән Шәргә аянып кетте. Ени һәр
жердә Шәрг бар; телевизорун үстүдә, җемәк столунун, шка-
фын, чарпажыларын, соңдучулун үстүдә, һәр жердә... Панча-
рәнин кәндәригә Сәһһәт һәм җәмәти һәм җәмәти һәм җәмәти һәм җәмәти
һәм җәмәти һәм җәмәти һәм җәмәти һәм җәмәти һәм җәмәти һәм җәмәти

— Шәрг мәдәнијәтинә ситајиш едирәм. Чүнки бу, јер үзүндә ән гәдәм мәдәнијәтјәдир. Дүңја поэзијанә, нәсри, рәссамыңы, һејкәтләшләвҗы Шәргләд өрҗәнә. Баша дүшмүрәм, Авропа өзүнә нияә бәс дартыр? Гәдәм Мисир мәдәнијәтјә, мәна галса, ән мүкәммәл мәдәнијәтјәдир. Етираз елиб дејирләр ки, нияә бәс вахтилә бу гәдәр инкишаф етмиш гәдәм Мисир мәдәнијәтјә аз даһи јетишидирләр вә ја һеч јетишидирмә-вә? Баша дүшмүрләр ки, гәдәм Мисирдә ајры-ајры адамлар дејил, БИР НЕЧӨ ӘСЛИН ӨЗҮ ДАҺИ ИДИ. (1) Бәс ки, һәмнн әһәдәтә ајры-ајры шахсләрнн парамасина һеч бир лүзүм вә имкан гадыр. Бу елә бир нәсил иди ки, дүңјаја Рахотеп вә Нефертити, Фајум портретләринн бәхш етди. Ким дејир ки, Нефертитинн үзүндә һеч бир ифадә јохдур? Әксинә,

И Р И К О З Л У У Ш А Г

[Присоединяю Сибирь Восток Казахстана]

ремләрин исбатын ләһһәнин кәһарына жазырам. Сонра да мұәллим мәни дәрс данышмаға чағыранда онлар әмәлли-башлы көчүрүрәм; гуртарды кетди. Буңлар тахтанын шығын чәпәки дүшдүү һиссәсиндә жазмағ ләзымдыр. (Бу да ишығ-кәлкә кечидләриндән истифада).

АХЫРЫНЧЫ ҺАШИЈӘ ВӘ ЈА ЧАНЫМ СӘНӘ ДЕСИН, ҺӘР НӘ ИСТӘСӘНИЗ.

Ахырынчы дәфә Сәһһәтин јанына кедәндә о, телевизорда Пири бабаның нағылларына гулаг асырды. Гулаг асырды вә арасы кәсилмәдән күлдүрдү. Биринчиси, она көрә ки, Пири бабаның сагталы јашшы јанышдырылмамышды вә һәр дәһиғә сагталың гопмағ тәһлүкәси барды. Икинчиси, она көрә ки, Пири бабаның бир көзү тамашачыларда, бир көзү габағындакы китабда иди. Бәли, Пири баба нағылы китабдан охујурду. Сәһһәти күлдүрән дә бу иди. Нағылда сәһһәти кедән хан, Чаһанкир Чаһанкировун дөбдә олан маһныларындан бирини зүмзүчәкди. Аралығ дивары дөјдүләр. Нејләмәк олар? Бу ири көзлү ушағын примитивликдән зәһләси кедир. О күләндә бәркдән күлдүр. Ағламағыны көрмәмишәм. Јәгин, хысын-хысын ағлајыр.

— Сәһһәт, ән севимли таблон һансыдыр?
— Ән ахырынчысы: «Хеттләрин дармадағын едилмәси».

Умумијјәтлә, мән әсәр гуртарандан сонра ону позмағ вә једнән ишләмәк истәјирәм. Һәмишә белә олуыр, билмирәм нијә? Бәли, сәјсәз-һесабыз Бақы күчәләрини бириндә Ири көзлү бир ушағ-јашајыр. О да минләрлә јашыды киһи, дүнјада јашајан бүтүн ушағлар киһи шоколада севиір, ширнијјаты хошлајыр. Амма...

Р. С. Сәһһәтин рәсм мұәлиминә чатдырын ки, бу јакынларда онун ән фәрсиз шакирдлиһиң—С. Вејсовун Москвада фәрди сәркиси ачылачағ. Бәлкә дә бу јазы чап олуначан...

Вагиф ӘЛИХАНОВ.

МӘММӘД АРИФ

Азәрбајҹан Елмәләр Академиясынын
Витс-президенти

Азәри халығынын чок гәдим вә зәккин бир инчәсәнәти нәр. Јалмыз узак әсрләрин јадикары јазымы дашиләр, го-чманан обидләләр јох, һәм дә бүкүн јаранан сәнәт әсәр-ләри кезләри охшајыр. Мәдәнијјәтимизин бу гүмәтли вә марамлы сәрәтәни көз бәдәји киһи гөрүмағ, ону һәмијә севиірмәк вә дүңја халқларына тәһтмағ ол-дуча шәрәфли бир вәзифәдир. Бу вәзифәнин бир һис-сәси дә һәиғә бәшиләјан топлуһун узарина дүшүр. Һәми: археологларымыз, этнографларымыз, меҹараарымыз, рәссамларымыз, бәстәкарларымыз, театр вә кино иш-чиләримиз, бир сөзлә, бүтүн мәдәнијјәт вә әдәбијјәт хидмәтләрини онун һәр нәһәсинин марамы олачағыны кезләјир.

Ишин аванд олсун, «Гобустан».

М. ЗӘКӘРИЈӘ СӘРТӘЛ

Түрк публицисти вә журналисти

Азәрбајҹан сәнәт һәјәтиндә өтәдән бәри бүтүн сәнәт гол-ларыны ичинә алаң, буңлар ич вә дүш сәнәт һәркәтләрини ишләјәрәк јени уфиләр ачан бир сәнәт сәркиси ишдәтлән-кәнчә дүшүлүрдү. Һәиғәлә тәһсирәс әдәбијјәт сәнәт дәр-түмәк сәрәтјәл, бәјүк бир боилуғ дөдәдүрүш олачағдыр. Еңиләк вә чәһшәбүсүнә Азәрбајҹан сәнәт һәјәтинә бир-јәһил, сиз ичәндә тәһрик едәр вә һәмиһиңизә чәһшәбүсүн-нәдә бәјүк бәһарлар бәһәрә.

M. Zeheryy - Serley

РӘСҮЛ РЗА

Хағг ишвири
Азәрбајҹан Совет Енхислопедиясынын
баш редактору

«Гобустан»а уғурлар!
Күн олсун, әјәмә олсун.

P. Rza

БИРДӘН СӘККИЗ ЈҮЗӘЧӘН

Онлар үч нәфәрдир, сәнәтләри бир, ојнады-лары роллар мухтәлиф.

Үчү дә «Вагиф» ијесинин биринчи вә сәккиз јүзүчү тамашасында ојнајыб.

Республиканың әмәлкар артистләри: Әминә Нағијева, Аббас Рзајев вә Чаббар Әлијев.

— Һәк суалымыз «Вагиф» ијесинин биринчи тамашасы һағындадыр. Һәмин күнүн тәһсирә-тынын хәтирләмәгә чалының. Лап ади шәјәрди. Мәсәлән, һавә нәчә иди?

Ә. Нағијева — Һәмин күнү пис хәтирә-ләјрам. Кечирдијим һиссләрдән дә һеч нә дејә бил-мәрәм.

А. Рзајев — Һеч билирсиниз биринчи тама-ша нәчә ил бундан габағ олуб, 30 ил...

Ч. Әлијев — Һеч нә. Һеч нә галајыб јад-дымда.

— Умумијјәтлә, бу тамашада ојнадығыныз ролларда алағдар ушудулмаз һәдисә, әһвалат оллубму?

Ә. Нағијева — Билдијиниз киһи мән һә-мин тамашада Күнарын анасы Әминә халәјәм. Епизодик роллур, нәчә дејәрләр, сәһһәтин бу гапысындаң кириб, о гапысындаң чыкырсан. О вәхт 17 јашым барды. Әминә халә образы илә мәһин елә кәңчәлик хәтирәләрим бағлыдыр ки, онлары иди дә Јадә сәһһәдә кәвәрләрим.

А. Рзајев — Һәлә сәһһәдәдән габағ Сәмәд Вүргүн мәңә деди ки, Аббас, сәһһәтин үчүн бир рол јазмышым. Сонра мәшғрлар бәшләмди. Мән Шейх-алы образы үзәриндә күнәлрә дүшүңүрдүм. Ја-

дымда галаң бу олуб: Сәмәд Вүргүн мәни гучағ-ләјыб деди: «Аја, Аббас, гүјәмәт ојнадың».

Ч. Әлијев — Роллары бөлүшдүрәндә мәңә гапычы Зүлфүгар образы дүшүд. Бу әслиндә мүс-бәт роллур. Анчағ әсәрдә ролун мүсбәтләји бир гәдәр ајдын дејилди. Образы тамашачыја даһа дағиғ чәтирләмәк үчүн нә исә әлава етмәк ләзым иди. Бир күн рәһмәтлик мәңә деди ки, Чаббар, сәһһәтин хәтирәиң «Вагиф»ә бир бәнд шәғ әлава етмишәм.

Елә зәһн етмә ки, гапычыһам мән, Сәһһәтирәм бир аз нәкәрләриндән, Фүрсәт ахтарырам. Кәләр бир заман Дәјүңчә ичәрәм сонин гапындам.

— Бир аһлыға тәсәввүр едн ки, сәһһәдә Ја-ратдығыныз образлар сәһһәдә ејин шәһәрлә, лап ејин мәһәлләдә јашајан адамлардыр. Онларын һансы илә отуруб дураңды, достлүг еләрди?

Ә. Нағијева — Мәһин үчүн онларын һа-мысы әзилди. Анчағ сәһһәдә тәләјим вә кәңчәлијим Әминә халә илә бағлы олдуғундан, бу ролу даһа чох севиірәм. Ким билир, бәлкә дә бу ролу сәһһә-дә Сәмәд Вүргүнүн сөзләринин дә тәсирәи вар: «Аз, көрүрсән, бу ролу сәһһәтин өз адыны гөјмү-шәм».

А. Рзајев — Бәзән мәндән сорашуларым ки, дәрхырсанмы? Чаббар вәһири ки, јох. Мүсәһи-бәрим чохдур. Онларла биркә дүшүңүрәм, сәһһәт еди, дәрдиһи, сәһһәтин бөлүшүрәм, дәрхымағ вәхт галамыр... Чаббарым ајдын олдуму?

Ч. Әлијев — Аллаһ еләмәсин, ојнадығым рол-лар бизим шәһәрлә, бизим мәһәлләдә јашасын? Онларын һамасыны шәһәрә јытсан, билирсиниз нә һоғга чыхарарлар?

— Бирдән сәккиз јүзәчән сәјмағ, јәгин ки, һеч кәсә ләзым олмајыб. Ләзым олса белә, беш-он доғиғәлик ишдир. Анчағ сәһһәтин үчүн бирдән сәккиз јүзә гәләр... 30 ил демәкдир. Мәлүмдур ки, рол да чалы адам киһидир. Күнләр кечдик-чә она даһа јакындан бәләд олурсан. Анчағ ејин ролу бу гәдәр ојнамағ, ејин сөзләри бу гәдәр тәкрарламағ сиз јормуру?

Ә. Нағијева — Билирсинизки, мән һеч вәхт философуғ еләмәмишәм. Анчағ дејәрсән... Һәјәтдә елә тәкрарлар вар ки, дәјишдирмәјә һеч кәсин күчү чәтмәз. Күчү чәтсә дә, буна еһтијаж јохдур. Мәсәлән, һәр күн ејин гапындаң чыкырсан, ејин үзләр көрүрсән, ејин сәһһәтләр ешикдирсан. Бир дә сәһһәт мәһин өмүрдүр. Мән актрисәјәм, сәһһәтиһи дә бүтүн тәкрарлары илә севиірәм.

А. Рзајев — Аһи, адам һәмишә ејин кол-лективлә ојнамыр. Актјор һәјәти дә, ифачыја да тәсирәи вар. Оңә көрә дә бир рол ән чоху икки дәфә, үч дәфә тәкрар ола биләр, сәккиз јүз дәфә дөј.

Ч. Әлијев — Елә мән дә бу фикирләјәм. Ә. Нағијева — Даһа сорашласы сөзүңүз јохдур ки?

ВИДАДИ МӘММӘДОВ — Јох, мүсәһибәјә көрә сәғ олун.

5 СУАЛ 45 ЧАВАБ БИР ДӘ 1 НАШИЈӘ

[Бәсәнһәр Фәрһад Бәдәлбәјли һағыһыһа]

Б. МИРЗӘЗӘДӘ. «Фәрһад Бәдәлбәјли».

1. СИЗИН ҮЧҮН ФӘРҲАД КИМДИР?

Шәмси Бәдәлбәјли (атасы, режиссор. Азәрбајҗан ССР халг артисти) — Оғул-дур. Билирсиннизми, бу сөздә ики мәһна вар. Һәм оғулдур, евләддыр, һәм дә ки, ел арасында дејирләр ки, филанкәс оғул-дур еј! (Дәрд бармағыны гәтләјиб, баш бармағыны көстәрир).

Лејла ханым (анасы) — Хошбәхтлијим. Әфрасијаб Бәдәлбәјли (әмиси, бәстәкар, дирижор, Азәрбајҗан ССР халг артисти) — Дост-доғма гардашым, ганыбир гардашым Шәмсинин оғлу.

Мәјор Рафилјевич Бреннер (профессор, Фәрһадын фортепиано мүәллим) — Консерваторијанын истедадлы тәләбәси. Арусак Анушавановна Калантар ..(педагог, Фәрһадын кечмиш фортепиано мүәл-лими) — Ән севимли вә әзиз тәләбәлә-римдән бири.

Рафиг Гулијев (консерваторијанын мүәл-лими, пианочу) — Руһән мәһә јахын олан адам. Мүасир мусигиҗи еталону. Елдар Рүстәмөв (Фәрһадын тәләбә досу) — Һәјәтдә вә мусигидә һәгиги дост, јолдаш.

Фирәнкиз Әлизадә (Фәрһадын груп јол-дашы) — Фәхр етдијим адам. Емин һачыһски (Фәрһадын бачысы оғлу, 11 јашында) — Нечә кимди? Дәјым-дир дә...

Ш. БӘДӘЛБӘЈЛИ: Мүтләг аспирантураны битирмәлидир.

ЛЕЈЛА ханым: Тәвәзә'кар вә әмәксевәрдир.

2. ОНУН ӘН МҮСБӘТ ЧӘҺӘТИ?

Шәмси мүәллим — Зәһмәтсевәрлик. Лејла ханым — Чох тәвәзә'кар вә әмәксевәрдир. Әфрасијаб мүәллим — Чиддиллик; һәјәт-дә, зәһмәтдә.

Бреннер — Әмәк, үстәкал истедад. Калантар — Тәһиз мәһәвијјаты, јүксәк мусиги истедады вә ифа етдији әсәрә ағыллы мүнәсибәти.

Рафиг — Зәһмәт вә истедад. Елдар — Әмәксевәрлик. Фирәнкиз — Тәвәзә'карлык, мусигијә вә ичәсәһнәтә вурғунлуг. Емин — Билмирәм. (Башыны јелләјир). Билмирәм. (Күләмсүнүр).

Ә. БӘДӘЛБӘЈЛИ: Чох чидди ушағдыр.

3. Онун эн зәиф чәһәти?

Шәмси мұәллим — Футбол.
Лејла ханым — Һәддиндән артыг әсәби-лик, һәр ади бир шеј үчүн ачыгланмаг. Јамаи һевсәләснзидир.

Әфрасијаб мұәллим — (Бир нечә дәгигә фикирләшәндән сонра) һәддән зијадә футбол алудәчилији.

Бреннер — (сүкут)...

Калантар — Мәнимлә мәшғул олдуғу ил-ләрдән чох кечиб. О заман Фәрһад фут-бол фанатикки иди. Бәзән һәр шеји, һәтта пианону да уиударды. Тәки футбол олсун. Валидејиләрилә бирликдә онун бу «јан-ғы»сыны сөндүрмәјә чалышардыг. Көрү-нүр буна наил олмушуг. Бәлкә дә сәһв еләјирәм... (Күлүмсүнүр).

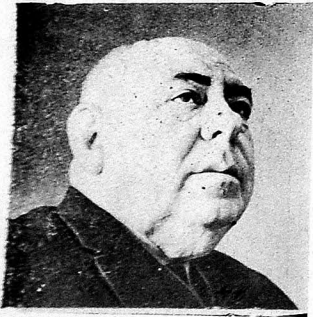
Рафиг — Сол ајағы илә гүввәтли зәрбә вүра билмир. (Күлүмсүнүр изаһ едир). Јәтгин, билирсиниз ки, футболу нәзәрдә тутурам.

Елдар — (Тәбәссүм).

Фирәнкиз — Мән онун зәиф чәһәтләрини көрә билмирәм.

Ушаглыгдан бир мәктәбдә охумушуг. бир јердә бөјүмүшүк. Фәрһад јахшы оғландыр. (Күлүмсүнүр.). Футбол...

Емин — Ачыглыдыр. Һәмишә ғышгырыр. Мәни киноја апармаг истәмир. Елә һеј сөз верир. Бәлкә букүнләрдә апарды.

М. БРЕННЕР: Биз Фәрһады һәддиндән артыг тәрифләмирикми?

А. КАЛАНТАР: Ифачылығынын даһа да инкишаф етмәсини елә арзулајырам ки...

Р. ГУЛИЈЕВ: Сол ајағы илә гүввәтли зәрбә вүра билмир...

4. Фәрһад Москва консерваторијасына охумаға кетмәк истәјиб. Сизин фикриниз нәдир?

Шәмси мұәллим — Фәрһад мүтләг аспирантураны битирмәлидир. Ахы бизим консерваторијада аспирантура јохдур.

Лејла ханым — Инди исә истәмир.

Әфрасијаб мұәллим — Јох, кетмир. Оху-јуб гуртарачаг, сонра аспирантураја кедәчәк. Мән мәсләһәт көрмәдим. Гој өз консерваторијамызы гуртарсын.

Бреннер — О, мүтләг Москваја кетмәлидир. Ораја хариндән чохлу ифачы кәлир.

Калантар — Буну чох арзулардым. Онун кәләчәји үчүн бу вачибдир. Она көрә ки, Москванын Фәрһада һәртәрәфли тәсири ола биләр.

Рафиг — Консерваторијаны гуртарандан сонра кетмәјинә тәрәфдарам.

Елдар — О, мүтләг консерваторијаны Бақыда гуртармалыдыр. Сөзүм јохдур, сонра Москваја кетсин.

Фирәнкиз — Мән онун Москваја кетмәсини истәмирәм. Чүнки Фәрһад бизим консерваторијанын јетишдирмәсидир. Ни-јә сонра һејифсләнәк?

Емин — Јох, истәмирәм кетсин. Ахы мән дарыхарам.

5. Онун кәләчәји үчүн нараһатсынызмы?

Шәмси мұәллим — Јох, нараһат дејиләм. Истәддәлә зәһмәт бирләшәндә нәтичәси јахшы олур.

Лејла ханым — Әлбәттә.

Әфрасијаб мұәллим — Јох. О, чидди ушагдыр. Өзү дә доғру јолдадыр. Әкәр бу гәләбә тәсадүфи олсајды, бу инкишаф тәсадүфи олсајды...

Бреннер — Чох. Гәләбә газанмаг асан-дыр, ону әлдә сахламаг чәтин.

Калантар — Чох нараһатам. Ифачылы-ғынын даһа да инкишаф етмәсини елә арзулајырам ки...

Рафиг — Мән онун кәләчәјиндән никаран дејиләм.

Елдар — Мәнә елә кәлир ки, о өз кәлә-чәји үчүн букүн чох шеј етмишдир.

Фирәнкиз — Инаырам ки, онун кәләчә-ји даһа парлаг олачаг.

Емин — Билмирәм.

ЕЛДАР: Бәлкә инди фикрини дәјишиб.

«Бү соруу-суалы сиз хазырлажасы олсайыныз, нәдән башлаярдыз?» Елэ ки суаллары дөфтәрчөмә яздым... Нә башынызы ағрыдым, хазыр суала чаваб алмаға нә вар?

— Чох тә'рифләйрик. Јахшы ки, о,
архајылашан ушаг дејил.

— Мэнэ елэ кэлир ки, онда бу габн-
лијјэт вар. Һазырда о, јалныз пианону
үстүн тутур. Истәрдим һәр икисиндән ол-
сун.

Бреннер — Биз Фэрһады һәддиндән ар-
тыг тә'рифләмирикми?

— Һаддиндән артыг тә'рифләјирик.
Калантар — Сиз Фәрһады кәләчәкдә не-
чә көрмәк истәрдиниз?

— Өз сәадәти үчүн һәмишә мүбаризә едән канч кими. Доғма Азәрбајчанын вә валидејнләринин фәхри олсун. Һарда ашамасындан, ишләмәсиндән, охумасындан асылы олмайараг.

Елдар — Севимли бәстәкары кимдир?

— Брамс. Эввэллэр белә иди. Бәлкә
иди фикрини дәјишиб.

Фирәнкиз — О нечә инсандыр? Оунла
аныш олмага дәјәрми?

Биринчи суала чаваб вермишәм. Әла-
а едирәм: жүксәк билији, мәдәни сәви-
јәси, кениш дүнјакөрүшү вар. Онула
аныш олмага тәләсин. Дүз дејирәм,
дүзмәзсыныз.

мин — Нијә дајымдан јазырсыныз?

— Һә, билдим! Она көрә ки, мұкафат
ыб. Алмасајды. Һеч јада да дүшмәзди.

АДИЛ ИСКЭНДЭРОВ

ССРИ халг ар­ти­сти, «Азэр­фи­лам»
ки­но­студиясынын директору

Јени киносат топласу жарамдыр. Де-мала, бурада кол олунар жазмалар да тазаламдыбыр, јени олмадыбыр. Јени олар һәр шей буз маралдыбыр. Буз кино сәнатны мағсында тутарды мағаллар охумас арузундыбыр. Матбуатымызда республиканымыз кино сәнаты, актёрлары, режиссорлары, операторлары жардычылыма һараты аз шығаландырылыр. Ахи һәр сәнатик өз эшлэти, өз чәтинлэри вар. Мәнә әл кәлүр ки, буз һәмийши ғаламдыр һазима чыгарылар. Аныа бу ғаламдыбыр һазима чыгарылар ирәдүрүк. Кәһүнәсләр ва журналистләр жардычы коллективимизда һахымда булар саһлэб, маралы мағаллар јаза бығалар. Умумийтлэп, бизим кино сәнатимыз үмүмтүффәк мигрәсанда аз шығаландырылар. Јахшы оларды ки, бу кәсир һеч олмаһа республиканымыза ардан ығдылар.

РЭ'ЈЛӘР
ТӘКЛИФЛӘР
МУЛАҢИЗӘЛӘР

НУСЕЙН АББАСЗАДА

«Әдабијјат ва инчәсанат»
газетинин редактору

Мәтбуат аиләмизин үзләринин сәјы артды: «Гобустан» дүниәгә кәлди!

Һалыҡҡа җәмғиәтселеккә ҡаршы олан «Гобустан», шүһабәтсиз ҡи, севидәмәк, әзізләһәмәкдир. Бу һа табишдир. Оғун үз характеры ҙе баһымы олачағына инанырығы. Сонбешик йаша доғдуғача формалашаңаң, даһа мөһкәм, даһа ыңғамлы олачаң. Гобустан зағайлары кими биҙи мәдәниәтһеҙлиғиҙеҙин, ыңғасәһәтһеҙлиғиҙеҙин уға кәчһиһәтһеҙлиғиҙеҙин, саһһиһәтһеҙлиғиҙеҙин сәһәләйәчәк. Бир сөзлә, гәдим, колоритһи адығы доғрулаңаң.

Үлсн тоглогчид нэвчлэл бичигдэг. Чүнхн
о бичгдэг дахн яхын, дахн догма—бичгдэг мэтбүат оргнлрынн
ннбэтэн дахн чох гогчмдур.

«Гобустан» «Эдәбијјат ва иччасәнәт» гәзети илә ернә ю-
лун юлчусудур. Мәдәнијјәтимизин даһа бөјүк тәрәғгиси наһи-
нә бу шәрәфли ва җәһин юлда она үгүр диләјирик. Кәлишин
мүбәрәк, ишин аванд оласун, әзиз «Гобустан!»

Ильсегн

Гэр икнимиз мүүхэлдиф вахтларда бир нечэ дэфе Тбилиси ээ Јереванд олмушуг. Бу да дөврүмүзүн бир адэтидир; ес санибэлэри тоналгаара музейлэр бахманы тэжэлгү ээлжирлар. Биз да фүрсэти фөвтэ вермэјиб, музейлэри, монетилэри, дэлиликчэ да тэчүчүбэлэирдик.

Хагт сэнтийн эз-чх бэлэд олан нр кэс бурдакы экспонатларын нр гэдэр дгтгэлтэ, сэрбэл, гагжр нэлэ, эи башыкчасы нсэ мэлэбэтэлэ топандалына нсэрдан галыр. Салондан салонча кечдикча бир хагын тэрүмсжи-нааныну охуурсан, сонучу экспонатдан айрыланда сэнэ элэ кэлэр ки. хагын галын мэлүлж, кэрэд бир сима кэрүйн.

Инди бир анлыга саяхатдан гајыдыб Р. Мустафајев адына ичэсэнт музейиэ баш чэкэк.

[illegible]

Халд VII эсрд дундаа сас салмашь ахуйн хамт
ханыг Музейжилдэ кестариалд, өзү дэ гэдим бир халгын, бир республи
канын мимилдэ сэрвэти сайлаан бүрүнч мэмулат бодот дэжэринэ көрө, ел
лэл сайына көрө дэ, олса-олса бир толлалжынынын бабэт коллексиэны с
пийэсиндэдир.

61

55

НЭРБИН МИН БИРИНЧИ НЕЧЭСИ

(ЭДӨБИ СӨЕНАРИ)

Сценари мұаллифи — **МАГСУД ИБРАҺИМБӘЈОВ**
 Гурулушчу режиссор — **НЭСӘН СЕЈИДБӘЈЛИ**
 Баш оператор — **АРИФ НӘРИМАНБӘЈОВ**
 Гурулушчу рәссам — **МӘММӘД КҮСЕЈНОВ**
 Бәстәкар — **ЕМИН МАҺМУДОВ**

Филм Чәфәр Чаббарлы адына
 „Дзәрфилм“ киностудиясында чәкилиб
 1959-чу илдә экранларга чыхаңаг

Кәзләри јолда гәјүб
 нечәләри кәлмәди.
 Пәзуалду, дүзәлмәди
 нечә дурна сырасы
 41—45 арасы.
 Гүмбараларла биркә
 Чантамызда дашыдыг
 нечә мүгәддәс јасы,
 41—45 арасы.
 Инди дә нечә ана
 Билмәјир һарда галыб
 онун чијарпарасы
 41—45 арасы.
 Севинчәди, гәмдән гопан
 Көз јашыјла ачылыб
 кәдәрин, гәмин пәсы.
 Тәкчә кәлмәјәнләра,
 Кәдиб кәлмәјәнләра,
 Унвансыз унван олуб
 41—45 арасы.
 Бир күн гәләбә чалдыг,
 Бөјүк гәләбә чалдыг,
 Сағалды үрәкләрин,
 өлкәләрин јарасы.
 Тарихда јара галды,
 Тарихда ара галды
 41—45 арасы.

Шә'р Вагиф Нәсибиндир.

М. Ибраһимбәјов

Әбүлфәз ијрәширмиш кими үз-көзүнү тур-
штуду:

— Сан мәнә олуб кечәнләрдән данышма...
 Олан олуб, кечән кечиб. Сән де көрүм нә олаңаг
 бу ниләрин ахыры.

Әбүлфәз овуслуанмыш кими отуруб, Сугра
 халанын бечид-бечид һәрәкәт едән әлләриндән
 көзүнү чәкә билмирди.

Сугра хала картлары столун үстүнә сәпәләди,
 тәздәдән фал ачды.

— Белә!.. Демәли, Әбүлфәз гәдаш, бу јажын-
 ларда сәфәрә чыхаңагсан. Картын демәјијән, бир
 дүңгә көзәли сәнин јолуну көзләјир... Сонра ча-
 ным сәнә десин, бир падишаһ чыхыр јолуна, көр-
 ниң падишаһ, башында да тачы. Көрсән бунун
 тәмәннәсы нәдир? Аллаһ хейрә чаласын... — Карт-
 лар сугра үзәриндә үчбучаг әмәлә кәтирмишди...
 Казонни елдә көрүшәчәксиниз...

— О нә казонни елдә елә? Сөз сорушурам
 сәндән, казонни ев нә инди делдиң?

Сугра хала онун ғылыгына кирмәјә чалышды:

— Јәни ки, сән ја мағазә гисмәт олаңаг, ја
 да ки, узаг башы хәстәхана... Амма мағазәја даңа
 чох охшајыр.

Елә бил Әбүлфәзин чијиндән јүк көтүрдүләр,
 сәсини јумшалдыб:

— Белә де дә... — деди. — Јохса ки, казонни
 ев, сөзә бах е...

— Әшини, картада фала баханда белә дәрјәләр
 да... «Ханыман көрүш», чаным сәнә десин «ка-
 зонни ев», бир дә ки, зал, күрүлгән-јүз... Јахшы,
 Әбүлфәз гәдәш, сәбай һачын кәлим әмәтәтчиңи?

— Биринчи дәрә дәрјә ки! Ниләд сонра кал...
 Казыман јанында гојачағам һәр шәји.

Сугра хала кәгиз кәсони столун үстүндән
 көтүрүб, ичиндән сәлигә илә бүкүлүб һазырлан-
 миш пакәтләр чыхарды: пакәтләрдә чај, сода ва
 истһот варды. Бајағ картлары ғарышдырдығы
 кими, ејин чевикликлә пакәтләри бирчә-бирчә
 сәјди.

Сугра хала кәдәндән сонра Әбүлфәз ғапыны
 бағлајуб, ики-үч јердән ғыфыллады. Кечә јарыдан
 кечәсә дә әринмәјиб дәрә ај мүддәтиндә сәһәр-ах-
 шам јемләдији һинд тојугларына баш чәкмәјә
 кетди. Елә бу вахт һәјәтдән Сугра халанын түкүр-
 пәдичи ғышғыртасы ешиндилди:

— Вахсә!.. Әлдүрүләр мәнә, ај чамәат! Кө-
 мәк еләјин! Вахсә!.. Әлдүм!

Һәјәтә һамыдан ғабаг Нәчәфов дүшдү. Икин-
 чи мәртәбада јашајан нефтич Нәчәфов. Әлидә
 фанар, гәча-гәча, шалларыны дүмәләјә-дүмәлә-
 јә... Сән демә Сугра хала ғаранлыгдә карыхыб,
 дәрәазә јанындакы үстү ғапаглы балача гујуја
 дүшүбмүш... Нәчәфов онун ағыр бәләнини бир тә-
 һәр гујудан чыхарды. Сугра халаја чилдән бир
 хәтә тохунмамышды, аңчаг дин балача сәјрас-
 мылды. Нәчәфовдан сонра өзүнү јетиран Чәбиш
 мұаллим тәкзиллик вермәја башлады. Инди ғон-
 шуларыны һамысы һәјәтдә инди, һәрә бир сөз дәр-
 ди, бир мәсләһәт верирди. Бирчә Нәчәфов даныш-
 мырды. Умумијјәтлә, о, аз данышан инди, инди нә
 неч ағзыны да ачмады, бир гәдәр дајанандан сон-
 ра дөнүб евинә кетди.

Хәјри кәли. Бир ғапы да ачылды вә Әбүл-
 фәзин јары бәләни көрүлдү. О, өзүнү јухулуга
 вүрүб әрни-әрни сорушду:

— Чамәат инја јыгышым? Нә олуб? Ширин
 јухудан еләдиз мән...

Чәбиш мұаллим Әбүлфәзә јанашды.

— Әз арамыздыр, кәрәк һамыдан ғабаг сиз
 чыхајдыныз көмәја.

— Бәс онда мән инја неч нә ешитмәшим?—
 Әбүлфәз кәзләрини овуштурду.

— Она көрә ки, — дедә Чәбиш мұаллим давам
 етди, — сиз бизим чәмпијәтин дүшмәнининиз... Сиз
 елә бир үнсүрсүнүз ки... ва илахыр вә илахыр.

Чәбиш мұаллим һәмшәи ғырылдада-ғырылда-
 да, ибарәли, тәмтәрәглы данышырды, үрәјини бо-
 шалтмајынча раһәт олмәзди...

Сугра хала өзүнә кәлән кими чәтирини гәл-
 дырыб, һамыдан чох чанфәшанлыг еләјән Маке-
 лонун башына епирди.

— Инја вүрүрсән?

— Нијәсини өзүн јахшы билирсән вәләдүзи-
 на! Елә билирсән киң-задам мән. Хәбәрим јохду
 ки, мән чыха-чыхда бу шөгәрбиб гујунун ғапынчы
 сән ачмысан?... Бојуну гара јерә сохум сәнин, ај
 ушаг...

Македон шәһадәт бәрмағына кичкәһәна да-
 јайыб бурду: јәни ки, Сугра халанын башына
 һава кәлиб. Амма даһа һеч бир шәј демәдә, кет-
 ди, чүнки Сугра хала илә мұһабнәсә еләмәјин мә-
 насы јохду...

«Сәһәр тәздән Чәбиш мұаллим ғоншулары
 башына јығыб онлара јанышған биширмәк гәјда-
 сыны өјрәдирди.

— Әвәлә, кәрәк бирдән-бирә ишти су төкмә-
 јәсин. Јохса јумру-јумру олуб бәркәнчәк. Кәрәк
 тез-тез ғырышдырасын, сүју да јаваш-јаваш, мұәј-
 јән мигларла төкәсән ки, нә дуру олсун, нә гаты...
 Ғоншулар дигитләә гулааг асыр, Чәбиш мұал-
 лим нәсә кет-кәдә ғызашырды: о, нүмунә үчүн тән-
 зиф золағлариндән икисини панчәрәјә чалын-чар-
 паз јанышдырди. Арвалды олмәсәјди, јәни ки,
 һәлә чох чәна-бәгәс едәчәкди.

— Буна бахың сиз алаһ! Кенә чамәаты ба-
 шына јығыб чәрәләрәјир. Мәнә бах, нәсә кечикмәк
 истәјирсән? Мәктәбдән топузмајын кәлиб?

Чохланкы адәти инди — јахшы әрни ғоншу-
 ларын јанында пәрт еләјәрди. Боју уңа, өзү кәзәл.

Чэбш мұалымдан да хейлі чаванды. Арвадының бу сөздеріндей сонра Чэбш мұалым даһа ұзатмады, бир-ики калма да дейіп кетпін.

О, орта мәтәб мұалымды иди, Әвваллар жалмаж кимәдан дәрс дейәди. Мұһарба башланан-дан сонра физика да онун бойына дүшмүшү.

Чэбш мұалым мәктәби јанаһар-јанаһамда көһнә досту тарих мұалымы илә растлашды. Тарих мұалымы ону көрөн кими сорашуды:

— Сәһәр гулаг асылы сводкаја?
— Асылым, асылым... Баша дүшө билмирәм билим коммуналдыг нә фикрәләрди? Неч баша дүшө билмирәм.

Олар иккинчи мәртәбәгә галхыб, ири хоритинан габагында дајандылар. Чэбш мұалым хәртәгә сапчалымыш балача бајрагларын јерини дәјиш-дирәжә башлады.

— Чэбш мұалым синфә кирди, о, астанада көрүрөн кими ушаглар ајаға галхдылар.

— Салам, ушаглар!
Һамы мұалым мұалым — дејә чаваб верди. Чэбш мұалым јазы ләһәсина бахмадан:

— Силин ону, — дејиб, столуна јанашды.
Ләһәдә тәбаширә бу сөзлә јазылмышды: «Чэбш мұалым-чәпш мұалым». Шакирләрдән бири јазыны силди.

Македонла Намиг бир парта архасында әј-ләшкәләр. Олар мәктәбдә да, сәлдә да, һәмшиһа бир јердә олдулар. Македон һәмидән үзүндү, она көрә ки, о, јолдашларыннан ики-үч јаш бә-јүкдүр, ики дөфә синифдә галыб. Намиг, Ничарф-вун олдулар. Сугра халаны гујудан чыхардан нефит Ничарфовун...

— Бу көмүрчүләр бир-биринә јакынлашанда әввалчә чыртчәтәт гопчәт, буларын арасында алачә төвсү көрүнчәк. Бу вахт волтстрини кәс-тәргәсинә билер вермәк ләзимдир. Көркәнилк максимум дәрсдә артачак. Мән чәрејаны кәсән кими көрәлилдә енячәк.

Һәр шәј Чэбш мұалымын баша салдығы кими олду. О, әләрәнин бир-биринә сүртүб күлүм-сүтүр, көрүрүн ки, тәчүрбә һәмидән чоһ онун өзү-вә ләззәт вериб.

— Бир аз ат түкү тала билсәдәк, сизинлә әптига бир чиназ дүзәлдәрик. Јадымдашыр, мұһарбаһиһа габаг дүкәндәрдә долу оларды. Но билсәдәк? Билсәдәк габагчадан алыб саклардым.

Ушаглар, ишлар-шәјәт биринизин евиндә лап үч дәнә да ат түкү талыса, хәһин еләјирәм кәтирини мәктәбә.

Бу вахт гапы дөјүлүр вә мәктәбин завхоу ичәри кирир.

— Багыһаһиһа, бурда фокус-зад көстәргәмәһи-сиз ки?

— Фокус јох, тәһрибә!
— Белә де дә! Јенә контакт еләмәһи-сиз. Ишиг-лар јакыр.

Эңк чәлиһа кими ушаглар һај-күлә синиф-ларини гапысыны ачыб күчәјә төкүлүшүр. Тиндән үстүндә ири дәмәр чәләк олан бир араба чыхыр. Атын јанында јашлы бир киши дајаныб. Сөзләри үндә-үздә уадаһан чыгырыр:

Филдән кадр.

— Ај нејүт аһан! Ај нејүт аһан!

Македон әлиндә бас бағлајыб гаралмыш дәм-бир банка кишијә јакылашар:

— Бир аз нејүт тек бура.
Нефтсатан јөкәләр бир адамдыр. Сифәтиндә күтлүк јағыр. Македонла шүбһә илә бахыб сору-шур:

— Нејүт сәһини нејүнә ләзимдир?
— Бүрүмчүн алтына сүртчәк ки, бығларым тез чыхсын. Ичәчәк... Мәнә бах, сәһә на вар нә-јимә ләзимдир? Пулуһу верирәм, вәссалам. Та нә истајирсән?

Ушаглар атын гујруғу атыла кәчкәләр.
— Бу пулары анар вер аһана, — дејә нефт-сатан киши сәһини учалдыр. — Гој сәһә скипидар асылы...

Македон:
— Сәзүм јох атам. Сән дејән олсун, скипидар олсун...

О, әлиндәк дәмәр габы нејүтчүнүн ајағлары алтына атыб араланыр вә көзәлиһмәдән көгү-рүлүр.

Нејүтчүн шүбһәли-шүбһәли ону архасынча ба-хыр, ајағлары алтындакы дәмәр габы бир топик вүрүр вә... гујруғу көсәһини атыны көрүр. Бир сөз дәмәјиб ушағларын далыһа гачыр. Чатана бир гачмы вүрүр, чатмајаһа диһинини диһиндән чыханы дејир...

Иккинчи мәртәбәдә ушағлар Чэбш мұалым-лә тогтушулар.

— Јенә на һарајдыр салмысыз? — дејә о, чид-дијәтлә сорашур.

— Бир киши далымызча дүшүб, билмирик нә истајир биздән.

Чэбш мұалым ушағлардан биринини алында гачыһын бурақдығы көјүмтүл изә бахыр. Ашағы дүшүб күчәјә чыхыр, тәрафһа көз кәздирин. Бә-зәһә сәләһир:

— Ај ачаһ! Аһам да ушаға аз галдылар? — Сонра ону архасынча көлмиш ушағлардан со-рушур:

— Нәјин үстүндә вүрүб сиз?

Ушағлар диһмәз-сәләмәз гујруғу көстәргә-ләр. Чэбш мұалымын көзләри алыһыб јанар. О, гујруғу көтүрүб, көксәһини јохлајдырмыш киши бир мұдағ әлиндә саклајыр, сонра ибарәтлә:

— Бу гујруғун һәр түкү сәһә хидәт едәчәк, — дејир. — Аһма јалындыча саклајын. Ичәһәһи гујруғу гырхмага һеч касини ихтијары јохдур...

Чэбш мұалым арвадына јанаһыб ону өһмәк истади.

— Кәлиб чыхды... Кет, хәрәјини столун үстүндә.

Столун үстүндә бир парча гара чәрәк вә көј соған варды. Чэбш мұалым әлүзүјәндән арала-ныб, әләрәнин сизә-сизә сорашуды:

— Ушағлар јейбәлар?

Арвад елә бил бу сөзә бәһимши. Парталады, на парталады:

— Сәһә на вар, ушағлар јейиб, ја јемәјиб ушағ да ил узуну соған-чәрәк јейәр, ај башына дөһүм?

— На олду сәһә јенә? Көрмүрсән ки, мұһари-бәдир.

— Кор дејиләм, көрүрәм... Аһма халхын да әри вар. Кишиләр бачарыр да!.. Бир мән күлә-шыны бохти гарадыр.

Чэбш мұалым әлиһи јеләјиб о бири отаға кечди.

Әһ үстүндә Әл јеләмәјинә бах бунун!

Букун Чэбш мұалым онсә да өзүндә де-һиди. Еһә да бир тәһәр, әһвалы пәжмүрәдә кә-һиди. Киши оғлунун чарпаһына јанаһыб, ба-дача гаралашыны јатызырдан ортачылығын ба-шыны сығалады.

— Аһорин, һәмшиһа белә ол, аһана көмәк елә... На јейирсән?

Ушағ ағзындан гырмызымтал тикәни чыха-рыб атасына кәстәрдди.

— Жыхы, кәһ! — Билирсән нечә далады! Чэбш мұалым икәһли бәһимдән јәһиди.

— Гарын ағрыһына дүшәчәкән... Аһам жыхы јемәз. Жыхы јейәр иһәк, гоју, на биләм дәмә...

— На јанһымман ушағын јахасындан?.. Дә-вә иһә дејирсән онә? Ачдыр тифид... Жыхы мән веримшәм... Күчән тапыб веримшәм.

Чэбш аһ чәкиб о бири отаға кечди. Арвады да онун далыһа.

— Чәһана нејирсән?

— Шәлә-күләһи јығышдырарым. Повесткада јазыблар ки, бир дәст туман көһнәк, кружка, на биләм даһа нә көтүрмәк ләзимдир.

— Анарылар сәһи? Ихтијарлары јохдур! Са-ни азад еләйблар.

Чэбш:
— Аһад сләмшиһиләр! Белә ағыр вахта кө-рүнүр ләзим олмуһиш ки, чәһарылар, — деди. Сәһидә ачыг-ашкар бир сәһини варды.

Ләзим олмуһаһа бах! Икә адымдығыны күчлә сәһирсән, кимә ләзимсән сәһ? Неч һара кәтмәјчәкән.

Чэбш нөвбә илә ушағларын епду.

— Аһаныһи сөзүңә баһин, мән даваја ке-дирәм.

Арвадына јанаһиди.

— Чәһишчәһарм сәһ-сәләмат гајымды.

Арвады тәһмә-тәһмәһи палтарыны дәһиди.

— Дүш габагыһа!

алсын, һај-күј башлады, аһам бир-биринә гарыш-ды. Чэбш мұалымын арвады вәјкенәкә јанаһиди.

— Мәнә бах еј, иһә гануну позурсунуз? — дејә сәһини күр јеринә салыб чығарды. — Ким сизә ихтијар вериб ки, һөкүмәтин ганунуну поз-сыһыз?

Вәјкенәк ондан керн галмајыб, лап зилә галхды.

— Кимдир гануну позан?

— Биринчи сәһ сәһ! Иһвалиди даваја апар-ырсән. Көр мән сәһи бунун үстүндә тутдурурам, ја јох!

— На данһырар, ај бачы? Һаны о иһва-лид? Буну бура киши бураһыб?

— Гыһгырма үстүмә бирчә! Арвадын-задыл дөјүлүм сәһини. Нәјәһиһа бах еј! Иһиди дә бәш-ләйблар әһл-әһлиһи фронтә апармаға.

— Һаны о әһл! На әһл, ај чаныһ! Кәһәрин мәнә о әһл!

— Бүјури! Һамы Чэбш мұалымә бахды. О иһә бу ба-хыһларын мұғабилһидә сәһ утанымыш ки, јер-риндәкә адымламаға бәһамыһиди.

О күн һамыны еһеләләрә долдуруб чәһәјә апардылар. Чэбш мұалымын иһә түфәһли бир әс-кәрә гошуб һәһим мұәһиһәһи көһнәрдәһир...

...Чэбш мұалым һәмшиһә киши сәһәр тәд-дәһи сәһдән чыхды. Әрзәг мағазасы габагындакы нөвбәдә икә иһәфрин сәһбәтини еһидиб ајағ сах-лады. Гоца бир киши јолдашына дејирди:

— Гыһда алманлар һеч на еләјә билмирәләр. Онларын танкы, тәјјарәһи сүн'и бәһинлә иһә-ләр. Балача шахта олан киши бәһинләри доһур.

Мүсәһиһә үз-күчүн турушуду.

— Бәс кәһән гыһ сүн'и бәһинлә о гәдәр шә-һәри аһад немес дејүлдү.

Чэбш мұалым о дөһиғә сәһбәтә гарышды, гоца кишијә мұрачәтлә:

— Тәһмәһил дүз бүјурурсунуз, — деди. — Ал-манларын әһлә бәһинләри јохдур, чүһиһи нефт-ләр до јохдур. Бәһиниһи нефтдән дүзәлдәһир.

Нефт иһә бир верирки, Баһи верир. Бизмә тәјјә-рәһиһи, танкларын габагында дајанмағ чәһини мәһәләдир. Чүһиһи һәмсы Баһи бәһини илә иһ-ләјир. Дүз сөзүмдүр, бир киһиҗә киһи там мәс-үлҗиҗәтлә сәләһирәм.

Бунлары дејиб Чэбш мұалым тәзәдән јолә дүзәлдди.

...Синфә кирәндә Чэбш мұалымын үзү кү-лүрдү.

— Салам!

— Салам! — дејә бүтүн синиф бир ағыздан чаваб верди.

Чэбш мұалым столә јанаһы вә һәмшиһә киши јазы ләһәһиһа бахмадан деди:

— Силин!

Нәвбәһи галхыб Чэбш мұалым — чәпш мұалым сәһәрини силди.

— Чэбш мұалым!

— Ушағлар, — деди. — Букунуҗ дәрсимиз тәдрис програһмәдә јохдур. Аһчәк бу ән иһра-

тамиз дәрсләрдән бири олачак. Хәһин сәһирәм бу күнү өмүрлүк јадымизда саклаһыһы.

Бу вахт синиф әләриндә падиһи киһи гадыһ даһиди олду. Падиһәһиһа бириндә гутаб, о бирин-синдә иһә кәһилә долу стаканлар варды. Бүдәт-чи гадыһ шакирләри бир-бир чәһиры һәрәјә бир гутаб, бир сәһәһән да кәһилә верди.

Чэбш мұалым да өз иһәһи ады. Гутабы ортадан бә-лүб «краһмал» деди, стаканы јухары галдырды, иһиҗә тутуб јенә «краһмал» деја әһ чәһәкәк тәк-рар етди.

□

...Олар күчә елә кәдирләр. Еһиһә чатанда Чэбш мұалым ушағларә:

— Бир дөһиғә, бу саат кәһирәм, — деди.

— Мәктәбдә адығы гутабы столун үстүнә гој-ду.

— Буну вәһәһиһа ушағларә.

Арвады:

— Јазығларын боғазы кәлиб, — деди. — Ач-ылған. Баша дүшүрсән? Неч вәһиһа дејуһ һа!

Мән иһәјәһи аһы! Мұһариһи мән бәш-ләмәһиһа ки!

— Иккинчи дә аһаһ әлдүрүн! Сәһи да, иһтиләри да!

— Мааш да алмышам, — дејә Чэбш Әсәди-вич пулары арвадына узатды.

□

...Дајанмағда траһмәј көзәјирләр. Траһмәј кәдир. Аһма елә сәһбәһиһи ки, јакын дүшәһи дејил.

Чэбш:

— Билирсиз на вар? — дејир. Кәһиһи пәјәдә кәдәк, һәм зәјәрәт, һәм тичәрәт.

Олар јолә дүзәлдәһир. Јол ағрыһиһа дајан-маһы олдулар. Зәһәл дәрәһәһиһа иһәһиһа еһәһәһи чыхыр. Систериләри ағзындан нефт да-мыр. Һәр чәһини үстүндә бу сөзләр јазылма: «Аһ-мә иһәһиҗәһиһа елүм!»

Губә мејәһиһа чатан кими ушағлар чәһә-һиһи күр јериндә бир киши көрәдүр: әһиһа ал-ман зәһитини мүндини варды. Аһмәһиһа ону де-рәјә алыб гәзәһә чығарыһылар.

Киши:

— Вәләһә алмышам, биләһә алмышам, — дејә ләдә еләјир. — Кәһүрәһиһа пагоһу јохдур? Әлә са-лыһлар өзәһиһи, пәһаһ!

Кимсә:

— Түрү сәһиһи үзүмә, фаһиһиһи бири фаһиһи! — дејиб, киһиҗә аһадан тәһик вүрүр.

Тәһик атаны һәмидән габағ Македон көрүб тәһиҗәр, Намиг дејир:

— Она бах, Әбүлфәз бах!

Аһман мүндини

Әбүлфәһиһа үстүңә јейирин.

— Фаһиһиһа үзүмәһи! Лап беш да артығ.

— Әбүлфәз һәр еһтиһала гаршы өзүң чәһәһиһа арасына верир. Аһма сәһүр.

— Хан! Нечәјә сәһиһаһиһа вәһиһа! — дејә һәј гыһиҗәр.

Олардан аһа аралы әһер кәдир. Кимсә чә-рәк аһыр.

Çebiş müəllim — Сүлейман Әлсәкәров.

Çebiş müəllim kefi көк сифа киди. Һәҗә-чәләдә олдуғу үчүн ие әлләрини охалайларды.
— Ушағлар, — деди. — Һеч билдирсиниз нә олду? Елә бир һадисә баш вериб ки, мән онун әһәмијәтинә ләјғинчә гүмәтләндирмәјә сөз тапа белмиром. Бүкүн бөүк, тарихи ки, күндүр! Сталинградда алманлары дармадағын едбәләр! Ура!

Бүтүн синиф бир ағыздан «ура» ғышырды. Башга муәллимләр гапыны ачып ичәри бојландылар.

— Мән кедим директордан хәтиш еләјим ки, һамыңызы дәрәдән азад еләсинләр. Бүкүн бәјрамдыр. — Гапыја јөнәләндә ајағ сахлады. — Силин оңу! — деди вә чыхды.

Нәвбәтчи галхып, ләвһәләки «Çebiş müəllim — çәлиш müəllim» јазысыны сидли.

Çebiş müəllim дәһләзә чыхды, ән ири ғырмызы бәјрагы хәрәтәдә, дүз Сталинградда үстүнә санчды.

Çebiş, арвады ешитмәсин дејә бармағлары учунда дәһләзә кириб, јан отаға кечди вә тез дә әлиндә балача бир бағлама кери гәјтды. О, јәмәк отагына күлә-күлә киди, гәни гәри отурмуш арвадына мәһәл гојмадан габаға кәлиб, салгә илә бүкүлмүш бағламаны столун үстүнә гојду.

— Бу нәдир? — Көрүнүр о, Çebiшдән јәхшә бир шеј кәләмәјди.

— Сәнә һәдјјәмдир. Бүкүн анадан олан күнүндүр ахы.

Çebiшнин арвады бағламаны ачды: орда үч дәнә рәнкбәрәнк сабун варды.

— Вај! Нечә дә ғышәндирләр, ај алаһ! Ики илдири сабун үзүнә һәсрәт гәлишмәди. Һардан тапысан?

Чокдан иди ки, бу көзәл гадынын сифәтиндә белә бир хош ифадә көрүнмәшиди.

— Әзүм дү-әлтишмәм, — дејә Çebiш ғыррә-ләнди. — Көрүрсән нә јәхшы ији вар? Һәминн о атирин ијидири. Јадындадыр, муһаррибәдән габағ алышмәди сәнә. Бәјнәмәдин, көтүрүб тулладың бир јанә. Көрдүн, сахла саманы...

— Дајан, дајан... Де көрүм бу сабуну нечә дүзәлтимәс?

— Фикirlәширдим ки, сәнә нә бағышлайым, бирдән ағлыма кәлди. Сабун дүзәлмәјә нә вар ки? Бош шејдир! Бир аз сола ләзымдыр, бир аз әлиф, бир аз дә ондан-бундан. Вәссәлам — сабун олду һазыр... Әбс јера кимјачы олмамышам ки! Дајан, һара кедирсән?

Арвады сабунлары көтүрүб гапыдан чыхды. Пилләкәндәрдән ғышырды ки, илдинчә гәјләдачар. Çebiш müəllim тәзчүбәлә чийиләрини кәлиб, отаға гәјтды. Ики јашлы оғлуну гучағына алыб деди:

— Сәнә нә вар еј! Үчдә алачағын јох, бешдә

верәчәјини. Амма биз бүкүн бәлкә дә даваңы удымуш.

...Јарым саатдан сонра арвады гәјтды. Перт-мүш һалда отаға кириб, столун үстүнә үч банча-ширин суд, јарым пачка јумурта тозу, үч-дә-д-тика гәнд вә бир парча әсил шит јағ гојду.

— Бу нәдир? — дејә өзүнү итирмиш Çebiш сорушду.

— Сабундур. Һәминн о сабун ки, мәнни әрим дүзәлиб. Сизин атаныз дүңянын ән ағыллы адамдыр, алимләрин алимидир. — Сонра мар-чылыт илә Çebiштин чүндән өлдү.

Ушағлара ширин судла чәрәк вердиләр. Çebiшнин арвады да чәрәни судла батырыб лојунча једә вә деди ки, ахшам јумурта тозундан гәјғанар биширәчәк. Бирчә Çebiш муәллим нә үчүнчә һеч нә јемирди, ләл-дһимәз отуруб јазыг-јазыг балаларына бахырды.

Гапы дөјүлдү. Сугра хала иди, ичәри кечмәди, кәндәрдә дајанарағ мүәмәли вә сирли бир әдә илә бармағыны ојнадыб, Çebiшнин арвадына ишарә верди. Çebiшнин арвады әввәлә тәзчүбә етәди, сонра нә исе фикirlәшмәк чыхды.

Алаһини сонбәшиңи габаға кәлиб атасынын шалварындан јанышды, дартышдырмаға бәшләди.

— Һә, нәдир, гурбан кәсим, — дејә Çebiш ашағы әјлиди.

— Чиш истәјирәм.

Çebiш ушағы гучағына көтүрдү, балача о дәһләзә ајағларыны аралајыб һазыр вәзијјәт алды. Çebiш јалныз илди баша дүшдү ки, ғыршөк ләзымдыр. Оғлу гучағында ырухумаға бәшләди.

— Анан да вахт тапды кетмәјә.

Бирдән астанда ики милис ишчиси көрүндү. Çebiшнин арвады онларын арасында дајанмышды. Çebiш ғыруғуб гәлдә, елә бир вахт һөвсәләнди дәрәлмәзи ушаға да чышын етәди.

— Вәтәндәш, бу гадын сизин арвадыныдыр? Çebiш башын тәриптәди.

— Сабун алвери еләјин јердә тутулуб... Дејир, өзүмүз дүзәлтимәш. Ахтарыш апармады олачы-ғы.

Çebiш дивара ғысылыб дһимәз-сөјләмәз да-јанды. Милис ишчиләри чиндә сабун биширлән-миш газаны вә сабуну булашығы тахта гәли-би о дәһләзә тапдылар.

— Әзүмүз биширмәсиз?

Çebiш јенә башын тәриптәкәлә кифәјәтләнди. Милис ишчиси ејвәндә дајанмыш Әбүлфәзин вә Сугра халаны шәһид сифәтиндә ичәри дә вәт етди, әләшәлиб аң јазмаға бәшләди.

— Фамилијаныз?

Çebiш муәллим фамилинин деди. Әбүлфәз, гә-зәндә гәлибин јанында дајаныб өзүнү бачардығычә сојугтанчы кәстәрмәјә чалышырды.

— Газанда форма һаныз? — дејә бирдән икин-чи милис ишчиси чығырды. — Илдинчә бурдајдылар. — О, Әбүлфәзин јәхәсиндә јанышым сәл-кәләмәјә бәшләди, ләп өзүндән чыкмышы.

— Нә газан, нә форма, ај чаным! Әмүрүмә биринчи дәфәдир кефли милисонер көрүрәм. Ај-һај! Ајыб олсун.

— Јахшылыгга дејирәм, гәјтар газаны! Еши-дирсән?. Сәниәтәм. Гәјтар газаны... Јохса, вичдан һаггы, әзилләрини ағлар гојачам. — О, әлини та-пачасына апарды.

Горху Әбүлфәзин сәсинә мулајимлик верди:

— Вај, вај... Нә јаман әсәбисән. Бу чүр чаван олсан, өзүн дә белә әсәби! Мән јаша чатанда неј-ләләјәчәксән? Бујур, көтүр. — О, дәһләзә чыхыб ушағ колјаскасындан алынды — газаны, тахта гәли-би чыхардыр. — Көтүр әзинән, көтүр! Елә ғыш-ғырырсан ки, елә бил атан-задындир бу шөгәриб газан.

О бири милис ишчиси исе һәлә дә протокол јазмагга мөшгүлдүр.

— Һарда ишләјирсиниз?

Бирдән о, әл сахлајыб тәзчүбәлә Çebiш муәл-лимә бахыр. Сифәтһини ифадәсиндән һисә олунур ки, өзүнү итириб.

— Сиз мәнни оғлума физикадан дәрә дејир-синиз... Диләндән дүшүрүрсүз.

Çebiш муәллим сусур.

— Ахы сизин тутта биләрдәр. Он ил ишһиз вар.

Еһ! Белә ағыр күнләрдә...

Сукут.

Бирдән ушағлар јаныгылы-јаныгылы ағламаға бәшләдиләр. Сугра хала илә Çebiшнин арвады елә бил буна бәнд имишләр...

Çebiш исе јенә сусурду. Милис ишчиси ајаға гәлхды, әлини јеләјиб гапыја сары кетди. Икин-чи милисонер дә онун дәһләзә.

— Һамы дағылышды. Çebiш муәллим стол ар-хасында отуруб, һеч бир шеј ифадә етмәјән көзлә-рини дивара зылдәди.

Арвады она јанашды.

— Нијә өлдүрүрсән өзүнү? Алаһини милис-онерини дә бизә јазығы кәлди, көрмәдиш.

О, Çebiш өлдү. Чәлиб исе богзындыр ки, јарә-ри удуб ағыр-ағыр диләнди:

— О күн јојенкоматда мәнә дејәндә ки, гәрә-бә сызсан, сөзүң дүзү иһанамдым. Амма илди бахыб көрүрәм ки, доғрудан да јарәрсизсан, һеч кәсә ла-зым дејиләм...

Намиг ләп тездән дурду. Һәлә сәһәр ачылма-мышды. Чүһәләрә баш чокмак үчүн мәтбәхә кә-дәндә көрдү ки, јешинјин иһандә чәхнашма вар: чүһәләр бир күнчә сәһәрләб чәбаләјир, онларын табагында исе ири бир сичовул дајаныб. Намиг тез бәздән исе јешин өртүб әлини ичәри салды, сичовулун јумшағ түкәләриндән јанышды.

Сәс-күјә анасы да ојланды, тез мәтбәхә кәлди. Сичовулун пәсәрилиндән јанышым дајанымш Намиг көрәндә һеч нә дәмәди, ири бир банка кәтир-ди. Көмәкләшәби сичовулу банкаја салдылар, үстү-нә дә ағыр бир јуғ тојдулар ки, гәчмәсән.

— Кет әлзирини ју!

— Бәс сичовулун ичәләјәк?

— Нә биләм... Сәһәр апарыб верәрик управ-лама, ачымак чәкәр.

Намиг тәзчүбәлә анасына бахыр:

— Мән дедим үрәјин келәр илди. Һеч горх-мадың. Нә очаб сәндән?

Һ. Сејидбәјли чәкилиш замачы

— Нијә белә тез гәлхмысан?

— Һәр күн чүчәнин бири итирдән. Кечә ики дофа дуруб бахмышам... Илди дә ешитим ки, чи-виләшчиләр. Әзүм јетирмәсәјим һамысыны — јејәчәкди.

— Бу нә һәнкәмәдир?

— Һеч... Сабун биширмәк үчүн нә ләзымдыр һамысыны һазырламышам.

— Мән сабун биширә дејләм!

— Бәс һәсин сән, һә? Ај башына дөнүм, ти-филәриңнә јазығын кәлмир? Көрүрсән ки, бир дәр, бир сүмүкдүрләр?

— Бура бах, нијә ахы адиңә шејләри баша дүшмәк истәмирсән? Билмирсән ки, Јер күрсән-дә јарым илјәдәр ушағ бир парча чәрәјә мәнәч-дир? Илди һамы әнјијәт чәкир. Һамы нечә, ма-нимкиләр дә елә...

— Јенә башлады чевир таты, ыур таты! Јарым илјәдәр. Чәһәшмәзә ки! Өз тифиләриңнин дәрди мәнә бәсәдир.

— Горхма! Һеч нә олмәз сәнин күлмәшәкәр балаларына. Мән истәмирәм ки, онлар бөјүндә мәнә көрә хәлаләт чәксиләр... Аталарынын ады кәләндә утандыларындан јеғә кирсәндәр.

— Амма онлар да бөјүлүб аталары киһи әзәјә олсалар, онда мән кирәсәјим јерә! Ушаға чәрәк ләзымдыр, ај биһуварә, чәрәк!

Çebiш дигәтлә арвадына бахды.

ким дээр? Бас мөн нийг сагам? Намы, намы сага... бир оо, Јох, инанмырам, инанмырам!

Чэбиш мүэллим чыхыб архасынча гапыны баглады. Гэдийн жалныз буну көзлөйрмийн кими даһа өзүнү сахламады, һөнкүртү илэ агламага башлады...

Араады Чэбиши көрөн кими аһ чэкиб деиди: — Јазыг! Инди көрсөн һейлөчөк?.. Билирсөн ие вар? Сабун пулунун жарысыны верорик онлара, јакшы? Бундан сонра көрөк һамишә онлара көмөж сэлэжөк.

Чэбиш гейри-ихтијари башыны тәрпатди. Араады сабунлары чамадана јыгыб гуртарандан сонра сорушду: — Апара биләрсөн? — Апаррам.

— Дејчәкәкләр сәна һара апармаг лазымдыр. Балкә бир һафәр дә гошудлар јанына. — Кими гошачаглар?

Тәнијирсан ону. Бизим гоншумуздур. Әбүлфәз. Гурбан олум сәна. — О, јанашыб Чэбиши гучаглады. — Вллаһ, һәјә дејирсән анд ичим. ахыргынча дөфәдир. О илбарын өзүнү бир дә көрмәјчәкәсэн.

Әбүлфәз Чэбиш мүәллимә јанашыр. — Ахшамын хейир. — Ахшамын хейир, — дејә Чэбиш дә пычылты илэ чәваб верир.

— Дүз бир тамамда Булагов базарында сиз бир алам көзләјчәк. Чамаданы верәрсиз она. Пуллары алыб тез керн гајдыларсыз. — Бу вахт кимсә көлкә кими онлара јанашыр.

— Бу кимдир? — дејә Чэбиш сорушур. — Мыггыдыр. Бизим аламдыр, архајын ол. Бирдән Әбүлфәз бармагыны додагларына јапшышдыр.

— Сә! Кәлирләр. Бир дәстә алам күчә илэ адымлајыр. Ара-ларинда јашлысы да, чаваны да вар. Адым сә-дәри кешәнин сәкитлиги ичәриндә ајдын еши-дилер.

— Еһ! Мән дә деим көрсән кимдир! Әскә-рләрди, чәбшәз иларырлар. Сиз дә онлара гошу-луб келин. Јолунуз бирдир. Мән гачдым, орда көрүшәрик.

Әбүлфәз гәрәнлыгдә көздән итир. Чэбиш ағыр чамаданы галдырыб јолә дүзәлир. Күчәнин сола бурулдуғу јердә бајат онлара горхудан дәстәјә гарышыр. Чэбишин дәлиньча Мыггы кедир, гараба-гара, көлкә кими... Бу вахт әскәрләрден бири керн дөнүб, Чэбиш мүәллими саламлајыр.

Чэбиш дигәтлә бахыр вә шакирдләрнин та-нијыр. — Бу кечә вахты һара белә? — Чэбиш суалы-нин јерсиз олдуғуну аңлајыр, башыны ашағы салыр.

— Вағзала кедирик... Апарырлар бизи. Кимин 18 јашы тамам олуб, һамини апарырлар. — Һара? — Һәрби сирдир. Бизә демирләр. — Сиз көрәк өзүнүзү горүјәсиниз, — дејә

Чэбиш ани сүкутдан сонра аңләһир. — Баша дүшүрүңүз? — О, сәсин учалдыр. — Мүһарибәдән сонра сиз әкәјә чох лазым олачагысыз. Хәлиш еләјирәм, өзүнүздән мугајат олун.

Онлар вағзала чатаңда һәрби ешалон перро-нун јанында дәјанмышды.

Чэбишин чамаданыны апаран оғлан ајаг сах-лајыр, чамаданы мүәллимизә гајтарыр. — Саг олун, мүәллим. Бир дә јә'гини, мүһари-бәдән сонра көрүшәјик.

Еләдир. Јә'гини... Мүһарибәдән сонра. Һамы әнзләри, гоһум-әгрәбәсы илэ видала-шыр. Чэбиш бир гәдәр кәнарда дәјаныб онлара бахыр.

— Тез олун, вагонлара! Беш дәјигәдән сонра јолә дүшүрүк. Ушаглар Чэбиш мүәллимә видалашырлар.

— Дәјанын! Бир дөңгә ајаг сахлајын. — Чә-биш чамаданы јерә гојур, ачыр. Сабун парчалары-ны чыхарыб, шакирдләринә пајламага баш-лајыр.

— Лазым дејил, Чэбиш мүәллим! Чох саг олун... — Зәһмәт чәкмәјин, Чэбиш мүәллим! Сабин нәјимизә лазымдыр?

О, һеч кәсә гулаг асмыр, сабуну сон тикәсинә гәдәр пајлајыб гуртарыр. Бу вахт кимсә архадан гышгырыр.

— Она бахын, она бахын. Дәли олуб. Чамәа-та сабын пајлајыр. Мыггы һейрәтдән бәрәлмиш көзләрини Чә-бишдән чәкмир.

Ушаглар сон дөфә Чэбиш мүәллимә «худаһа-физ» дејирләр. Бу вахт паравоз фит верир. Һамы гачыб вагонлара долушур. Перрон бошалыр. Га-тар тәрпәнир. Һәлә узун мүддәт, гатар көздән итинчәјә гәдәр ушаглар мүәллимләринә әл елә-јирләр.

Мыггы Чэбишә јанашыр: — Сән һейрәдин, адә!.. Бәс инди Әбүлфәз нә чәваб верәчәксән! Бәс горхмурсан ки, башыны бә-дәниндән ајыраплар?.. Һеч сөзүм јохдур сәна.

— Мыггы һирсәли һирсәли әлини әлишә вуруб вә је-рә түтүрүб, Чэбишдән араланыр. Чэбиш бәш чамаданы сәлигә илэ баглајыб, әлишә атыр. Вағзалдан чыхаңда ону сахлајырлар.

— Чамаданла нә вар, вәтәндаш? — Голуна гырмыз багламыш патрул Чэбишин јолуну кәсир.

— Һеч нә... Һеч нә... — Чэбиш чамаданы је-рә гојуб ачыр. — Бахын, көрүсүнүз ки, Һеч нә јохдур. — Вә күлүр.

Патрул наразы һалда башыны бүләјыр. — Јохдур, јохдур дә! Даһа күлмәк һейчүн? Инди күлмәк вахты дејил, јолдан! Чэбиш һеч бир шәј демир. Јолуна дүзәлиб кедир. Күлүмсүнүр.

ГУРАМА

Балача-балача парчалар...

Рәнкбарәнк парчалар...

Кичик, әлван парчаларын јаратдыгы

үрәкәчән, шух аһәнк...

Товус гушу кими,

һәнә гуршағы кими,

рәнкдән рәнкә чалан гурама јорган.

Тәкчә мәһшәт әшјасы јох,

зәвг, сәһәт, көзәлли өрнәј.

Рәнк, бичим, аһәнк дујумуну ифадә едән

халг јарадычылығы.

Гурама јорган

һансы Азәрбајҗан евинә,

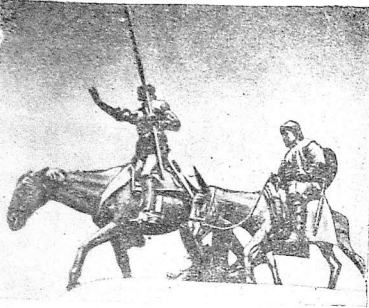
һансы азәри аһләсинә таныш дејил?

Бу гәдим сөзү,

бу көзәл сөзү

алабазәк сәһифәмизә башлыг сечмишик.

Гурама гаршымыздадыр.

Дон Кихот ва Санчо Панса. Ҳејкалтараш Лоренко Валера Кулло. Мадрид. 1916.

— Көрүрсанми достум Санчо, мәним бәхтим ачылмамыш, сәнин бәхтин кәтирди. Бәзиләри чалышыр, чабаларай, дәрдин чымырлар, анчаг истодик-ләринә һавла ола билирләр. Сен исә чок һазәрбүд адам олсан да, эәб-әзјјәтсиз сәрдарлыг рутбәсинә чатдын. Сәјјәһ чанкаворла рафиглик етмәк сәјјәсиндә чатдын. Бөјүк вәзифәләр дәрин тәһдүкә ва горку кирдабырлар. Олар ки, инди мәним нәсибәтләримә гулаг асмайсан.

Әвәлвә, оғлум, сән ағыллы ва биликли олмадысан ки, һеч бир шейдә сәһвә јәд вермәјәсен.

Икинчиси, сән өзүңү һажыш өјрәнмәлиссән, бу исә ән чәтин мәсәләдир. Елә ки, өзүңә бәзәд олдуң, чок да гүррәләнчә.

Санчо, мәншиндә, ата-бабаның рајјәт олмасыјла фәхр ет, һеч вахт кәндәл әйләсиндән чыхдығыңы һагарәт билмә...

(М. Сервантес, «Дон Кихот»)

Балача Су париси. Ҳејкалтараш Едвард Ериксен. Копенһаген, 1913.

Ачыг дәннәдә су көмкәјдүр: инчәбел замбагларын ләзәји кими. Шаффајдыр: билдүр кими, назик шүшә кими. Һәм дә олардәр дәриндир. Елә дәриндир ки, һеч бир ләвбәр сүјүн диһинә чатыр. Елә дәриндир ки, кәрәк нечә-нечә зәнк гүлләсини үст-үстә гојасан, бәлкә јухарыдакынын башы судан көрүнә.

Дәнизин ән дәрин јериндә су парилари јашайр. Орда гәрибә ағачлар башы-башы вериб, чичәкләр чәмәнликләрә сапаләниб. Ағачларын көвдәси, чичәкларын саплагы елә көврәкдир, елә зәрифдир ки, су бир балача тәрпаңдими, мешә чанланыб һарәкәтә кәдир, јуксу-јуксу јыргаланыр.

Балача Су париси һәр күн күнәшин парлаг шуалары алтында рәиклән-рәикчә чалан булулара тамаша еләјрди. О, бағларда, бағчаларда јетишән мейвалар бәхырды, узаг дағларын башында кәк чәлән, кәк азалан гар галагларынны көрүрдү. Анчаг шаһдәдә кәлиб чымырды ки, чымырды...

(Н. Х. Андерсен. «Балача Су Париси»)

ӘДӘБИ ГӘРЭМАНЛАР ВӘ АБИДЭЛЭР

1925-чн ил. Мексика пәйтахтыны кәзән Владимир Мајаковски гәјри-ади бир абидәдә гаршысында ајаг сах-лајыр. Күзүмәјиб блокутуну чыгарыр, сүрәтлә гәјд-ләр едир. Абидә шаирин о гәдәр хошундә кәлишди ки, вәтәнә гәјдәндән соңра јаздығы «Американы көшф етмәјим» очеркләр силәсиндәдән онун кейнш тәсвириңи вермиңди.

«Сервантесин шәрәфинә учалдылмыш абидә, мәңчә, јени вә јакшы бир сонет нумунәсидир. Даш сәмјәләр вә ачмаг диварлар үзәриндәки мәрмәр ләвһәләрдә Дон Кихотун мачоралары әкс олунуб. Балача Дон вә Санчо Панса јанашы дәрнәбәләр. Бурда Сервантесин тәсви-ринә раст кәлмәдик; но быгы-сәтталы, но сағаласыз».

Сервантесин китабылар да әл-ә бурадача, бу мей-дәндәдир. Абидәдә баханлар јазычынның мәшһүр рома-нын варағлајыр. Дон Кихотун вә Санчоңун Мексикәдә китабын һансы сәһифәсиндән дүшүб кәдәлиңи тамгага чалышырлар.

Мајаковскинин тәсвир етдији абидәнин әсәл Испә-нијанын Севилијә шәһәриндәдир. Јазычынның вәтәниндә, Мадриддә «Испәнија мейданы»нда исә Сервантесин шә-рәфинә башга бир абидә учалдылмыш. Сервантес крес-лодә әләншә. Ону һәр тәрәфдән пәрәстникарлары, әли китабы охучулар әһәтә едиләләр. Бир аз ирәлидә, ајры-ча постамент үзәриндә бүтүн дүня охучуларынын сә-вимләси олан гәһрәмәнләрнә көрүрүк. Дон Кихот јакшы-сынын үстүндә шәстлә әләншә. Онун ирәли узамыш сағ әли јени мачоралара доғру узанан јолу көстөрүр. Бир аз керидә улағынын мәһмизләјән Санчо Росениаттын јорга јериш илә ајағлашмаг итәјир. Бу моментдә Сервантес фикрини әзәмәти илә испәл јуморунун шир-риндәји бир әйдәт һалында вериләб.

Копенһаген лиманына јакшылашан көмиләрин кө-јәртәсиндән баханда, гәјә үзәриндә отурунчу су парис-лаң узатқан көрүнүр. Мис һејкалин гәлиб бәхшашлы-р үфүгләрә зиләлиб. О, елә кәл, суалты сәлтәнтәдән инчәчә ајрылыб. Дәрәли-дәрәли јанәндән кәлиб кечән көмиләрә тамаша еләјир.

Копенһагенләшәр мәшһүр нағылјазан Ханс Христиан Андерсенин хатирәсини бу һејкалә әбәдләшдириләләр.

Кечән әсрин ахырларында Исчвәрәдә, Алтдорф шә-һәриндә алман шаири вә драматургу Шиллерин хәти-рәсинә һәср олунушун абидә ачылды. Кәзәл даг көлү Фирвалдштеттин сәһлиндә мәшһүр Митгенштейн гајасы үзәриндә бәлә бир јазы һәкк едилмиңди:

Теллин тарәннүмчүсү
Ф. Шилерә
Ури Кантоңу
1895.

XIX әсрин әввәлләриндә «Исчвәрә хроникасы» илә таныш олан Шилер 1804-чу илә Вилһелм Телл һағы-нда гәдим халг әфсанесини гәләмә алыр. Телл образы халгын азадлыг вә истиглалјәјәт уғрунда мүбаризә идеяларынын бәдни әксидир.

Залым һөкмдар Һеслер Теллин мәшһүр охатан ал-дугуну, јүз адымылыгдан будагдакы алманы вуруб салдығыны сәһнәдә дејир: «Инд ки, бәздир, гој о, алманы сәксән адымылыгдан вуруб салсын. Анчаг оғлу-»

нун башына гојлумуш алманы... Биринчи оху боша чык-са, елүк әл, оғлу да мәйн едилмәлиңди. Телл әлми јери-нә јетирәјәләр мәңбүр олур вә биринчи охла алманы вуруб салыр.

Ләкин Шилер әфсанәнин драматик материалына әдүдә олмашы, халг гәһрәманының зәманә вә пәсиңләр һағында фикрләрини даһа чок јер вермиңдир. Исчвәрә һејкалтарашы Р. Киссинг дә Вилһелм Телл абидә-ни ишләјәркән Шилер драмына әсәсләнишдир. Бу абидә Шиллерин «Вилһелм Телл» пјесиндәки марағым бир епизода — үчүнчү пәрдәдән үчүнчү шәклә ән көзәл иләүстрәсијадыр.

Вилһелм Теллин абидәсән илә тәхминән ејин вахтада Шекспирин вәтәниндә даһи драматургуң шәрәфинә һеј-кәләр групуңу ачылышы олунушдур. Инкиләс һејкал-тарашы һөүер бөјүк драматургуңу образлы, онун гәһрә-мәнларындан ајырмашы, Шекспир: Һамлет, Фалстафф, Шаһзәдә Һарри вә Леди Марбетин әһәтәсиндә тәсвир етмиңдир. Булардан ән үгүрлүсү Һамлеттин һејкалиндир. Сағ әлини алтына дәрәмш Шаһзәдә сол әлиндә тут-дугу кәлләгә бахыб, дәрин фикрә кетмиңдир. О, јаран-мынларын сону барәдә дүшүнүр, дүңянын фәнијәлиңи-дән киләјәлиңи...

Һејкалтарашлар мәшһүр әдәби гәһрәмәнларын образларына һөввәдә мүрәбәт едиләр. Дүңянын мух-таһиф күңәләриндә Фауст, Буратино, Л'Артанж, Том Сојер, Кек Фини вә башга әдәби гәһрәмәнларын һеј-кәлләри оилары дүңјәгә кәтирән јазычыларын хәтирә-сини әбәдләшдирләр.

Әфсанә, нағыл, дастан, епос гәһрәмәнларына һејкәл гојмаг тарихи кечмишә, әдәби прәсә һөрмәт вә мәһәб-ботин ән јакшы ифадәсидир. Бәлә абидәләр чок вахт милаһи гүрүр рәманә чөвриләр. Ермиң шаири Кеворт Ехнин Сәсуңлу Давудун һејкали һағында јазыр:

«Мән абидә ачылған күндә елә бир адыма прәс кәлмәдән ки, бу мәһтәшәм сонәт әсәринә һејралығыңы билдирмәсин».

Давуд, шаһна гәлхымы әт үстүндә тәсвир олунур. О, инимәк гылыңыны сыйырбә өзүм-дирим дејүшүнә атылыр. Атын дырпағлары алтында ири бир кәсадән сү сүзүлүр. Әфсанәјә көрә, Давуд ачмаг халгын сәбр кәсасы долуб даһанда гылыңча әл атармыш.

Халглар севимли фәкләр гәһрәмәнларын әсрләр бөјү үрәклариндә јашатмыш, оиларын мәрә, хейрләх, мүбариз образларынны дәнә-дәнә тәрәннүм етмиңләр. Инкиләсләр халг дастанынын гәһрәманы Робин Гуада, алманлар вә фламанлар Тил Уәлшпикелә, испәнлар романсеро дејилән халг нәғмәләриндә вә дастанларда тәрәннүм етдикләри Сидә, естоңлар «Калевалог»дәки әлһәмәткән гәдлин Лийнајә, кәрәлләр вә филлар «Кале-вал» эпосеуңи гәһрәманы Вейнемейенә һејкал гојмуш-лар. Бу абидәләрдән һәр бири халгын даһа, тунча граһишә деңгүш гәјрәти, гүрүрү, нәсмәтидир.

Нижә бизим шәһәрләри мүдрик Дәдә Горгудун, шән, һазырчабә Моалә Нәсрәддинни, гөк Корголуңун һеј-кәлләри бәзмәсин?

Һејкалтарашларымыз Корголу абидәсән үчүн мүсә-бигә елан олунчагы күңү сәбирсизликлә көзләјир.

Вилһелм Телл ва оғлу. Һејкалтараш Рихард Киссинг. Алтдорф. 1895.

— Ата, ешитмисән, бах, о мешәдә балта вуран кими ағач ғыштырар, јарадан ган ғыштырар?
— Ким дејир оңу?
— Чобан данышым... Һалә дејирдән, орда пәһрәләри балталајанлар гәбрәдә зарыјыр илалар узуну. Әлалари көјәриб чыхар торпагдан сәңилмир из отдан, нә дә јарпагдан.
— Јаланлар, о мешә гөрүлдүр, оғлум.
Бир о зирвәгә бах, гүрбәни олдуң, башы буадулардан уңа зирвәгә...

(Ф. Шилер. «Вилһелм Телл».)

Шекспир вә онун гәһрәмәнлары. Һамлет (фрагмент). Һејкал-тараш Р. Сатерленд һөүер. Стратфорд. 1888.

— Ја-ггин ки, бууң да бир заманлар дилан вармыш, кәзәл мәһинлар чағырмыш... Надаң мазарчы исә, бууң јер үзүндә иләк гәтил Габилли кәләси кими јерә туалајыр. Балкә, ајағлар алтында тапданың бу кәллә, бөјүк бир сјасәтчиңин башы имини? Балкә бу баш, аллаһтааланын өзүңдә әл аладмаг итә-јирмиш. Мәкәр кәләнни илалар бөјү онун үчүнү јетишдирмиш-лар ки, инди бууңула топ-топ ојнасылар? Буналары дүшүңдүк-чә, мәним кәлләм чатамага башлајыр.

(В. Шекспир. «Һамлет».)

Сәсуңлу Давуд. Һејкалтараш Ерванд Ко-вар. Јересан. 1899.

Атын чөлөвүнү бурахды јенә Јагы дүшмәнларын чапды үстүнә. Чапды Чәлалын, ат уңду гуш тәк Гуј чәкли, көзүндә нағызлаш шимшәк. Нә рәсәт сә салды дәрәгә, дага:
— һей! һей! Ким јатыбса гәлхысн ајага! Атын јәһарәсин јериндән дуран Аты јәһарәдән түстүн силәһдән. Силәһдәнән минсин атына гуш тәк Бу дава күңүндә һүнәр көстәрәк!

(«Сәсуңлу Давуд» дастаны)

Жарадычы эмэжин һан-сы саһасинда олурса-ол-сун камилликкә гаршы-лашмаг, ону дәрк етмәк бәшәр дүһасына говуш-маг демәкдир. Бу, инсан-да һәмишә һејрәт вә се-винч доғурур. Јүнкүл, бир аз да шахталы ғыш сәһә-риндә мән Луврда Само-фракијалы Никанын һеј-кәли илә көрүшдүм. Нә-зәрләри ондан чәкмәк олмурду; магнит кими инсанын бахышларыны өзүнә чәлб едирди. О, эф-фәр мүждәчиси иди. Га-надларинда бөјүк гәлә-бәнин хәбарини апарыр-ды. Буну севинчә гәрг олмуш бәдәнин чизкилә-риндән вә күләкдә јеллә-нән паллтарын етәкләрдән охумаг чәтин дејилди. Ба-јырда исә гуру, бајаз ду-

КОНСТАНТИН
ПАУСТОВСКИ

ише.

Луврда шәһәр

манлара бүрүнмүш Парис ғышы һөкм едирди. Һа-валар сојујанда Лувр һәмишә истилик чифазла-рыјда ғыздырылдыр. Исти һава дөшәмәјә бәркидил-миш дәмр чәрчивәләрин салигәли касикләри ара-сындан отаглара ахыр. Әкәр сиз Лувра тездән, јә-ни ачылыш вахты кәлсәниң, исти чәрчивәләр үзә-риндә һәрәкәтсиз дајанмыш инсанлары көрәсиниз. Онларын әксәријјәти гочалардыр, Лувра ғызынма-ға кәлирләр. Јекәпәр Лувр нәзәрәтчиләри онлары говмурлар. Һәтта өзләрини көрмәмәзлијә вурурлар. Ләкин чындыр јун шала бүрүнмүш, Дон-Кихот көркәмли диләнчини көрмәмәк мүмкүндүрмү? Де-лакраның таблосу гарышында овсунланыбыш кими донуб галан бу гоча нәзәрә дәјмәјә билмәзди.

Шәкил
ЕЛТУРАНЫДЫР

Чылыз, үзкүн сифати тез-тез титрәјән, узун гара палтарынын рәнки артыг тамам солмуш гоча дилән-чи гадынын симасы мәнним хәтиримдә әбәди һәкк олунду. Јазыг-јазыг күлүмсәјән бу Лувр гарысы арабир бөјүк сәјлә көһнә әл чантасыны ачыб ешә-ләмәјә башлајырды. Ләкин һамыја ајдын иди ки, бу чантада нимдәш, үзүлмүш, вәләнсен кружевәлары-нын чындыр парчасыны хәтирләдән әл дасмалындан башга бир шәј јохду. Гары һәмин дасмалла нәмли көзләрини силирди. Бу көзләрдә о гәдәр дәрин вә һәјалы кәдәр варды ки, музејә кәләнләрин үрәјини ағрыдырды. Чохдан ајаг үстә дајандығы үчүн гары-нын диләри титрәјирди. Бу титрәјиши ајдын сез-мәк олурду. Ләкин о, дурдугу исти јери тәрк етмәк истәмирди, горхурду ки, бу јери һәмин андача баш-гасы тутар. Бир гәдәр кәнарда исә јашлы бир гадын молберт архасында дајаныб Ботичеллинин әсәри-нин үзүнү чыхарырды. Рәссам бир нечә дәфә дилән-чи гадына диггәтлә бахандан сонра дивар бөјүнчә дүзүлмүш мәмхәр отурачагы кәтилләрдән бирини көтүрүб она тәғдим етди вә амиранә бир сәслә деди:

— Отурун!
— Мерси мадам! — дејә гары разылыг еләјиб чәки-нә-чәкинә һәмин кәтилдә әјләшди. Рәссам гадын јенә молберт архасына гајытды. Һа-дисәјә диггәтлә көз гојан музеј хидмәтчиләриндән һеч бири өз јериндән тәрәннәмәди. Бу заман мәнним гаршымдан тәхминән 8 јашлы оғ-лан ушағынын әлиндән тутмуш солгунбәниң, көзәл бир гадын кечирди. Рәссамын бајагык һәрәкәтин-дән мәннун галан гадын ушағын гулагына нә исә пычылдады.

Ушаг һәмин андача рәссама јанашыб, онун арха тәрәфиндә дајанды вә чинкилтили сәслә:
— Мерси мадам! — деди.

Рәссам гадын чеврилмәдән башынын һәрәкәти илә ушаға тәшәккүрүнү билдирди. Оғлан чәлд керп гајыдыб анасынын бөјрүнә ғысылды. Бу заман ушағын көзләри елә бир атәшлә парлајырды ки, санки бөјүк бир гәһрәмәнлиг кәстәрмишди. Бәлкә бу, доғрудан да белә иди.

Мән диләнчиләри янындан кечәркән дүшүнүрдүм ки, бу јохсулуғ, кәдәр гаршысында Луврун иңчи-ләри нә гәдәр солгун көрүнүр. Һәтта онларын бә-зисинә аз гала нифрәт бәсләјирсән.

...Парлаг чылпагығындан вә инсанларын һејрәт долу бахышларындан утанан мәрмәр иләһәләр баш-ларыны ашағы әјмишдиләр, санки һәјаларына ғы-сылмышдылар.

Чевирән: Јусиф Әлијев.

«Комсомолун кәңчилији»

Одесса јакындагы-да, Гара данизин ғысуал саһилләриндә картон вә фәнер парчаларындан паровоз депосу гурулуб. Режиссор Марк Орлов бурда Мәркәзи телеви-зија үчүн Дмитри На-гичкинни ејни адыл әсә-ри үзрә чохсерјәләди филми лентә алып. Филм Уаг Шәргә комсомо-лун јарымасы вә ағгвар-дијачы бандаларда мүба-ризәсиндән данышагач. Режиссор о узак иләрин нәбзин тутмаға, һадисә-ләрин чәрјән етдији ат-мосфери мүмкүн гәдәр дәгиг кәстәрмәјә чалы-шыр.

«Бонивурун үрәји» адланагач бу филмдә совет киносунун көркә-ли усталары — Борис Чирков, Марина Стри-женова вә башгалары чәкилир.

✱

Роман Новарронун
агибати

Кечән илин ахырла-рында сәссә экранын парлаг ундузларындан бири Р. Новарро һоли-вудлақы евиндә чох сир-ли бир шәрәнтә өлдү-руләу.

Бир вахтар о, рәг-гас олмуш, Мексика хағ рәг ансамблынын тәр-кибиндә һоливудда кәл-миш вә тәликлә «Бала-ча шәһәрин севинчиси» филминдә чәкилмиш. Новарро узун мүдәт иңичи дәрәчәли филм-ләрдә гара гувәләри тәмсил едән ролларда чыхыш етмишдир. Ре-жиссор Рекс Ингремин да'вәтилә баш ролада чәкилиди «Скарамуш»дан

сонра һоливуд экраны-да өз јерини тапыш, дүјә шәһәрәти газан-мышды. Новарро 40-дан чох филмдә ойнамыш, 20—30-чу илләрдә кино һаваскарларынын севин-лиси олмушлар.

✱

Пазолини јенә мејдан
охујур

Јер-Паоло Пазоли-нинин сон филми «Тео-рем» Венеција кино фестивалында бөјүк сәв-сәһбәтә сәбәб олмуш. Ромада кәстәрилдији кү-нүн сәһәри иғә дөвләт прокурорунун тәләби илә экранлардан јығыш-дырылмышды. Режиссор һазырда «Еји-ширәт» ады тәзә филм чәкир. Бу новеллалар филминин биринчи бөлүмүндә ме-шәдә јашајан, чиј етлә доланан, бир сөзлә га-ныб-гандырмајан Тар-занвари бир кәнчин кү-зараны кәстәриләчәк. Иккинчи новелланын гәһ-рәманы исә чох варды аңладә бөјүмүш, көрүб-көтүрмүш, еји-ширәт дә-лиси олан шәһәр ушағы-дыр. Биринчи канч му-сир дүјядән, инсанлар-дан узак дүшүјүнә көрә «адам(јән)дирсә, икин-чи чәһән дә замалла ајағлаша-ајағлаша әхләг һәнибалына чеврилб.

Италян матбуаты-нын пәйғәмбарлији дүз чыхса, Пазолинини «Еји-ширәт»дә елә «Теорем» олағач галасынд.

Көрсән Гарбин бө-јүк сәнәткәри теоремла-ринин исбат еләјә билә-чәкми?

Бәлкә бу суалын ча-вәби ақсомулур?
Ким билир...

ЧИЛАСЫЗ

ФИКИРЛЭР

Фикирлэмәмәшдән габаг... бәлкә бир фикирләшәсән?

Бәзиләринин сусмагында да имлә сөйләрини вар.

Һамы актёрдур, бу гадәр ролу һардан аласан?

Һәрдән, һансы сөзү демәмак үчүн дә суфлёр лазымдыр.

Принсип: Пәлтәк ролуну пәлтәк артиста тапшырмаг олмаз, бир дә көрдүн, дили ачылды...

Артистин сөзсүз ролда да демәг сөзү олмамыдыр.

Елә зәиф пјессәр вар ки, репертуардан дүшмәгә тагәти галмајыб.

АНУК ЕМЕ

Марсел Опера-Балет театрына кәләнләр арым вә инчә бир балеринанын рәгсләринә дигәтлә бәхырдылар. Бу, балерина Ануk иди. Күнләрин бириндә илман һөвәскарлары үзкүчүлүк чемпионларыјла таныш оландә Ануkун адымы охудумар. Бу дә һәмни Ануk иди. Балерина Ануk. Соңра Франсаян кино-театрларым гаршысында бир афиш дигәтәи чәләб етди. Јени филм: «Илләрин күнләри». Режиссор Марсел Карне. Баш ролда Ануk... Бу дә һәмни Ануk иди. Үзкүчүлүк чемпиону, балерина Ануk.

МОНИКА ВИТТИ

Һәр илин баһарында Кани шәһәринә даһа чох журналист кәлир. Күчәләрдә фоторепартор әлиндән ијнә атсан јерә дүшмәз. Баһарын 15 күнү, Канин 15 күнү кино сәнәткарларынын ишкарандыгы, севинчи, тәәсүфләри илә долу олур. Танымлы италян актјору Моника Витти кечән ил ХХІ кино фестивалы заманы 15 күн Канида јашады. Актјор кими, мүнсифләр һејәтинин үзүв, аднчә гонаг кими... О, тез-тез тамашачыларла бир јердә олурду.

КИНОЛУДУЗЛАРЫ
ДЕЈИР КИ...

Биләсәниз, инсанлары нечә чох севирәм. Олар сәнгәт үчүн барыпәтәдир. Чүнки инсанамы да, музәффәгјәтими дә олар мәнәдән даһа јакшы көрүр. Адамларын арзусуну дүшмәк интеллектуаллыгыдыр? Мән кино мәни театр ишә апаран көһнә танышым, такси сүрүчүсү дејир: —Моника, (мән италянлар үчүн садачә Моникајам, вәссалам) сизин сөн филминини көрдүм. Машынымдан әјрәлдыңмы ики саатә һејифсиләмәдим. Биләсәниз, мәнә нә гәдәр севинч кәтирдiniz —Бу сөвләр Кани фестивалында алдыгым мүкафатдан чохчә гјәјмәтидир. Дүз дејирәм. Мәнә интеллектуал актјор дејирләр. Нијә? Өзүм дә билирәм. Она көрәми сәнәтчини севирәм, она көрәми курутулу тәрифләрән ачыгым кә-

Сорушурсан, о виртуоз нечә чалырды? Онуи ифасында һәрдән инсани нотлар сәсләнирди; о, чашырды.

Бәзиләри өзүнә она көрә һејкәл гојур ки, өзүнә һејкәл гоја билир.

Ануkун бу әсәрләрдәки ојуну ону кинолузулары сырасына чыхарды. 1966-чы илә о, Кани фестивалында «Гызыл дөһнә будагы» мүкафатыны алды. Јәгүн ки, Ануk Емени бизим тамашачылар да јакшы хатыралајыр: экранларымызда көстәрилән «Кини во гадын» филминдә (режиссору Клод Леләјш) Ануk Еме баш ролда чәкиминш вә Кани мүкафатыны да мөһз бу ролуна көрә газанышдыр. Тәјбиндир ки, мүкафат аландан соңра журналистләр ону сору-суала туттулар:

Клодүчә вә сизин Аннанизмә нәјә көрә һамы севир?

Она көрә ки, һәр гадын мәним Аннамә көрәндә нә вәхтә итирдиз, нәјин үчәбәтиндәсә өлдүрдүј бир һисси хатыралајыр, јенидән јашајыр. Анна севдиз и адамы итиримшиди, о адам бир дә керп

ЧИЛАСЫЗ
ФИКИРЛЭР

Р-нин фачиәси ондадыр ки, јазыг өзүнә вурулуб, анчаг өзүнә тапа биямир. Нә һәјатда, нә сәнәтдә.

Һамар јоллардан узаг ол! Ајагын сү-рушәр...

О даһи ки, өзүнүн даһи олдуғуну билим, көрүнүр, даһиләјә ләјагәти дә јохдур.

Чанидир. Адам өлдүрүб. Өзүндә...

Рәгс гурулушчуларына: Бүдрәмәјин, һәр алдымын хатасы вар. Тәзә рәгс јарана биләр.

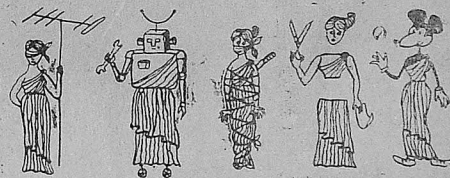
Һәр шәј көшф олунуб, јалмыз бајагмыз виләјәтиндә, өтәкәлик дејилән јердә хам торпаглар галыб.

Әһли-гәләмләрә вәсијәт: Мүзјән вәхтдә, мәсәлән, сәлә јазмамышдән габаг, көрәк јазмагын даһымы ата-сан.

Достлар, мурақәби бошлајин, үрәк гашыјла јазмаг лазымдыр. Анчаг... анчаг өзкәләрини гашыјла јох!

Плакиаторлар раһат јатыр. Ахы илһам пәрисси гадындыр, кими биринчи олдуғуну чәтин азындан гашырлар.

□
Бу дә заманәмизин илһам пәриләри (Мечар рәссамы Кайяни тәсәвурунда)

ТЕЛЕВИЗИЈА • ЕДИН ФАНТАСТИКА • ДЕТЕКТИВ • ЖУРНАЛИСТИКА • ИНТЕРВЬЮ

КИНО

НАХЫШЛАР

Он догтузунчу дөфә...

Америка режиссору Френсис Буттс 1908-чи илә Александр Дюма-нын ән охунаглы әсәрләриндән олан «Граф Монте-Кристо»ну экранлашдырды. О вәхтдән бәри бу мәшһур әсәри 18 экран дөвүнү мейдана чыхыб. Франсыз режиссору

Андре Жунбел бу јакынларда он догтузунчу вәрипәти чәкәрәј башлајыб. О. Иф галасы дустагы Едмон Дантесин башына кәләнләри бүкүндәшдирмәк фикриндәдир.

Јунбеләни Едмон Дантесин франсыз мугавимәт һәрәкатынын иштиракчысыдыр. Үзәдирәг елостлары» ону әлә вәрипәр. Анчаг Едмон кәстапчулардан јакхә гуртарыб Чануби Америкаја гачыр, орда испан дәниз гулдурларынын киләтәдизин хәзинәни әлә кечирив ә 20 илдән соңра саттылаарла һагг-һесабы чурғызак үчүн Франсаја гәјиләр. Заманәмизин Едмон Дантесин ролунда кәч театр актјору Пол Бүржә чәкиләр.

Томас Машини гәһрәмчәләри јенидән экранда

Австрија режиссору Вәјдәмәни никиләс јазычысы Кристофер Ашервудла бирликдә «Фарилдагы Феликс Крулун «Тыраф» романын франсыз сәһәри јазыр. Томас Машини бу мәшһур әсәрини илә дөфә он ил габаг Гәрби Алмания режиссору Курт Хоффман ләнтә алыб. (Экранларымызда онун «Биз күндәләр» гәһрәмчәләри, «Шеһәсартәһриш кәлкәләр», «Фокс-покус» филмләри кәлиб). Хоффманын филминдә баш ролда танымлы кино актјору Рорет Бухһолтс чәкилмишид. Феликс Крулу бу дөфә кими ојајмачаг? Һәләлик билимәр. Анчаг бир икәно экран узлуду илдән кәзәлти олунуб: Антонионини «Блоу-ап» («Фотобөјүтүм») филминдә әсас ролун өһәсиндән чох јакшы кәлипш икәно Девиң Неминс, онун јерләсин Питер Мак Елри, франсыз Йоран Терзјәз вә алды-санды Мисир актјору Өнәр Шәрпә.

Онуи ады Ануkдур. Фамили... Еме дејил. 15 јашында ојнадыгы рол («Илләрин күнләри» филминдә) франсызлаара елә хош кәлди ки, һамы ону «Еме» дејә чәгырды. Еме — франсызча «севичан» демәкдир. Беләликә, 15 јашлы Ануk олар Ануk Еме...

Ануk Еме 20 илә 36 филмдә чәкимиб. Елә һалар олуб ки, режиссорлар она раһаттаг вәрипәрләр. Бир филмдән башга филмә... Бир режиссордан башга режиссору... Ијди о, дүнианын ән танымлы актјорларындандыр. Ануk Еме италян режиссору Федерико Феллинини «Сәккиз јарым» вә «Һәјатин дөзәти» филмләриндә, франсыз режиссору Жак Демиини «Лола» филминдә әсас ролларда чәкилмишидир.

гајытмајачаг. Амма о, башгалары үчүн өзүбәсә. Анна үчүн һәлә дә сағдыр. Она көрә дә Анна башгасыны сәвә билмир. Акин севмәк истәјир, өзүнү мәбур елир ки, севсин. Итирдизин инсанлык мәһәббәтләз башгасынын һәјәтиндә јашамаг чәк итирди. Бу, бир нөв нагылалар ошшајыр. Мән бу һисси јашамышам. Бәлкә бүтүн буларә көрә Анна севиләр.

Еме, нәји хошамырсынын? Һәмншә нарахатам. Хырда һиссләр мәни һөсәләдән чыхарыр. Мән бәлкә дә даһа бөјүк һиссләрә јашамаг үчүн доғуламушам.

Елә икә, һансы ролунузу даһа чох севирсиниз? О күлүмсүнүр. Суала көнүлүсәз чәвәб вәрир: Мүвәфәгјәт нарахат ахтарышларын нәтичәсиндир.

Зейнэл ЭЛИЗАДЭ

Ил җардә изләр

Илк профессионал азари һејкэл-
тарариш Зејнал Бахаға оғлу Әлизадә
1895-чи илдә Бакуда доғулмушдур.
О, Италијада таһсил алмышды. Һәз-
лик эһмиадә олан онун «Намә'лум
киши портрети» ғә «Автопортрет»-
ым фото сурәтләридур.

1919-жылы октябрын 22-дә бу-
рачымны илк азери почт маркалары
ескизлэринин муэллифи дә Зейнал
Әлизадәдир.

Бу фактларын аз фотолары редакция-
мыста да жап М. Әлиев тэгдем етмишди.

Илк гайди драматургуруз, язучи, педагог Сәкинә ханым Ахундова «Һаг ақи олар» драми, «Айһана ва кәлин» комедиясы, «Елһин сәләтсә» пјесинин муһаллифидир. «Бәхтсәз бәли» вә «Зуһул һатичәси» («Ләкме») әсәрләрини әзәли динһа тәһдир етһишдир. 1917-чи и. январьһи 26-да Баһыда һ. Әрбәлиһкинскиһ режиссорлуруғ әв иштиракы илк «Зуһул һатичәси» оһандығы заман һужры ләжаларһи тамаша салонуға вәзгәләр сәһилмишди. Вәзгәлләрдә һи сөвләр яздылымһиди:

«Јашасын Гафгазда илк мүсәлман гадын јазычы
Сәкинә ханым Ахүндзаде!».

1904-чу илдэ Багыда Тагыёев гыз мектебиндэ Сәкинэ ханым Ахундзәдәкин «Һагг ачы олар» драмы ојнанмышдыр. Һәмин тамашада Фатма ханым Султанова-Һакинскаја Сәрвәр хан ролун ифа едирди.

Менди бәй һачынкы — театр хакым, «Султан Әбүлғазиз» драмының музгаллыгы, Гаҗалар вә «Нат-Һелен» чызларында Наполеонкун вәфаты» пьесларынчы муртшы ишч. О, Бақы газет-леринде «Авара», «Битерәф», «Естег», «Урфис», «Сәдрәддин Уर्फизаде», «Фирдоуси» имзаларыйла рецензиялар яздырып.

Менди бәй һачынкы 1907-чн илдә Бақы гәһ-насында оянкыны «Га-ҷалар» фависинде Карл Моор ролуну ифа ет-мишир,

Да здравствует!!!
первая на Кавказе писательница
мусульманка
САКИНА-ХАНУМА
АХУНДОВА

Бу фактлары өз шәкилләри топлумға
Гулам Мәммәдлі тәғдир етмишидир. Шә-
килләр Фатма ханым Султанова-начынс-
кајанын айла албомундандыр.

ТЭГВИМДЭН ЯАРПАГЛАР

1

J A H B A P

Т. САЛВИНИНИН АНАДАН ОЛМАСЫНЫ
140 ИЛЛИЖИ

Мәшһүр атылган актрютор Төмөзмө Салыңын (1829–1915) сөзгөдө илк адамдардын атанда он чак [жылдады]. Көчкөндик аларында Скрибин «Вир стоқан су», Шиллерин «Баллеттеңде» пьесаларында ва Афиерини фәңсәлиригә чыхыш етмишди. Салыңын 1865-йылда Отелло образын жаратыр ва һәмийн вахтан Шеक्सпир гадра тамгаларынын ан йахшы ифъачларында бир киши танынар. Яго, Гамлет, Корно, Мабет, Корно дик актёрлар ән сөзиле роллары ин. Чакотметтинги «Мульки нис» әсәриндик Корпова в д'Астенин «Самсон» пьесиндик Самсон образлары да Саладиннин парлаг жаралчыгызы наиди [тәләригидилең].

О, 1857-чи илдә Парисдә чыгыш едир. 1869-чу илдән иса Авропа, Шимали мә Чэнбун Америка өлкәләрина гастролга кедир. Актёр дәфәләрлә Русијага кәлишмидир. Онуң гәһрәман-лары мә'нави күчү, еһтираси, фәдакарлыгы илә тамашачылары вәләд едирди. Сәлиһин җарәдчылыгы XIX әср Италијага бүтүн Гәрби Авропа сәһна сәһитинин зирвәси сайлыр.

15

LAHBAF

С. ВЫСПАНСКИНИН АНАДАН ОЛМАСЫНЫН
100 ИЛЛИГИ

Полжак шаири, драматургу, театр рәссамы бул режиссеру Станслав Виспянский (1869—1907) иҗттиҗ бир сәһнәкар кимти танымшыдыр. Онуң пјесларнда Польша Һаҗытанын чаһиб проблемлери, милли иттиһаб идејалары поэтик дјуум сүзәкчилик кеңир, һадиселерини епик кимшиллини ичә лирика илә гәҗәзәлә гарышыр. Бу әсәрләрдә әфсанәви образлары керчәклендә ајырмаг чәттиндир.

Высшпјанскпйн «Тој», «Эфсанэ», «Азадлыг», «Варшавалыгы» драмларында бөјүк, монументал сәнэт арзулајан, бу истөкдән сөз ачанда хәјалы сәд-сәрһәд танымајан шаир — рәссамын үрәк чырлыштылары әкс олунуб.

17

1 A H B A P

А. С. ДАРГОМЫЖСКИНИН ВЭФАТЫНЫ
100 ИЛЛИЖИ

Бәйүк рус бәстәкәры Александр Сергејевич Даргомыжский (1813 — 1869) көңгилк илләриндә бәстәлгән «Есмипрада» операсы, «Бахусун тәнтәһәһә» кантатасы илә дигәртн чәлб етмишләр. О. «Гоча кәһпәл» «Бечәк», «Рүтбәлн мушавир» әл бәшгә комик-сәтирик маһнәләрын, лирик романсларын муәллифидир. Пушкинн «Ейн әлһә әсәрин асасында ыздәгн «Сү ләрис» мусигиндә драмы рус әлһәләләрин демократик иделәяри илә сәһәшпидр.

Даргомыжскийнн «Даш гонаг» мусигли драмы опера саны тиндэ жени ва чэсарэтли бир аддым иди. Һәмни эсэр жарымчыг галмыш, сонралар мўаллифин вэсирјјэтинэ кэрэ Күн ва Римски-Корсаков тэрэфиндэн тамалланмышдыр.

Даргомыжски бир сыра симфоник эсэрлэрин да («Симфония-гары»—1862, «Малорусија казакчыгазы»—1864, «Чухон фантазиясы»—1867) муэллинфидир.

Шеша бығлары жека...Парики һәддән зијадә сүн'и... Сифәти долу, әтли, јапалаг... Кәмәриндән ири Шарғ хәнчәри асылыб. Мәғриб әбасы вә па- пағы ону даһа да көк, шишман көстәрир... Бу көркәмдә, бу гуһафәдә Отелло олармы?..

Амма.

Салияни дожларын пилдасиға јанашиди, дјанди, душунди, дигитгани топланди ва бир кѳз глумиымди Бѳкј театры элини алди. О, буни саил бирчѳ парокатијѳ етди. Элини узатди, бизим һаимымы милѳк элини, гарыша кичи овчуни ичине алди. Јумругуни дјумлудиле — елуиун Јанриртисини ешитиди. Јумругуни ачди — асудалик, саадат һисс етди. Биз онун ихтијариди, онун элиндѳ едик, емурѳду да белѳ галачагыг. Биз анчаг иди, баша душудик ки, Саливни — бу даһи ки иди, на бемак иди ва ондан нѳлѳр кѳзлемѳк оларды.

К. С. Станиславский

Сүтунлар учалдын, һејкэллэр дүзүн
Учупун дивары, дүнја көрүнсүн!

Зэфэр һимнимизи сэн оху, гардаш.
Сонсоз дээлдэн оху бу лаш гэфасдэ.

Сэнсэ дэрддэн оху бу даш гэфэсдэ.
Полжак театры — халг сэнэтидир,

Өзүмүз даш гојаг, өзүмүз һөрәк.
Галдырыб Ватәни башымыз үстә

Бүтүн јер үзүнә кәрәк кестәрәк!

С. Выспјанс

С. Выспјанскинин «Азадлыг» драмындан

18

МАРТ

Н. А. РИМСКИ-КОРСАКОВУН АНАДАН ОЛМАСЫНЫН 125 ИЛИЖИ

Рус бастакары, дирижор ва мусиги хадими Николај Андреевич Римски-Корсаков (1844—1908) «Гүдүрөтлү дөстө»нин үзүдүр. Халгилек ва демократик идеялар чарысы олан бастакарын жаралдычылыгында халг мелодиялары, фольклор образлары кеңиш иштелиши, рашагөтлөр, гөтлөм славян мерасимлери, догма дирижери шеријјети ва Шергин дөсүнкар образлары өкс олунмушлур. Римски-Корсаков мусигисинде реал һајатын бөдлн төсвари фантастик бојаларла занкинлашпир. Бастөкар епик, афсанөви, тарихи операларла јанаши, лирик-мөшөт мусигили комедияларын да мүаллифидир. Оркестрлашдырмөнин көркөмлү устасы Римски-Корсаков програмлы симфоник мусигини хејли инкишаф етдиришидир. Онун вокал лирикасы поэтик зөрифили иле сечилер. Көркөмлү педагог ва ичтиман хадим Римски-Корсаков рус мусиги моденијјетини инкишафана, СССР халгларынын профессионал мусигисине, сөзгө да бир чох харичи бастөкарларын жаралдычылыгына бөјүк төсирп олмушлур.

Б. Г. САРАБСКИНИН АНАДАН ОЛМАСЫНЫН 90 ИЛИЖИ

Көркөмлү драм ва опера артисти (тенор), режиссор ва педагог Нүсейн Гүлү Сарабски (1879—1945) Азәрбајҗанда профессионал мусигили театрын банилриндөндир. Сарабски сөһнө фаалдјјетине 1902-чи илде Бақыда драм актјору кими башлајыб. Онун драм сөһнасында ојнадыгы роллардан «Вәзири-хани-Ләккәрян» да Нәчи Салаһ, «Мүсөј Жордан» да Мөстәли шаһ, «Мүфәттиш» да Лјапкин-Тјапкин, «Отелло» да Јаго ән јашчыларыдыр. Сарабски 1908-чи илдан «Ничат» мәмијјети јанындакы труппанын, 1914—1919-чу илләрде исе мусиги труппасынын солисти олмушлур.

Б. Г. Сарабски Узејир ва Зүлфугар һачибөјөләр, М. Магомаев, Г. Әрөблински, Ч. Зейналөв ва башгалары иле чигинчигине милли театр јаратмаг јолунда калышыб. О, илк Азәрбајҗан операларында әсас партијаларын ифачысы кими таныныб. Јумшаг тембри, көзөл сәси олан Сарабски халг ифачылыг үслубуну инкишаф етдириди. О, «Лејли ва Мәчнун» да Мәчнун, «Шејх Сан'ан» да Сан'ан, «Рүстәм ва Зөһраб» да Зөһраб, «Шаһ Аббас ва Хуршид Бану» да Шаһ Аббас, «Әсли ва Көрәм» да Көрәм, «Аршин мал алан» да Әскәр, «Ашыг Гөриб» да Гөриб, «Шаһ Исмајил» да Шаһ Исмајил партијаларынын илк ифачысы олмушлур.

Б. Г. Сарабски «Рүстәм ва Зөһраб», «Әр ва арвал», «Аршин мал алан», «Лејли ва Мәчнун» тамашаларында режиссор кими да фаалдјјет кестериб. О, 1920-чи илдан индики опера ва балет театрынын солисти олмуш, 30-чу илләрде Халг јарадычылыгы евино райбөрлик етмиш, консерваторијада халг ифачылыгындан дәрс демшиди.

Бә'ән көрүрсән ән көзләнимләз бир вәзијәт-дә Николај Андреевич бир нечә аңлыға заһир, реал һајатдан гејб олурду. Бу дәгигәләрде һеч нә көрмүр, сезмирди. Бөјүк бачым Сонја Николајевна хатырлајырды ки, бир дәфә атам наһарә кечикмишди. Чағырмаға кедәндә көрүб ки, әлүзү-јанын габагында голлары чирмәли, сабунлу, вә аләмине гапылыб дирижорлук едир. Ишләјәркән һеч бир кәнар сәс она мәнә ола билмәзди. Аңчаг бирчә дәфә өзүндән чыхды — тоншумузакылдан јеничә јаздыгы «Садко» операсынын мелодияларини ешитмишди.

Аләтән, јај ајларында атам даһа мәнәсудлар ишләјирди. «Гар гыз»ы бир јаја-үччә ај әзиндә јазмышды. 1897-чи илин јайында гырх романс, ики дует, кантата, «Мотсарт ва Салјери» операсыны вә Јарымчыг галмыш тросуну бастәләмишди.

(Н. А. Римски-Корсаковун оғлу В. Н. Римски-Корсаковун хатирәләриндән)

Бәрадерим Нүсейн-гулү!

Инашалаһ, мән консерваторијаја кирәндән сонра Бақыја кәлиб, ишләрә бир баш чәкмәк фикрим дәхи вардыр. Онда ишләр һамысы асан олар ва ову да бил ки, сәнин зәһмәтин мәним јанымыда һеч вахт һәдрә кетмәз, чүнки һәр һалда биз бир-биримизә лазым олан адамыг вә мәним да бу гәдәр әләшмәјим одур ки, кәләчәкдә театр ишини елә бир һалда сәлаг ки, инанки тәккә бир Бақы вә ја Гафғаз, бәлкә һәр бир јердә вә һәр бир шәһәрдә театр вермәјә имканымыз олсун. Аңчаг бир гәдәр көзләмәк вә зәһмәт чәкмәк лазымдыр.

(Узејир һачибөјөвун Б. Г. Сарабскија мәктубундан. 1918)

21

МАРТ

М. П. МУСОРГСКИНИН АНАДАН ОЛМАСЫНЫН 130 ИЛИЖИ

Рус бастөкары Молеет Петрович Мусоргски (1839—1881) «Гүдүрөтлү дөстө»дидир. Јарадычылыгында ингилаби-демократик идеялары чәсарәт вә ардычыллыға төрәнүм етмишдир. Онун монументал «Борис Годунов» вә «Хованщина» тарихи опералары халг һајатынын дүзүкн вә парлаг өкс олунмасы чәһәтдән дүня мусиги сәнәтинин ән гүмөтлн нүмунәләриндән саялыр. Мусоргски операларындакы ичтиман вә фәрди хусусијјәтләрин әһвалиныг, психолојик дәрриник, јүзөк драматизм ифадә вәсгәстәләринин зәһкинлији иле бирләшир. Бастөкарын мусиги дилинин әһәкдарлыгы рус халг маһнеларына јакын олуп, чапы дәнешыг интонасијасыны јада салыр. «Сәркиндән шәкилләр» фортепиано сисиләси, соло, вокал әсәрлери хусусилә машлурлур.

22

МАРТ

Ч. ЧАББАРЛЫНЫН АНАДАН ОЛМАСЫНЫН 70 ИЛИЖИ

Бөјүк драматург, театр хадими, режиссор Чәфәр Гафар оғлу Чаббары 1899-чу илдә Хызы кәндиндә анадан олмушлур. Бу ил өлкәмиздә Чаббарлынын 70 илији тәнтәнә иле гејд олуначаг. Топлумузуң јај нөмрәсиндә јубилеј мүнәсибәтилә кеңиш материал верәчәјик.

БЕЈНӘЛХАЛГ ТЕАТР КҮНҮ

Театр күтләләр арасында сүлһ, бејнәлмиләлчилик вә дөстлүк идеялары јајан әвәзәси бир трибунадыр. Бејнәлхалг Сүлһ Институтунун Прагада кечирилән IX конгресн театры бу сәләкәди фаалдјјетини нәзәрә алыб, һәр ил мартын 27-ни театр күнү кими гејд етмәји тәрарлашдырды.

Бу күн дүнянын бүтүн мутәрәтти театр коллективләринин, сәһнә усталарынын бајрамидыр. Өлкәмиздә бејнәлхалг театр күнү 8-чи дәфә гејд олунур.

27

МАРТ

АПРЕЛ...

...Габында нә варса, халға көстәр — инди сәтәдә бу јол дүздүр...
...Әкәр инсан бикир вә һиссләринин али дејлиши мәним мусигимдә дүрүст ифадә олунубса вә бу ифадә муһим-бәдидирсә, демәй, мәгсәдмә чатмышам...

(Мусоргскинин сәнәт һағында фикирләриндән)

Режиссор вахты јилет чибиндән сааты чыхармадан дүмәлдыр.

Горхурам ки, биз тамашачылары мә'насыз, бош күлүшә өрәдирик; нәјин һесабына олурса олсун, таки күлсүнләр... Бизим театрларда һөддиндән чох күлмүрләрик! Сабәһ елә бир вәзијәт јаранмазмы ки, бизим һөддиндән артыг күлдүрмәк фәһдләринизә алышымы вә зөңгү көрәнимиз тамашачы ағылы, мүрәккәб, зәһиран сәлә бир пјесн гәһгәһә вә ја ләгәјә, сојуг сүкүтлә гарышалајар.

В. Мејерһоф
(Рус совет режиссору)

Театр көз јашлары вә күлүш мәктабидир. Театр елә бир трибунадыр ки, ордан кәһнәлмиш, јахуд сахта әхлаг нормаларынын чүркүклүнүң ачмаг олар.

Ф. Г. Лорка
(Испан шаири вә драматургу)

Халг тамашалары һәр бир заман халгларын һајатында мүһүм рол ојнамышлар. Ачыг мејданларда, һөвсәкар чамаатын көзү габагында вә һеч бир декордан истифадә етмөдән ојун чыхаран мүхтәлиф сәһрәбәләр вә јалачы пәлливәлар күтләнин диггәтини һәһишә чәлб етмишләр. Азәрбајҗанда театрдан вә үнүмијјәтлә, тамашалардан бәһс едәркән бу бәрәдә данышмамаг олмас...

Ә. Һәзәрдејизев

Альманах искусств.

Издание Союзов советских композиторов, художников, архитекторов, кинематографистов и Театрального общества Азербайджана.

Четыре номера в год: Весна, Лето, Осень, Зима.

№ 1 (4) Весна. 1969.

Баку. Азербешпр.

ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО . . . стр. 2

Кобыстан — местность в 30—40 километрах к югу от Баку. Здесь обнаружены наскальные изображения 10000-летней давности. Кобыстанские рисунки — одна из богатейших и древнейших в мире памятников первобытного искусства. В Кобыстане корня не только нашего изобразительного искусства, но и искусства представления, танца, музыки. Не случайно альманах, призванный освещать различные виды искусства, называется «Кобыстан». Кобыстан — символ древности и многогранности нашего искусства.

«Кобыстан» будет руководствоваться ленинским заветом уважения к культурным ценностям человечества, будет рассказывать об искусстве современности и прошлого, о художественном творчестве азербайджанского народа, всех братских народов, стран всего мира.

Издание альманаха искусств «Кобыстан» — новое подтверждение торжества ленинской национальной политики, заботы партии и правительства о расцвете культуры всех советских народов.

ПРИВЕТСТВИЯ

Приветствия «Кобыстану» прислали Союз художников СССР, руководители творческих союзов, Министерства культуры, творческих и научных учреждений

и организаций республики. Приветствия получены также от редакций журнала «Искусство» (Москва), от газеты «Изобразительное искусство» (Берлин), газеты «Эдбиат ве инджесенат» (Баку), от видных писателей, ученых, композиторов, живописцев, скульпторов, режиссеров, актеров, музыкантов-исполнителей, журналистов.

КАРА КАРАЕВ. НАША МУЗЫКА СЕГОДНЯ . . . стр. 4

В статье народного артиста СССР, лауреата Ленинской премии композитора К. Караева рассматриваются различные стороны современной музыкальной жизни Азербайджана. Автор затрагивает вопросы пропаганды музыки, современного музыкального языка, состояния песенного жанра. Азербайджанская композиторская школа на современном этапе, пути ее развития, глубокие пласты народной музыки, проблемы исполнительства — таковы основные темы статьи.

НАШ ТАИР — ТАИР ВСЕГО МИРА . . . стр. 12

Раздел «Наш Таир» посвящен народному художнику, лауреату Государственной премии Таиру Салахову. Даны заметки матери художника, его одноклассника, первого учителя рисования, товарища по институту, искусствоведа. Эти заметки воссоздают облик художника. В разделе «Таир всего мира» даны высказывания крупнейших представителей современного искусства — С. Коненкова, П. Корина, А. Фужерона, А. Рефрежье и др. о творчестве азербайджанского живописца.

СУМГАЙТСКИЙ ТЕАТР . . . стр. 19

В репортаже говорится о драматическом театре, только что родившемся в одном из новых промышленных городов республики — в Сумгаите. Рассказывается о репертуаре, работе, надеждах и трудностях молодого коллектива.

АБДУЛХАХАБ САЛАМЗАДЕ. СОВРЕМЕННАЯ ЭПОХА

И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ В АРХИТЕКТУРЕ . . . стр. 21

В статье члена-корреспондента АН Азербайджана, доктора искусствоведения А. Саламзаде затрагиваются проблемы современного градостроительства. На примере новых построек в Баку — станций метро, здания цирка и др. — автор доказывает плодотворность синтеза национальных архитектурных традиций и современных достижений зодчества.

МУСТАФА МАРДАНОВ . . . стр. 24

Страница посвящена народному артисту Азербайджанской ССР, ныне покойному М. Марданову, который возглавлял Азербайджанское театральное общество. За день до своей кончины (28/XII-1968г.) М. Марданов прислал приветствие нашему альманаху. Оно также публикуется на этой странице.

АЗЕРФИЛЬМ-69 . . . стр. 26

Интервью с создателями фильмов — режиссером, оператором, сценаристом, актерами, а также с редактором Бакинской киностудии посвящены тем нашим картинам, которые зритель увидит в 1969 году.

ФАРМАН КЕРИМЗАДЕ. ЗАБЫТЬ НЕВОЗМОЖНО . . . стр. 31

Автор рецензии делится своими впечатлениями от спектакля Азербайджанского Государственного Академического Театра Драмы им. М. Азизбекова. Спектакль «Не могу забыть», по пьесе драматурга Ильяса Эфендиева, поставлен режиссером Тофиком Кязимовым. Спектакль посвящен сложным нравственным проблемам современной действительности.

САБИТ РАХМАН. О МОЕМ ДРУГЕ . . . стр. 34

Драматург Сабит Рахман делится своими воспоминаниями о совместной работе с народным артистом Азербайджана, главным режиссером Театра Русской Драмы им С. Вургун Маггеррамом Ашумовым, удостоенным недавно Республиканской премии им. М. Ф. Ахундова.

РАСИМ ЭФЕНДИ. ОБРАЗЦЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ИСКУССТВА В МУЗЕЯХ ЕВРОПЫ . . . стр. 35

В статье кандидата искусствоведения Р. Эфенди описываются бесценные сок-

ровища азербайджанского народно-прикладного искусства — ковры, ткани, чеканка, ювелирные изделия и др., хранящиеся в Лувре, в музеях Англии, ФРГ, Нидерландов, Швеции.

КЛАССИКИ XX ВЕКА. БЕСПОКОЙНЫЙ ЧАПЛИН . . . стр. 40

Материал посвящен великому кинематографисту XX века — Чарли Чаплину. Используются только документы — «Моя автобиография» Ч. Чаплина, «Мой отец — Чарли Чаплин» Ч. Чаплина — сына, высказывания, статьи, мемуары крупнейших деятелей советского и мирового кино.

МАЛЫШЬ С БОЛЬШИМИ ГЛАЗАМИ . . . стр. 49

В Баку живет обыкновенный школьник, ученик восьмого класса. Но этот необычайный 15-летний мальчик — автор необычных и ярких картин, которые привлекали широкий интерес посетителей первой выставки юного художника в Баку. Эта же выставка показана в Москве. Юному художнику — Сехату Вейсову посвящен очерк журналиста Вагифа Алиханова.

В. МАМЕДОВ. ОТ ПЕРВОГО ДО ВОСЬМИСОТОГО . . . стр. 53

Пьеса С. Вургун «Вагиф» более тридцати лет идет на сцене Азербайджанского театра. В этой пьесе играли многие актеры нашей сцены. Трех из них — участникам как первого, так и восьмисотого представления пьесы — посвящены зарисовки В. Мамедова.

5 ВОПРОСОВ — 45 ОТВЕТОВ, ПЛЮС ОДНО ДОБАВЛЕНИЕ . . . стр. 54

В 1968 году на международном конкурсе пианистов в Лиссабоне главную премию получили советские исполнители Виктория Постникова и Фархад Бадалбейли. Журналист Маггеррамогли обратился к членам семьи, педагогам и соратникам Ф. Бадалбейли с пятью вопросами о молодом музыканте. 9 человек — 45 ответов. Плюс одно добавление: журналист представил каждому из участников интервью право самому поставить

какой-нибудь вопрос о Фархаде и ответить на него.

МНЕНИЯ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ, СООБРАЖЕНИЯ . . . стр. 59

Журналист Тогрул Джуварлы и ученый Чингиз Каджар высказывают свои соображения: каким должен быть музей народно-прикладного искусства в Азербайджане.

Руководитель Азербайджанского камерного оркестра Назим Рзаев поднимает вопрос о специальном концертном зале камерной, хоровой и органной музыки в Баку.

ИЗЫСКАНИЯ. РАСИМА МЕЛИКОВА ШЕМАХИНСКИЕ БАЙДЕРКИ . . . стр. 61

Известная работа русского художника XIX века Г. Гагарина «Шемахинские байдерки» привлекает внимание исследователей не только с искусствоведческой, но и с историко-этнографической стороны. Статья Расимы Меликовой знакомит нас с историческими прототипами персонажей Г. Гагарина, с высказываниями французского писателя А. Дюма об этих реальных лицах — шемахинских танцовщицах.

КНИЖНЫЙ ПОЛКА . . . стр. 63

Даны рецензии на следующие книги по искусству, вышедшие в Баку:

Г. Мамедий — Г. Араб-линский.

Г. Мамедий — Дж. Зейналов.

Бюльбюль — Избранные статьи и выступления.

М. Мамедов — Театры, актеры, спектакли.

А. Бакиханов — Азербайджанские ритмические мугамы.

Д. Сафаралиева — Театрально-декоративное искусство советского Азербайджана.

«Азербайджанское искусство» № 12 (1968).

МАКСУД ИБРАГИМБЕКОВ. ТЫСЯЧА ПЕРВАЯ НОЧЬ ВОЙНЫ . . . стр. 66

Литературный сценарий М. Ибрагимбекова посвящен трудным военным годам в Баку. Здесь, далеко от линии фронта, так же ковалась победа, как и в бою, в неимоверно тяжелых условиях добывалась высококачественная бакинская нефть, которой бесперебойно снабжалась армия. В центре сценария проблема нравственного выбора, перед которым стоит учитель Джабиль, человек добрый и честный, но порой слабый. Фильм по этому сценарию ставит на киностудии «Азербайфильм» режиссер Г. Сеидбейли. Картина выйдет на экран в 1969 году.

ГУРАМА . . . стр. 77

Гурама (апликация) — форма народно-прикладного искусства.

Гурама — одеяло и шторы, сшитые из разноцветных лоскутков. Это слово взято в качестве заголовка для раздела, состоящего из пестрой смеси различных материалов — беллетристического, познавательного, хроникального, юмористического характера. В «Гурама» этого номера:

Литературные герои и памятники им.

Датский художник Бид-струп в Баку.

К. Паустовский — Утро в Лувре (рассказ).

Забавные случаи из жизни знаменитых художников, композиторов, артистов.

«Неисследованные страницы» — новые сведения о первой азербайджанке-драматурге Сехине Ахундовой и первом азербайджанском скульпторе, получившем образование в Италии, Зейнале Али-заде.

Кинокалейдоскоп: новости мирового экрана.

С. Е. Лещ. «Непричесанные мысли».

Листки из календаря.

Issue of the Union of Composers, Artists, Architects, Cinematographers of the Soviet Azerbaijan and Theatrical Society.

Published quarterly: spring, summer, autumn, winter.

№ 1 Spring, 1969, Baku, Azerneshr.

In this issue the followings are published:

Foreword.	2 p.
Congratulations.	
Our music to day (by Kara Karayev).	4 p.
Tahir is our artist and the world's.	12 p.
Sumgait Theatre.	19 p.
Modern time and the national features of architecture (by Abdolvahab Salamzade).	21 p.
Mustapha Mardanov.	24 p.
Azerfilm—69.	26 p.
Unforgettable (by Farman Kerimzade). Critical revision on the performance of the Drama Theatre.	31 p.
About my friend by Sabit Rahman. An article of the stage—manager Maharram Hashimov.	34 p.
Azery art works in the European museums (by Rasim Afendi).	35 p.
Classics of the XX century. Charlie Charlin.	40 p.
Big-eyed boy by Vagif Alikhanov. About Sahhat Veysov 15 year old painter.	49 p.
From one to eight hundred.	53 p.
5 questions, 45 answers and one deviation. An interview about the Pianist Farhad Badalbeyli.	54 p.
Opinions, suggestions.	59 p.
Research. Shamakhi dancers.	61 p.
Book review.	63 p.
One thousand and the first night of the war (by Mag-sud Ibrahimbayov).	66 p.
Tit-bits.	77 p.

Edition de l'union des compositeurs, des peintres, des architectes, des cinématographes et de la société théâtrale de l'Azerbaïdjan Soviétique.

Edition trimestrielle: Printemps, Été, Automne, Hiver.

1 Printemps 1969 Azerneshr Bakou

Dans ce numéro:

Interpretation.	2 p.
Félicitations.	
Gara Garaiev. Notre musique à nos jours.	4 p.
Tahir de chez nous—Tahir du monde (le peintre Tahir Salahov).	12 p.
Le théâtre de Soumgait.	19 p.
Abdolvahab Salamzade. "Le temps actuel et les traits nationaux à l'architecture."	21 p.
Moustafa Mardanov.	24 p.
Azerfilm—1969.	26 p.
Farman Kerimzade. "Impossible d'oublier" (L'analyse d'un spectacle dramatique).	31 p.
Sabit Rahman. "Je parle de mon ami" (Quelques mots sur Maharram Hashimov).	34 p.
Racime Efendi. Les oeuvres artistiques Azerbaïdjanaises dans les musées de l'Europe.	35 p.
Chapline inquiet.	40 p.
Vagif Alikhanov. L'enfant aux grands yeux. (Le peintre Sahhat Veysov n'a que 15 ans).	49 p.
Du premier jusqu'à huit cents.	53 p.
5 questions, 45 réponses et encore quelques mots. (une interview à propos du pianiste Farhad Badalbeyli).	54 p.
Avis, propositions, conclusions.	59 p.
Les danseuses de Chamakha.	61 p.
Rayon de livre.	63 p.
Maksoud Ibrahimbekov. Mille et unième nuit de la guerre (un scénario littéraire).	66 p.
Pêle—mêle.	77 p.

قوبستان مجموعه هنری

از انتشارات اتحادیه‌های آهنگسازان، نقاشان، معماران، فیلمبرداران و جمعیت تئاتر. هر سال چهاربار در بهار تابستان، پاییز و زمستان منتشر میشود.

شماره ۱—بهار سال ۱۹۶۹، شهر باکو—آذرشهر
مندرجات:

پیشگفتار	۲
تهنیت‌نامه‌ها	
موسیقی ما، امروز—بقلم قارافاریفی	۴
طاهر ما—طاهر جهان است (در باره طاهر صلاحوف نقاش آذربایجانی)	۱۲
تئاتر سومقاییت	۱۹
دوران معاصر و خصوصیات ملی در معماری—بقلم عبدالوهاب سلامزاده	۲۱
مصطفی مردانوف	۲۴
آزرفیلم—۶۹	۲۶
هیچ وقت نمیتوان از یاد برد—بقلم فرمان کریمزاده. (تقریظ درباره نمایش آن در تئاتر درام)	۳۱
درباره دوست من—بقلم ثابت رحمان (درباره محرم هاشموف)	۳۴
نمونه‌های صنایع نفیسه آذربایجان در موزه‌های اروپا—بقلم راسم افندی	۳۵
کلاسیک‌های قرن بیستم، چارلی چاپلین	۴۰
کودک چشم درشت—بقلم واقف علیخانوف. (درباره صفت ویسوف نقاش پانزده ساله)	۴۹
اریک تا هشتصد	۵۳
پنج سؤال، چهل و پنج جواب و یک حاشیه. (مصاحبه‌ای درباره پیانیست فرهاد بدلیکیوف)	۵۴
نظریات، پیشهادات و ملاحظات پژوهشها. رقصهای شهر شاماخی	۵۹
فقه کتاب	۶۱
هزار و یکمین شب جنگ—بقلم مقصود ابراهیم‌بکوف. (سناریوی ادبی)	۶۶
چهل تکه	۷۷

قوبستان—مجله الفن

لسان حال اتحادات الملحنين والرسامين و المهندسين المعماريين و رجال السينما و جمعية المسرح في أذربيجان السوفيتية.

تصدر في السنة أربع مرات: في الربيع والصيف والخريف والشتاء.

العدد الأول: شتاء عام ۱۹۶۹، باکو دارالطبع والنشر الأذربيجانية.

في هذا العدد:

—التقديم	۲
—التهنيت	
—قارافارييف: موسيقانا اليوم	۴
—طاهر صلاحوف: فنان آذربيجاني ذو شهرة عالمية	۱۲
—مسرح سومقاییت	۱۹
—عبدالوهاب سلامزاده: المرحلة الراهنة والصفة القومية للهندسة المعمارية الحديثة	۲۱
—مصطفی مردانوف	۲۴
—الفيلم الأذربيجاني	۲۶
—فرمان کریمزاده: لن ينسى ذلك. تقریظ عن عرض مسرحی	۳۱
—ثابت رحمان: عن صديقي	۳۴
—راسم افندی: نماذج الفن آذربيجاني في المتاحف الأوروبية	۳۵
—تشارلي تشابلين كلاسيكيو القرن العشرين	۴۰
—واقف علی خانوف: قتي واسع العينين	۴۹
—من الواحد الى الثمانمائة	۵۳
—خمس واربعون جوابا على خمسة اسئلة مع الحواشي	۵۴
—آراء و اقتراحات و ملاحظات	۵۹
—بحوث عن الرقصات الشعبية من شاماخي	۶۱
—رفوف الكتب	۶۳
—مقصود ابراهيم‌بکوف: الليلة الاولى بعد الاثني للحرب	۶۶
—نواذر	۷۷

На обложке: Кобыстанское наскальное изображение: танец «Яллы».

На обороте: «Прошлое и будущее. Сехат Вейсов в Кобыстане» (фотоэтид С. Онанова).

Цветные вкладыши:

Т. Салахов — Портрет композитора Фикрета Амирова.
Т. Салахов — Эйфелева башня.

Образцы азербайджанского народно-прикладного искусства.
Фото Г. Гусейнзаде.

Мир Сехата Вейсова. (фотоэтид С. Онанова).

С. Вейсов — Молчание—золото.

С. Вейсов — Битва.

On the front cover: the picture of "yalli" dancers on the Gobustan Rock.

On the back cover: Past and Future. Sahhat Veysov in Gobustan.

Coloured illustrations: Tahir Salahov. Portrait of composer Fikret Amirov.
Tahir Salahov. Eiffel's Tower.
Sahhat's world.
Sahhat Veysov. Silence is gold.
Sahhat Veysov. Battle.

Première page: Peinture sur le rocher de Goboustan: la danse "yalli". Dernière page: Le passé et l'avenir. Sahhat Veysov à Goboustan (étude photographique).

Peinture en couleur: Tahir Salahov—Portrait du compositeur Fikret Amirov.
Tahir Salahov—La Tour Eiffel
Le monde de Sahhat
Sahhat Veysov: Le silence est de l'or
Sahhat Veysov: Une bataille.

Редактор—АНАР Мәс'уд кәтиб—ВИДАДИ ПАШАЈЕВ. Редаксия йе'яли: ЕЛМИРА АББАСОВА, ТОФИГ ГҮЛИЈЕВ, АРИФ ӘЛИЈЕВ, РАСИМ ӘФӘНДИ, ЛӘТИФ КӘРИМОВ, МЕНДИ МӘММӘДОВ, ГҮЛМАН МУСАЈЕВ, ӘБДУЛҮҖАҖАБ САЛАМЗАДӘ, ТАҢИР САЛАХОВ.

Бәдиә редактору Р. Јанбулатов

Техника редактору З. Гасымова

ФГ00/54 чапа нмзаланмыш 28/IV-69. Нәчми 8,3 чап вәреги. Форматы 70×108 1/12 Тиражи 5000. Сифариш 94. Ги'мәти 1 ман.
Редаксиянын үнваны: Баки, Хәгани күчәси № 9, тел. 83-62-83

Азәрнәшр. 26 Баки комиссары адына мәтбәә. Баки Әли Бајрамов күчәси № 3.

نفوش عن رقصة «يالى» على صخور قوبستان
صورة الغلاف الأخير:

«الماضي والمستقبل» صحت ويسوف في قوبستان
(صورة: س. أونانوف)

الرسام طاهر صلاحوف
«برج ايفل» للرسام طاهر صلاحوف
عالم صحت

«السكون من ذهب» للرسام صحت ويسوف
«معركة» للرسام صحت ويسوف

روی جلد: رقص ياللي. تصوير روی سنگ، در قوبستان.
پشت جلد: گذشته و آینده. صحت ويسوف در قوبستان
(فوتو اتود از اونانوف)

تصاویر رنگین: پورتره آهنگساز فکرت امیروف. اثر
طاهر صلاحوف

برج ایفل—اثر طاهر صلاحوف

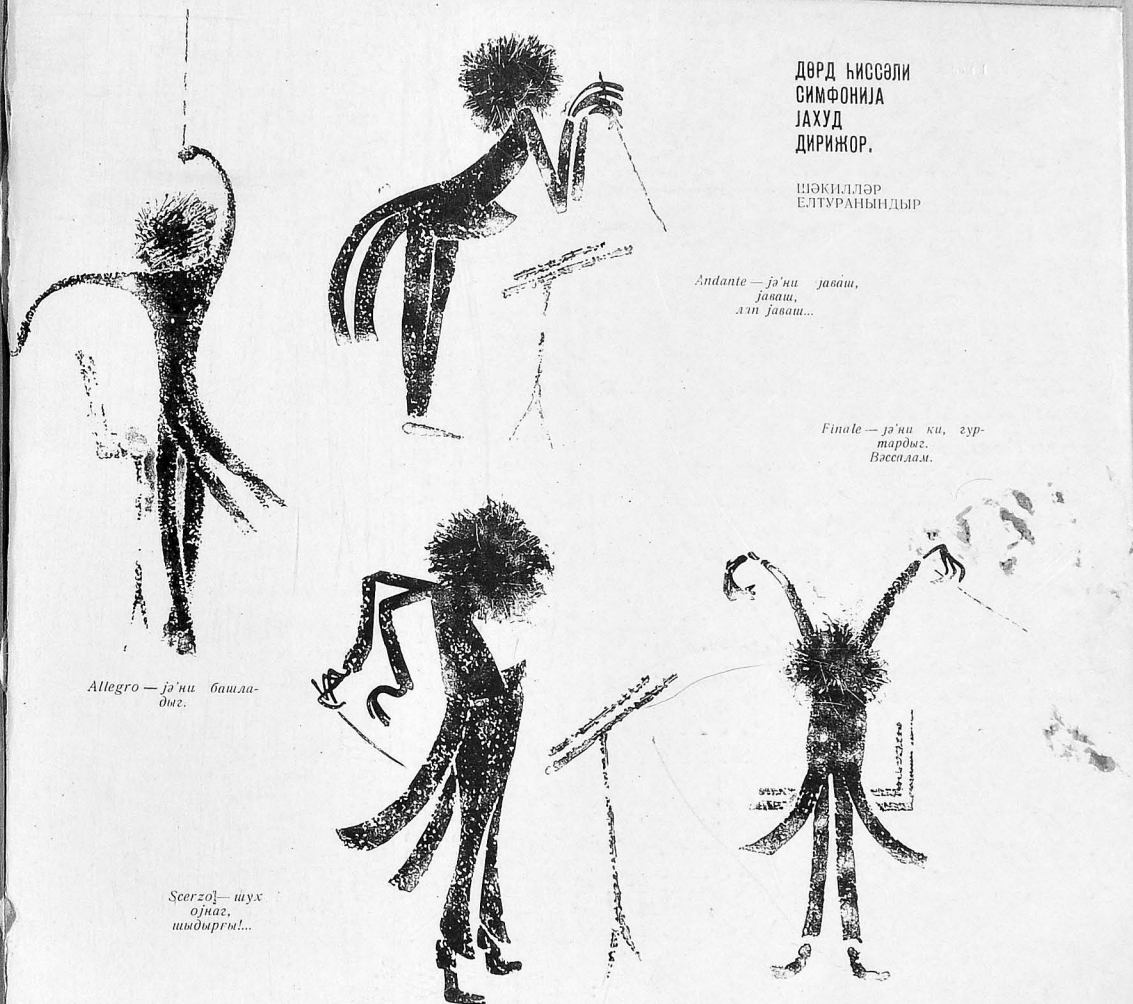
دنیاى صحت و ويسوف (فوتواتود از اونانوف)

خاموشى طلاست—صحت ويسوف

پیکار—صحت ويسوف

Уз габымында: ГОБУСТАН ГАЈА РЭСМИ —
«ЈАЛЛЫ» РЭСГИ.
Уз габымын сон сәһифәсиндә: «КЕЧМИШ ВӘ
КӘЛӘЧӘК—СӘҺНӘТ ВЕЙСОВ ГОБУСТАНДА».
Фото-әтүд С. Онановундур.

1957-вә 1959-чу илләрдә «Иңчәсәһәт» мәчмүә-
синиң 3 нөмрәһәң нәшр олунмушдур. «Гобустан»
иңчәсәһәт топлусу һәмийн мәчмүәһәңиң давамидур.

ДӨРД ҺИССӘЛИ
СИМФОНІА
ЈАХУД
ДИРИЖОР.

ШӘКІЛЛӘР
ЕЛТҮРАНЫНДЫ

Andante — ja'ni javash,
javash,
am javash...

Finale — ja'ni ki, gur-
tardyz.
Vaspsalam.

Allegro — ja'ni bashladyz.

Scherzo — shux
ojnaz,
shidyryat...